

STUDIJA

„SEKTORSKA ANALIZA IZVOZNOG POTENCIJALA MMSPP U REPUBLIKU RUMUNIJU I REPUBLIKU MAKEDONIJU“

Studija se izrađuje u okviru Projekta

„Program podrške izvozu MMSPP u Rumuniju i Makedoniju“

Ovaj projekat realizuje Jugoistočna razvojna mreža (JRM), asocijacija akreditovanih Regionalnih razvojnih agencija Južne i Istočne Srbije, u konzorcijumu sa Agencijom za regionalni razvoj Rasinskog okruga (ARRRO).

Jugoistočnu razvojnu mrežu čine akreditovane Regionalne razvojne agencije:

- Regionalna razvojna agencija – „Jug“, Niš
- Regionalna razvojna agencija „Braničevo – Podunavlje“, Požarevac
- Centar za razvoj Jablaničkog i Pčinjskog okruga, Leskovac
- RARIS, Regionalna agencija za razvoj istočne Srbije, Zaječar

Cilj projekta Program podrške izvozu MMSPP u Rumuniju i Makedoniju je da doprinese povećanju konkurentnost MMSPP u južnoj i istočnoj Srbiji kroz razvoj i unapređenje usluga koje pružaju sve članice konzorcijuma (ARRA koje su članice JRM i ARRRO).

Projekat obuhvata teritorije okruga Braničevo-Podunavlje, Zaječarskog, Borskog, Nišavskog, Pirotskog, Topličkog, Rasinskog, Jablaničkog i Pčinjskog okruga.

Cilj projekta je pomoći jačanju konkurentnosti MMSPP sektora kroz osvajanje novih tržišta što će biti ostvareno prenošenjem novih znanja, razvijanjem inovativnosti, konkurentnosti i stimulisanjem međusobne saradnje. Projekat kreira novu, dugoročnu i inovativnu uslugu za MMSPP koja je bazirana na njihovim realnim potrebama a koja ima za cilj podizanje njihovih potencijala i bolje korišćenje njihovih kapaciteta naročito u smislu korišćenja kapaciteta susednih tržišta (prvenstveno pograničnih regiona). Praksa pokazuje da su sa aspekta MMSPP sektora susedna tržišta Rumunije i Makedonije nedovoljno poznata a njihovi kapaciteti nedovoljno iskorišćeni ali da predstavljaju značajni potencijal ovom sektoru naročito u pograničnim regionima koji su pokriveni projektom.

Projekat je podržan od strane Razvojne Agencije Srbije kroz Program podrške projektima za unapređenje ekonomskog razvoja u 2017 godini.

SADRŽAJ

SAŽETAK	5
UVOD.....	6
CILJEVI I METODOLOGIJA.....	7
ZNAČAJ MMSPP SEKTORA.....	8
SPOLJNOTRGOVINSKO POSLOVANJE SRBIJE.....	13
KONKURENTNOST SEKTORA MMSPP	18
Činjenice o izveznoj konkurentnosti Srbije	19
Obim izvoza	20
SEKTORI SA NAJVEĆIM POTENCIJALOM U SRBIJI.....	21
RANG LISTA SEKTORA U SRBIJI PREMA RAZVOJNIM POTENCIJALIMA	32
KAKO ČITATI SEKTORSKE PROFILE	37
R U M U N I J A	39
SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMENA SRBIJA – RUMUNIJA	39
SEKTORI SA POTENCIJALIMA ZA IZVOZ U REPUBLIKU RUMUNIJU	51
PREGLED ODABRANIH PROFILA	53
PRIMERI DOBRE PRAKSE	60
M A K E D O N I J A	61
SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMENA SRBIJA – MAKEDONIJA	61
SEKTORI SA POTENCIJALIMA ZA IZVOZ U REPUBLIKU MAKEDONIJU	75
PREGLED ODABRANIH PROFILA	76
PRIMERI DOBRE PRAKSE	85
ZAKLJUČAK	86
POPIS TABELA I GRAFIKONA	89
LITERATURA	90

Skraćenice

MMSPP – mikro, mala i srednja preduzeća i preduzetnici

CAGR – Prosečna stopa rasta

APR – Agencija za privredne registre

BDP – Bruto domaći proizvod

BDV - Bruto društvena vrednost

CE – Efekat konkurentnosti

CEI – Centralno evropske inicijative

CEFTA – Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini

CMS – Konstantno tržišno učešće

EBITDA – Profit pre oduzimanja kamate, poreza na dobit i amortizacije

EBRD – Evropska banka za obnovu i razvoj

EFTA – Evropsko udruženje slobodne trgovine

ELG – Rast zasnovan na izvozu

HHI – Herfindal-Hiršmanov indeks

ICE – Istočna centralna Evropa

LPI – Indeks logističke performanse

MSP – Mala i srednja preduzeća

OECD – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj

PCA – Analiza glavnih komponenti

PSuJIE – Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi

RCA – Otkrivena komparativna prednost

SDI – Strane direktne investicije

WEF – Svetski ekonomski forum

RZS – Republički zavod za statistiku

SMTK – Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija

KD – Klasifikacija delatnosti

SAŽETAK

Osnovni cilj Studije jeste da prepozna MMSPP sektore sa razvojnim potencijalima za povećanje izvoza u Rumuniju i Makedoniju uz stvaranje preduslova za viši stepen iskorišćenja identifikovanih potencijala. Sektoru MMSPP Studija će pružiti relevantne informacije i određene smernice za povećanje konkurentnosti i tržišnog udela u izvozu u navedenim zemljama.

Pored identifikovanja tržišnih potencijala za izvoz, Studija će ukazati i na poteškoće u ostvarivanju svojih ciljeva i punoj realizaciji tih potencijala. Rezultati ovog istraživanja trebalo bi da pomognu u osmišljavanju različitih akcije čijom bi se primenom pružila adekvatna podrška identifikovanim sektorima a istovremeno i uklonila – ili barem svela na minimum – ograničenja sa kojima su ti sektori suočeni.

Za analizu i procenu izvoznih potencijala su korišćeni statistički podaci Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije, Uprave carina, Privredne komore Srbije, Nacionalnih statističkih instituta Rumunije i Makedonije i različite postojeće analize i strategije (navedene u odeljku „Literatura“) koje su u korelaciji sa zadatim ciljem Studije.

U prvom delu Studije je predstavljen značaj sektora MMSPP za razvoj privrede Republike Srbije i unapređenja izvoznih performansi.

U drugom delu se nalazi pregled spoljnotrgovinskog poslovanja Srbije uz osvrt na sektorsku i regionalnu strukturu.

Treći deo Studije prikazuje odabrane države, Republiku Makedoniju i Republiku Rumuniju, kroz vrednosti obima spoljnotrgovinskog poslovanja i karakteristike njihovih tržišta.

Statističkom metodom analizirani su kvantitativni podaci o vrednosti izvoza, i posmatrajući kroz dve kvalifikacije sektora (SMTK i KD) identifikovani su primarni i sekundarni sektori kao izvozni potencijali za tržišta Rumunije i Makedonije.

Primarni sektori sa izvoznim potencijalima za tržište Rumunije:

1. Proizvodnja električne opreme za motorna vozila (*Rang 2*)
2. Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo (*Rang 4*)
3. Proizvodnja ostalih mašina i aparata opšte namene (*Rang 8*)
4. Proizvodnja ambalaže od plastike (*Rang 11*)
5. Proizvodnja ostalih proizvoda od plastike (*Rang 12*)
6. Metalna ambalaža i grejna tela (*Rang 22*)
7. Rezanje i obrada drveta (*Rang 28*)

Primarni sektori sa izvoznim potencijalima za tržište Makedonije:

1. Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo (*Rang 4*)
2. Proizvodnja papira, celuloze i kartona (*Rang 10*)
3. Prerada čaja i kafe (*Rang 34*)
4. Rashladna i ventilaciona oprema (*Rang 43*)
5. Obuća (*Rang 44*)
6. Kućna hemija i lična higijena (*Rang 45*)
7. Prerada i konzervisanje mesa (*Rang 72*)
8. Živinarstvo (*Rang 77*)

Za identifikovane sektore su u nastavku Studije prikazani njihovi sektorski profili - rezultati istraživanja Centra za visoke ekonomske Studije (CEVES-a), tj. struktura sektora i ostvarene

performanse prema stubovima indeksa razvojnih potencijala. Takođe, dati su i primeri dobre prakse - kompanije uspešni izvoznici na tržištima Rumunije i Makedonije.

Pored primarnih sektora, za navedena tržišta su identifikovane i sekundarne grupe delatnosti koje u velikoj meri mogu da unaprede obim i kvalitet izvoza.

Na kraju dokumenta, kroz deo Zaključak, navedene su mere i instrumenti unapređenja izvoznih performansi sektora MMSPP a u okviru definisane Strategije za podršku malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu.

UVOD

Uticaj globalnog okruženja nameće potrebu usmeravanja kompanija (preduzeća) da stvaraju konkurentne i inovativne proizvode i usluge. U zemljama EU mala i srednja preduzeća su prepoznata kao ključni izvor promena, konkurentnosti, inovativnosti, fleksibilnosti, novog zapošljavanja, povećanja produktivnosti i ukupnog privrednog razvoja.

Mada nisu dovoljno prepoznatljivi široj javnosti, u srpskoj privredi jasno se izdvajaju sektori koji su ostvarili dinamičan izvoz upravo zahvaljujući jakom jezgru malih i srednjih preduzeća, koja su u svom proboju na inostrana tržišta uspeła da preotmu konkurenciji deo tržišnog učešća. Ovaj potencijal, međutim, nije dovoljno iskorišćen, budući da u ukupnom broju malih i srednjih preduzeća, samo 11,6 odsto izvozi svoje proizvode, a tek 3,3 odsto izvozi svoje proizvode kontinuirano.

Najveći deo srpske privrede – čak 99,8 odsto, čine mala i srednja preduzeća, koja kreiraju 70 odsto dodate vrednosti, 56 odsto zaposlenosti i učestvuju sa 46 odsto u ukupnom izvozu. Mada je u prethodnom periodu ovaj sektor, generalno, iskazao izvozni kapacitet, određene privredne grane izdvajaju se po broju zdravih i dinamičnih MSP, koja kontinuirano rastu, razvijaju se i koja su u svom proboju na inostrana tržišta uspeła da preotmu konkurenciji deo tržišnog učešća. S druge strane, iako MMSPP sve više doprinose ukupnom izvozu, u njemu učestvuje tek svako deseto malo i srednje preduzeće.

Za razliku od proseka EU, gde mala preduzeća čine 6,4 odsto a srednja jedan odsto ukupne privrede, u Srbiji je učešće malih firmi 3,2 odsto a srednjih tek 0,7 odsto, dok je čak 96 odsto preduzeća mikro veličine. Takva preduzeća, i kada su sposobna da proizvedu kvalitetan proizvod, retko imaju kapacitet da ostvaruju rast. Stoga je ključno pitanje kako obezbediti uslove za veći broj uspešnih i prosperitetnih MSP i njihovo prerastanje iz malih u srednje i velike firme?

Uključivanje MMSPP u globalne trgovinske tokove, kao i u lance dobavljača velikih kompanija predstavlja kanal koji ih može osnažiti i ubrzati njihov rast. Značaj takvog uključivanja je višestruk: izlazak na nova tržišta, usvajanje novih znanja i tehnologija, okretanje ka inovacijama, ali i veća sigurnost i kontinuitet poslovanja zbog sigurnosti plasmana i naplate potraživanja.

CILJEVI I METODOLOGIJA

Osnovni cilj Studije jeste da prepozna razvojne potencijale sektora MMSPP za izvoz na tržištima Rumunije i Makedonije i time stvori preduslove za viši stepen iskorišćenja identifikovanih potencijala. Time se sektoru MMSPP stvaraju preduslovi za uvećanjem tržišnog učešća susednih država, Republike Rumunije i Republike Makedonije.

Sektor mikro, malih i srednjih preduzeća i preduzetništva predstavlja značajnu pokretačku snagu privrednog razvoja svake zemlje i on je potencijalni generator preduzetničkih ideja i inovacija.

Predmet Studije je analiza potencijala sektora MMSPP sa izvoznim potencijalima u Rumuniju i Makedoniju uz analizu celokupnog spoljnotrgovinskog poslovanja, kako Republike Rumunije – ravnopravne članice Evropske Unije, tako i Republike Makedonije – članice CEFTA sporazuma.

Studija predstavlja jedan od rezultata projekta „**Program podrške izvozu MMSPP u Rumuniju i Makedoniju**“ i u korelaciji je sa opštim ciljem projekta: Jačanje konkurentnosti MMSPP sektora kroz osvajanje novih tržišta što će biti ostvareno prenošenjem novih znanja, razvijanjem inovativnosti, konkurentnosti i stimulisanjem međusobne saradnje. Projekat kreira novu, dugoročnu i inovativnu uslugu za MMSPP koja je bazirana na njihovim realnim potrebama a koja ima za cilj podizanje njihovih potencijala i bolje korišćenje njihovih kapaciteta naročito u smislu korišćenja kapaciteta susednih tržišta (prvenstveno pograničnih regiona). Praksa pokazuje da su sa aspekta MMSPP sektora susedna tržišta Rumunije i Makedonije nedovoljno poznata, a njihovi kapaciteti nedovoljno iskorišćeni, ali da predstavljaju značajni potencijal ovom sektoru naročito u pograničnim regionima koji su pokriveni projektom.

Metodologija

Prilikom obrade ove Studije primenjene su sledeće metode. Metod deskripcije je poslužio da se ukaže na ulogu i značaj MMSPP sektora a u savremenim tržišnim ekonomijama i sagledaju različite potrebe za identifikacijom izvoznih potencijala i stvaranju preduslova za iskorišćenje istih, kao i da se opišu profili identifikovanih sektora.

Induktivno – deduktivni metod omogućio je donošenje zaključaka i sugerisanje osnovnih preporuka i smernica MMSPP sektoru u pogledu izbora identifikovanih profila.

Korišćenjem statističko-matematičkih metoda analizirani su prikupljeni podaci, i kasnije korišćeni kao informaciona osnova za izvođenje zaključka osnovnih ciljeva Studije.

Prikupljanje kvantitativnih podataka za potrebe ove Studije izvršeno je analizom dostupne literature i putem Interneta, ali su korišćeni i drugi izvori za dobijanje relevantnih podataka. Izvršena je analiza dostupnih istraživačkih radova, analiza i studija, kao i strateških dokumenta koji se odnose na relevantnu oblast tržišta Evropske unije i država kandidata, u ovom slučaju

Makedonije kao članice CEFTA sporazuma. Izvor korišćenih podataka naveden je u odeljku Literatura.

Za analizu prikupljenih podataka primenjena je metoda analiza sadržaja dokumenata. Osnovni izvor statističkih podataka su publikacije Republičkog zavoda za statistiku Srbije, Uprava carine Republike Srbije i Nacionalnih statističkih institucija Rumunije i Makedonije.

Korišćen je metodološki pristup analize statističkih podataka vrednosti obima izvoza koju Republika ostvaruje prema Rumuniji i Makedoniji i to kroz dve klasifikacije sektora - delatnosti: SMTK (Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija) i KD (klasifikacija delatnosti). Posmatran je period poslednjih 5 godina i identifikovani su sektori – delatnosti koje ostvaruju kontinuirani rast vrednosti izvoza. Za odabrane sektore prikazani su profili – njihovo rangiranje po Studiji „Indeks razvojnih potencijala razmenjivih sektora u Srbiji - IRP 2014 –“

ZNAČAJ MMSPP SEKTORA

Osnovne karakteristike MMSPP sektora, pri čemu se pre svega misli na njihovu veličinu, fleksibilnost, sklonost ka inovativnim i rizičnim poduhvatima i veću mogućnost za specijalizaciju, omogućavaju ovim preduzećima da se mnogo lakše od velikih poslovnih sistema prilagode kontinuiranim promenama u zahtevima potrošača i uslovima poslovanja na globalnom tržištu. Na taj način podstiču jačanje konkurencije koja za posledicu ima unapređenje kvaliteta proizvoda i usluga i snižavanje cena, razvoj inovacija i novih tehnologija i privredni rast nacionalnih ekonomija uopšte.

Mikro, mala i srednja preduzeća i preduzetnici imaju značajnu ulogu u svim ekonomijama, a posebno u tranzicionim i zemljama u razvoju koje se nalaze pred velikim izazovima u pogledu rešavanja problema visoke nezaposlenosti i nejednake distribucije zarada. MMSPP ostvaruju značajan doprinos povećanju dohotka i kreiranju novih radnih mesta sa jedne strane. Sa druge strane one ujedno podstiču inovativnost i razvoj novih tehnologija i ostvaruju direktan uticaj na nivo agregatne tražnje i investicija. U nastojanjima da se ukaže na ulogu i značaj sektora MMSPP na rast i razvoj nacionalnih ekonomija, neophodno je pored analiziranja učešća ovog sektora u osnovnim makroekonomskim pokazateljima sa posebnom pažnjom se osvrnuti na uticaj koji se postojanjem velikog i dinamičnog sektora MMSPP ostvaruje na nivo ukupnih ekonomskih performansi jedne privrede.

Zahvaljujući svojoj fleksibilnosti, vitalnosti, sklonosti ka preduzimanju inovativnih i rizičnih poduhvata i većoj mogućnosti za specijalizaciju, MMSPP se superiornije od velikih poslovnih sistema prilagođavaju zahtevima potrošača i dinamičnim promenama u uslovima poslovanja na globalnom tržištu.¹

¹ Beraha, I. 2011, *Finansiranje malih i srednjih preduzeća u Srbiji*, str. 316

Najveći deo sektora MMSPP su mikro preduzeća koja zapošljavaju do 5 ljudi a neretko i samo par članova porodice, dok se funkcionisanje velikih sistema odvija u uslovima hijerarhije, odnosno velikog broja nivoa menadžmenta, jasne podele rada, formalnih procedura i pravila i često sporog i birokratizovanog procesa odlučivanja.

U EU, pod pojmom MSP se podrazumevaju sva preduzeća koja imaju manje od 250 zaposlenih i zadovoljavaju barem jedan od sledeća dva kriterijuma: godišnji prihod koji ne prelazi 50 mil. eura i vrednost ukupne aktive koja nije veća od 43 mil. eura.²

Na osnovu pomenutih kriterijuma u okviru sektora je izvršena distinkcija na mikro, mala i srednja preduzeća, pri čemu je broj zaposlenih bazičan i najvažniji kriterijum. Shodno tome, mikro preduzeća su ona koja zapošljavaju do 10 ljudi, ostvaruju ukupan prihod do 2 mil. eura i/ili vrednost njihove aktive ne prelazi 2 mil. eura. Mala preduzeća zapošljavaju između 10 i 50 lica, ostvaruju ukupan prihod do 10 mil. eura i/ili vrednost njihovih ukupnih sredstava nije veća od 10 mil. eura. Konačno, kod srednjih preduzeća broj zaposlenih ne prelazi 250 lica, ukupan prihod nije veći od 50 mil. eura i/ili vrednost ukupne aktive je manja ili jednaka 43 mil. eura.

Uloga MMSPP je značajna na svim nivoima ekonomskog i naročito industrijskog razvoja iz razloga što ova preduzeća predstavljaju kičmu privatnog sektora svake privrede učestvujući sa preko 90% u ukupnom broju privrednih subjekata i generišući između 50 i 60% ukupne i 40 i 80% zaposlenosti u proizvodnji.

MMSPP karakteriše smanjena produktivnost rada iz razloga što su ova preduzeća suviše mala da bi ostvarivala efekte ekonomije obima ili ekonomije širine.

Strategija uključivanja manjih radno intenzivnih preduzeća u lance snabdevanja velikih sistema odnosno formiranjem mreža dobavljača iz sektora MMSPP dobija na značaju u uslovima globalizacije i outsourcing-a mnogih aktivnosti.

U domenu internacionalizacije poslovanja, uspostavljanje čvrste saradnje, kroz podugovaranje, između velikih preduzeća i MMSPP sektora postaje izuzetno važno posebno kada su u pitanju proizvodi iz radno intenzivnih sektora.

U EU, MMSPP kreiraju dve trećine radnih mesta u privatnom sektoru. Rezultati istraživanja³ su pokazali da je 85% novih radnih mesta u EU u periodu od 2002. do 2010. godine kreirano u sektoru MMSPP, pri čemu treba imati u vidu da je u pomenutom periodu ostvaren dinamičan rast neto zaposlenosti od u proseku 1,1 miliona novih radnih mesta godišnje. U poređenju sa velikim preduzećima, sa izuzetkom sektora trgovine, u sektoru MMSPP ostvaren je dvostruko veći rast zaposlenosti. Mikro preduzeća su apsorbovala 58% ukupnog neto povećanja zaposlenosti u privatnom nefinansijskom delu ekonomije EU.

Broj MMSPP u Srbiji iznosi 44.1 na 1.000 stanovnika što je iznad proseka EU ali nedovoljan u odnosu na potrebe zemlje.

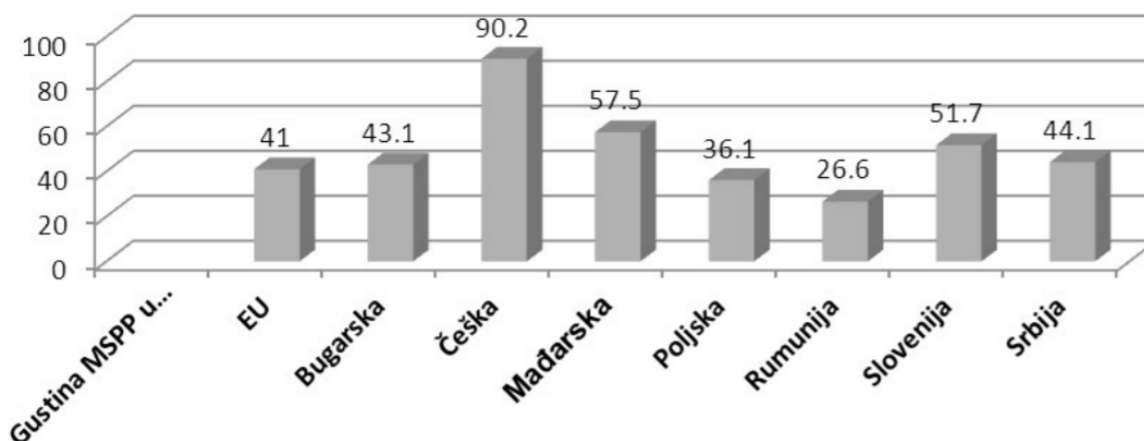
Kvalitativni pokazatelji nivoa razvijenosti sektora MMSPP u Srbiji kao što su zaposlenost po preduzeću i BDV (bruto društvena vrednost) po zaposlenom niži su u odnosu na prosek EU kao i većinu posmatranih zemalja. Broj zaposlenih u sektoru MMSPP u Srbiji iznosi 2,4 po privrednom subjektu što predstavlja ograničavajući faktor konkurentnosti, dostizanje ekonomije obima i

² Preporuka 2003/361/EC, usvojena 06. maja 2003. godine u vezi sa definicijom malih i srednjih preduzeća, Official Journal L 124, st. 36-41, 20 maj 2003. godine

³ Study on the SME's impact on the EU labour market, European Commission, 2012.

izlazak na nova tržišta. Sektor MMSPP zemalja članica EU ima prosečne vrednosti od 4,2 zaposlena po privrednom subjektu.

Grafikon 1: Gustina malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u Evropi

Izvor: Ministarstvo privrede na osnovu podataka RZS

Značaj sektora MMSPP u privredi Srbije

U 2015. godini sektor MMSPP generiše 65,7% zaposlenosti, 66,3% prometa, 57,7% BDV i učestvuje 51,2% u spoljnotrgovinskoj razmeni nefinansijskog sektora.⁴ U odnosu na prethodnu godinu ostvaren je realni rast posmatranih finansijskih pokazatelja poslovanja, što se u najvećoj meri odrazilo na rast učešća sektora MMSPP u BDV (za 1,7 strukturnih poena). Učešće u izvozu i uvozu neznatno je smanjeno (za 0,7 odnosno za 0,5 strukturna poena) usled viših stopa rasta ovih pokazatelja u segmentu velikih preduzeća.

U poređenju sa 2014. godinom broj MMSPP povećan je 0,1% ili za 328. Rast broja preduzetnika za 1.149 i malih i srednjih preduzeća za 384 neutralisao je smanjenje broja mikro preduzeća (-1.205). U 2015. godini kod svih kategorija preduzeća, posmatrano po veličini zabeležen je porast broja zaposlenih, a sektor MMSPP zapošljava 40.180 radnika ili 5,3% više nego prethodne godine (velika preduzeća 5.130 ili 1,2%; nefinansijski sektor 45.310 ili 3,9%). Preduzetnici imaju najveći doprinos rastu broja zaposlenih i zapošljavaju 28.611 radnika više u odnosu na 2014. godinu.

Nastavljen je trend rasta prometa i BDV MMSPP sektora. U 2015. godini promet je realno veći za 3,1%, a BDV 4,5%, a pozitivne tendencije u segmentu malih i srednjih preduzeća opredelile su rast prometa i BDV nefinansijskog sektora (za 1,7% i za 1,6%, respektivno). Kod velikih preduzeća nastavljen je trend negativnih stopa rasta ovih pokazatelja (-1,0% i -2,2%, respektivno).

⁴ „Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu 2015.“

Vrednost izvoza MMSPP u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu veća je 7,9%, a vrednost uvoza 5,2%. Rast vrednosti ovih indikatora je izraženiji kod velikih preduzeća (10,7% odnosno 7,2%, respektivno), što je dovelo do smanjenja učešća sektora MMSPP u izvozu (sa 44,8% u 2014. na 44,1% u 2015. godini) i uvozu (sa 57,0% na 56,5%) nefinansijskog sektora. Rast uvoza po višoj stopi od rasta uvoza uticao je na povećanje deficita sektora MMSPP (1,6%), dok je istovremeno, deficit velikih preduzeća manji 41,0% (pad od 3,0% u nefinansijskom sektoru). Kao rezultat ovih tendencija, učešće deficita MMSPP u deficitu nefinansijskog sektora povećano je sa 89,3% na 93,5%.

Tabela 1: Indikatori razvijenosti MMSPP

Oblik organizovanja	MMSPP		Velika		Nefinansijski sektor		Učešće MMSPP %	
	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Godina	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Br. preduzeća	324.272	324.600	494	494	324.766	325.094	99,8	99,8
Br. zaposlenih	761.539	801.719	413.408	418.538	1.174.947	1.220.257	64,8	65,7
Promet (mil. din.)	5.999.397	6.302.870	3.168.851	3.197.616	9.168.248	9.500.486	65,4	66,3
BDV (mil. din.)	1.029.563	1.096.750	808.058	805.147	1.837.620	1.901.897	56,0	57,7
Izvoz (mil. din.)	577.807	635.312	713.325	804.486	1.291.133	1.439.798	44,8	44,1
Uvoz (mil. din.)	1.014.266	1.087.080	765.591	835.919	1.779.856	1.922.999	57,0	56,5
Robni bilans (mil. din.)	-436.458	-451.768	-52.265	-31.433	-488.724	-483.201	89,3	93,5

Struktura sektora MMSPP prema veličini i obliku organizovanja

U 2015. godini u Srbiji je poslovalo 325.094 privrednih subjekata - 328 (+0,1%) više u odnosu na 2014. godinu. U odnosu na 2014. godinu, povećan je broj preduzetnika (za 1.149, 0,5%), malih (za 333, +3,6%) i srednjih (za 51, +2,4%) preduzeća, smanjen je broj mikro (za 1.205, -1,5%) preduzeća, dok je se broj velikih preduzeća nepromenjen (494 preduzeća). Sektor MMSPP u 2015. godini obuhvata 324.600 privredna subjekta i učestvuje sa 99,8% u ukupnom broju preduzeća u Srbiji.

Tabela 2: Broj i struktura privrednih subjekata u nefinansijskom sektoru u 2015.

Oblik organizovanja	MMSPP	Velika	Ukupno	
	Broj	Broj	Broj	Struktura (%)
Preduzeća	91.835	494	92.329	28,4
Preduzetnici	232.765	-	232.765	71,6
Ukupno	324.600	494	325.094	100
Struktura (%)	99,8	0,2	100,0	

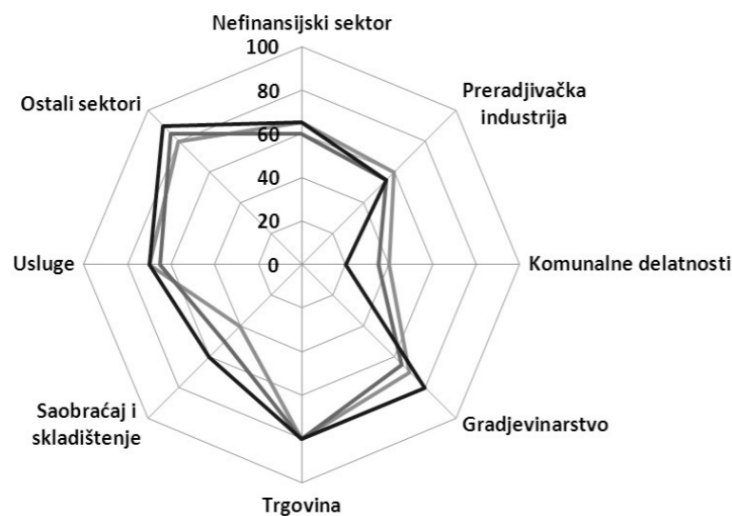
Izvor: RZS, obrada Ministarstvo privrede

Sektorska zastupljenost

Koncentracija MMSPP u sektorima sa relativno nižim ulaganjima i bržim obrtom kapitala ukazuje na njihove niske finansijsko-ekonomske performanse razvoja. Mala i srednja preduzeća koja posluju u visoko tehnološkim oblastima predstavljaju svega 9,6% ukupnog broja MMSPP i zapošljavaju svega 16,6% radnika. Niskotehnološki proizvodi imaju nižu cenovnu i profitnu marginu i dominiraju u slabije ekonomski razvijenim privredama.

Sektorski raspored MMSPP: Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila (30,0% ukupnog broja MMSPP) i prerađivačka industrija (15,9% ukupnog broja MMSPP) čine 45,9% privrednih subjekata, angažuju 56,3% zaposlenih, ostvaruju 67,7% prometa i 51,4% BDV celokupnog sektora MMSPP.

Grafikon 2: Učešće sektora MMSPP u zaposlenosti, prometu i BDV prema sektorima delatnosti

Izvor: Ministarstvo privrede na osnovu podataka RZS

Tabela 3: Indikatori poslovanja MMSPP po regionima, u 2015. godini

Region	Broj preduzeća		Zaposlenost		Promet		BDV		Izvoz		Uvoz	
	broj	% priv.	broj	% priv.	mlrd din.	% priv.	mlrd din.	% priv.	mlrd din.	% priv.	mlrd din.	% priv.
Beogradski	104.100	32,1	259.354	22,1	2.791	30,4	444	24,2	214	16,5	624	35,0
Vojvodina	84.004	25,9	216.143	18,4	1.706	18,6	209	11,4	219	16,9	247	13,9
Šumadija i Zapadna Srbija	83.959	25,9	198.156	16,9	1.194	13,0	93	5,0	138	10,7	161	9,0
Južna i Istočna Srbija	52.537	16,2	128.066	10,9	612	6,7	60	3,2	65	5,0	56	3,1
Ukupno MMSPP	324.600	99,9	801.719	68,2	6.303	68,7	805	43,8	635	49,2	1.087	61,1

Izvor: RZS, obrada Ministarstvo privrede

SPOLJNOTRGOVINSKO POSLOVANJE SRBIJE

Definicija: Spoljnotrgovinsko poslovanje je spoljnotrgovinski promet robe i usluga i obavljanje privrednih delatnosti stranog lica u Republici Srbiji i domaćeg lica u drugoj državi ili carinskoj teritoriji.

Spoljnotrgovinski promet: promet između domaćih i stranih lica koji se obavlja na osnovu ugovora zaključenih u skladu sa domaćim propisima i međunarodnim ugovorima.

Osnovni propisi:

- Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju („Sl.glasnik RS“ br.36/09, 36/11-dr.zakon, 88/11, 89/15-dr.zakon)
- Uredba o bližim uslovima za izdavanje, korišćenje i ukidanje dozvola za izvoz, uvoz, odnosno tranzit robe i raspodelu kvota („Sl. glasnik RS“, br. 47/2010)
- Uredba o bližim uslovima za primenu antidampinških mera („Sl. glasnik RS“, br. 112/2009)
- Uredba o bližim uslovima za primenu kompenzatornih mera („Sl. glasnik RS“, br. 112/2009)
- Odluka o određivanju robe za čiji je uvoz, izvoz odnosno tranzit propisano pribavljanje određenih isprava („Sl. glasnik RS“ 32/15, 109/15)

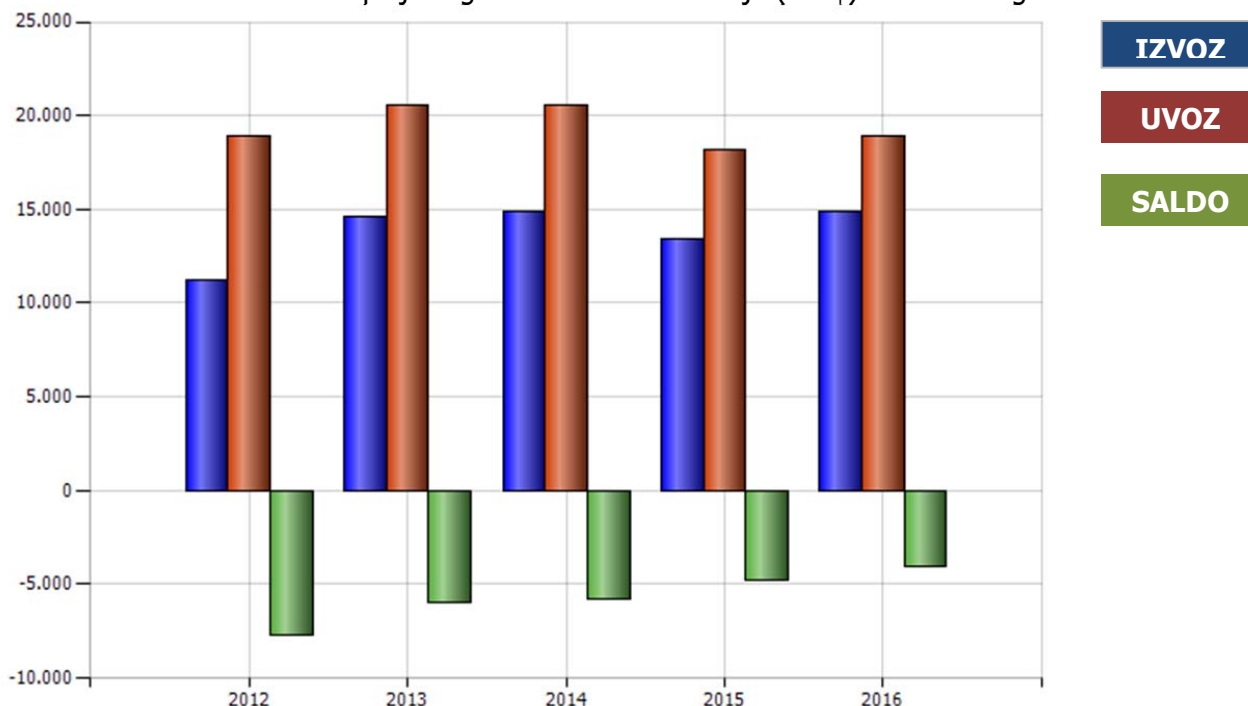
U međunarodnoj ekonomiji osnovne tokove čine: izvoz, uvoz i neto izvoz – trgovinski bilans. Izvoz predstavlja dobra i usluge koje se proizvode u jednoj zemlji a prodaju drugim zemljama. Razlika između izvoza i uvoza predstavlja neto izvoz ili trgovinski bilans.

TABELA 4: Spoljnotrgovinska razmena Srbije (mil.\$) 2012-2016.g.

	mil. USD		
	Izvoz	Uvoz	Saldo
Spoljnotrgovinska robna razmena			
2012	11226	18923	-7697
2013	14610	20550	-5940
2014	14845	20601	-5756
2015	13378	18210	-4832
2016	14883	18899	-4016

Izvor: Republički zavod za statistiku

GRAFIKON 3: Spoljnotrgovinska razmena Srbije (mil.\$) 2012-2016.g.

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

Ukupna spoljnotrgovinska robna razmena Srbije za period januar–septembar 2017. godine iznosi:

- 28.264,4 miliona dolara – porast od 12,8% u odnosu na isti period prethodne godine;
- 25.401,1 miliona evra – porast od 13,3% u odnosu na isti period prethodne godine.

Izvezeno je robe u vrednosti od **12.525,7 mil. dolara**, što čini rast od 13,0% u odnosu na isti period prethodne godine, a **uvezeno je robe** u vrednosti od **15.738,7 mil. dolara**, što je za 12,6% više nego u istom periodu prethodne godine.

Izvoz robe, izražen u **evrima**, imao je vrednost od **11.254,1 miliona**, i to je povećanje od 13,4% u poređenju sa istim periodom prethodne godine. **Uvoz robe** imao je vrednost od **14.147,0 miliona**, što predstavlja povećanje od 13,1% u odnosu na isti period prošle godine.

Deficit iznosi **3.213,1 mil. dolara**, što čini **povećanje od 11,3%** u odnosu na isti period prethodne godine. Izražen u evrima, deficit iznosi 2.892,9 miliona, što je povećanje od 11,8% u poređenju sa istim periodom prethodne godine.

Pokrivenost uvoza izvozom je **79,6%** i veća je od pokrivenosti u istom periodu prethodne godine, kada je iznosila 79,3%.

Posmatrano regionalno, najveće učešće u izvozu Srbije imao je Region Vojvodine (32,9%); sledi Beogradski region (26,6%), Region Šumadije i Zapadne Srbije (24,8%), **Region Južne i Istočne Srbije (15,7%)**, a oko 0,1% izvoza nerazvrstano je po teritorijama.

Najveće učešće u uvozu Srbije imao je Beogradski region (45,8%); slede Region Vojvodine (27,3%), Region Šumadije i Zapadne Srbije (16,6%), **Region Južne i Istočne Srbije (9,6%)**, a

oko 0,7% uvoza nije razvrstano po teritorijama. Ne raspolaže se podacima za Region Kosovo i Metohija.

Izvoz i uvoz po regionima dat je **prema sedištu vlasnika robe u momentu prihvatanja carinske deklaracije**. To znači da vlasnici robe, po carinskom zakonu, mogu biti proizvođači, korisnici, izvoznici ili uvoznici robe. Ovu činjenicu treba imati u vidu prilikom tumačenja podataka po regionima. Na primer, uvoz nafte i gasa najvećim delom obuhvataju Region Vojvodine i Beogradski region, a to su energenti za ukupnu teritoriju Srbije.

U **strukturi izvoza po nameni proizvoda** (princip pretežnosti) najviše su zastupljeni proizvodi za reprodukciju – 55,7% (6.975,3 mil. dolara), slede roba za široku potrošnju – 33,8% (4.235,8) i oprema – 10,5% (1.313,7). Neklasifikovana roba po nameni iznosi 0,006% (0,9 mil. dolara).

U **strukturi uvoza po nameni proizvoda** najviše su zastupljeni proizvodi za reprodukciju – 57,6% (9.060,3 mil. dolara), slede roba za široku potrošnju – 18,7% (2.944,5) i oprema – 11,7% (1.845,1). Neklasifikovana roba po nameni iznosi 12,0% (1.888,8 mil. dolara).

Spoljnotrgovinska robna razmena bila je najveća sa zemljama sa kojima Srbija ima potpisane sporazume o slobodnoj trgovini. Zemlje članice Evropske unije čine 64,3% ukupne razmene.

Tabela 5: Glavni spoljnotrgovinski parteri Srbije

Izvoz	mil. USD	Uvoz	mil. USD
Italija	1.687.5	Nemačka	1.997.9
Nemačka	1.590.9	Italija	1.571.4
Bosna i Hercegovina	997.9	Kina	1.260.0
Ruska federacija	749.4	Ruska federacija	1.137.6
Rumunija	621.7	Mađarska	741.4

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

Naš drugi po važnosti partner jesu zemlje CEFTA, sa kojima imamo suficit u razmeni od 1.516,6 mil. dolara, koji je rezultat uglavnom izvoza poljoprivrednih proizvoda (žitarice i proizvodi od njih i razne vrste pića), gvožđa i čelika, proizvoda od metala, drumskih vozila. Kada je reč o uvozu, najzastupljeniji su gvožđe i čelik, kameni uglj, koks i briketi, povrće i voće, pluta i drvo. Izvoz Srbije iznosi 2.174,3 a uvoz 657,7 mil. dolara za posmatrani period. Pokrivenost uvoza izvozom je 330,6%. Izraženo u **evrima**, izvoz iznosi **1.949,2** a uvoz **589,4** mil. evra (suficit je 1.359.8 mil. evra, a pokrivenost uvoza izvozom 330,7%).

Posmatrano pojedinačno po zemljama, najveći suficit u razmeni ostvaren je sa zemljama iz okruženja: Bosnom i Hercegovinom (izvoze se najviše gasna ulja i ulje od suncokreta, a uvozi se koks i polukoks od kamenog uglja), Crnom Gorom (izvoze se toplovaljani proizvodi u koturovima i dizel automobili, a uvozi se najviše svinjsko meso, dimljeno ili sušeno) i **Makedonijom** (izvoze se toplovaljane trake u koturovima i ulja od suncokreta, a uvoze se najviše zavarene cevi od gvožđa i čelika). Od ostalih zemalja ističe se i suficit sa **Rumunijom**, Bugarskom, Italijom, Hrvatskom, Slovačkom i Velikom Britanijom. Najveći deficit javlja se u trgovini sa Kinom (zbog uvoza telefona za mrežu stanica i laptopova) i Nemačkom. Sledi deficit sa: Ruskom Federacijom (zbog uvoza energenata, pre svega nafte i gasa), Poljskom (uvoz delova za motorna vozila), Turskom, Irakom, Mađarskom, Belgijom, Austrijom, Češkom, Ukrajinom (uvoz rude gvožđa i koncentrata).

Prema odsecima Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije (SMTK), izvoz prvih pet odseka čini 31,9% ukupnog izvoza. Uvoz prvih pet odseka čini 27,0% ukupnog uvoza. Odsek *nerazvrstana roba*, u koji se sada uključuje i roba na carinskom skladištu i u slobodnoj zoni, ima učešće u ukupnom uvozu 12,1%.

Tabela 6: Učešće prvih 5 odseka SMTK u spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije

Izvoz	mil. USD	mil. EUR	Uvoz	mil. USD	mil. EUR
Električne mašine i aparati	1.088.5	977.3	Drumska vozila	1.318.0	1.190.6
Drumska vozila	1.077.1	974.6	Nafta i naftni derivati	992.9	890.5
Povrće i voće	670.6	600.2	Električne mašine i aparati	811.0	727.8
Obojeni metali	597.3	536.5	Industr. mašine za opštu upotrebu	578.7	518.5
Proizvodi od kaučuka, nigde nepomenuti	563.2	503.0	Medicinski i farmaceutski proizvodi	547.8	493.0

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

U **septembru** 2017. godine izvezeno je robe u vrednosti od **1.623,3 miliona dolara**, što čini povećanje od 20,3% u odnosu na isti mesec prethodne godine. Uvoz je iznosio **1.928,8 miliona dolara**, što je povećanje od 20,1% u odnosu na isti mesec prethodne godine.

Izraženo u evrima, **izvezeno** je robe u vrednosti od **1.358,0 miliona evra**, što čini povećanje od 13,1% u odnosu na isti mesec prethodne godine. **Uvoz** je iznosio **1.613,4 miliona evra**, što čini povećanje od 12,9% u odnosu na isti mesec prethodne godine.

Računato u dolarima, desezonirani indeks septembar 2017/avgust 2017. godine pokazuje rast izvoza za 2,7% i rast uvoza za 3,5%. Računato u evrima, desezonirani indeks septembar 2017/avgust 2017. godine pokazuje rast izvoza za 1,7% i rast uvoza za 2,0%.

Prema Nomenklaturi statistike spoljne trgovine (**NSST**) za mesec **septembar**:

Na listi prvih 5 proizvoda u **izvozu**, prvo mesto zauzima izvoz *setova provodnika za avione, vozila i brodove* (78 mil. dolara); drugo mesto pripada izvozu *novih spoljnih guma za automobile* (53 mil. dolara); na trećem mestu je izvoz *automobila, dizel, snage do 1500 cm³*, u vrednosti od 39 mil. dolara; izvoz *rafinisanog bakra* iznosio je 32 mil. dolara; poslednje mesto pripada izvozu *automobila, paljenje svećicom, preko 1000, ali ispod 1500 cm³*, sa takođe 32 mil. dolara.

Lista prvih 5 proizvoda u **uvozu** pokazuje da su *delovi i pribor za motorna vozila* (75 mil. dolara) naš prvi uvozni proizvod. Druga po značaju je *sirova nafta* (66 mil. dolara). Na trećem mestu uvozne liste su *lekovi za maloprodaju* (55 mil. dolara). *Automobili, dizel, preko 1500, ali ispod 2500 cm³*, uvezeni su za 26 mil. dolara. Poslednje mesto zauzima uvoz *prirodnog gasa*, sa takođe 26 mil. dolara.

Najveći doprinos u **izvozu** dale su sledeće oblasti KD: proizvodnja prehrambenih proizvoda 156,8 mil.USD (učešće od 11,2%), proizvodnja motornih vozila i prikolica 143,8 mil. USD (učešće od 10,3%), proizvodnja osnovnih metala 141,5 mil. USD (učešće od 10,1%), proizvodnja proizvoda od gume i plastike 132,1 mil. USD (učešće od 9,4%) i proizvodnja električne opreme 119,8 mil. USD (učešće od 8,6%) a u uvozu: proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda 190,4 mil.USD (učešće od 10,5%), proizvodnja nepomenutih mašina i opreme 132,3 mil. USD (učešće od 7,3%), eksploatacija sirove nafte i prirodnog gasa 128,7

mil.USD (učešće od 7,1%), proizvodnja osnovnih metala 118,5 mil. USD (učešće od 6,6%) i proizvodnja električne opreme 102,6 mil. USD (učešće od 5,7%).

U prvih 10, po vrednosti spoljnotrgovinskog poslovanja, se nalaze Rumunija i Makedonija, sa kojim ostvarujemo kontinuirani suficit.

Tabela 7: Rang zemalja namene, prema vrednosti izvoza

hilj. USD			hilj. USD		
	Prvih 10			Prvih 10	
	Izvoz	Uvoz		Izvoz	Uvoz
2015			2016		
Italija	2162973.6	1922449.3	Italija	2168783.4	1957297.3
Nemačka	1672587.9	2256268.7	Nemačka	1940369.3	2425337.6
Bosna i Hercegovina	1172057.0	428733.2	Bosna i Hercegovina	1240658.1	443514.3
Rumunija	745626.6	517254.1	Rumunija	851608.4	545123.6
Ruska federacija	724825.8	1748539.2	Ruska federacija	795124.1	1503446.8
Republika Crna Gora	678724.7	62777.6	Republika Crna Gora	722891.4	61706.7
Republika Makedonija	523667.9	203477.1	Republika Makedonija	596215.9	209206.5
Hrvatska	443108.9	515786.6	Hrvatska	518772.1	478120.9
Slovenija	416857.5	549151.3	Slovenija	474922.6	567585.0
Francuska	409626.3	533919.3	Mađarska	471716.0	876266.6

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

Prikaz učešća MMSPP sektora u spoljnotrgovinskom poslovanju je dat u sledećoj tabeli:

Tabela 8: Spoljnotrgovinsko poslovanje nefinansijskog sektora, u mlrd. dinara

		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Izvoz	MMSPP	339,8	400,0	498,9	519,1	577,8	635,3
	Ukupno	733,1	825,0	976,4	1.202,8	1.291,1	1.439,8
Uvoz	MMSPP	680,5	765,0	973,4	938,2	1.014,3	1.087,1
	Ukupno	1.253,8	1.371,9	1.617,6	1.660,8	1.779,9	1.923,0
Obim razmene	MMSPP	1.020,4	1.165,1	1.472,3	1.457,3	1.592,1	1.722,4
	Ukupno	1.986,9	2.196,9	2.594,0	2.863,6	3.071,0	3.362,8
Bilans	MMSPP	-340,7	-365,0	-474,5	-419,1	-436,5	-451,8
	Ukupno	-520,8	-546,9	-641,2	-458,0	-488,7	-483,2

KONKURENTNOST SEKTORA MMSPP

Trend oporavka pokazatelja konkurentnosti nefinansijskog sektora privrede započeo u 2014. godini nastavljen je i tokom 2015. godine. Na efikasnije korišćenje raspoloživih faktora poslovanja u 2015. godini ukazuju i pozitivne stope rasta osnovnih indikatora troškovne konkurentnosti: BDV realno je povećana za 3,5% (sektor MMSPP 6,5%), prosečni troškovi rada za 3,6% (8,0%), dok je produktivnost rada zabeležila blagi pad od -0,3 % (sektor MMSPP rast 1,2%).

Na ukupnu konkurentnost dominantno utiče industrijska konkurentnost, koja predstavlja osnovu izvozne konkurentnosti. U okviru prerađivačke industrije u Srbiji dominiraju sektori niže tehnološke složenosti i niže produktivnosti (radno i resursno intenzivne delatnosti) pri čemu je situacija nepovoljnija kod MMSPP u odnosu na velika preduzeća. U 2015. godini MMSPP iz sektora visoke i srednje visoke tehnološke složenosti čine svega oko 10% MMSPP prerađivačke industrije (28% velika), zapošljavaju 16,6% radnika (32% velika) i stvaraju se 18,3% BDV MMSPP industrijskog sektora (29,7% velika).

U 2015. godini u spoljnotrgovinskoj razmeni zabeleženi su pozitivni pomaci, sektor MMSPP je zabeležio suficit od 6,1 mlrd. dinara (50,3 hilj. EUR). U postkriznom periodu spoljnotrgovinska aktivnost sektora MMSPP konstantno je povećavana. Rezultati izvoza i uvoza u periodu 2014-2015. godine su zadovoljavajući (rast 11,3% i 10,0%, respektivno) izvoza i uvoza (8,1%, i 7,2%). U okviru MMSPP sektora realan rast izvoza u odnosu na 2014. godinu ostvarila su preduzetnici 15,4%, mikro preduzeća 4,7% i srednja preduzeća 18,7%, dok su mala preduzeća zabeležila pad od 1,5%.

Mala i srednja preduzeća iz Srbije ne zaostaju u pristupu širokopojasnom internetu i upotrebi platformi e-trgovine u nabavci i prodaji, ali zaostaju prema obimu realizovanih usluga e-trgovine u odnosu na prosek Evropske unije i većine zemalja u okruženju.

Izvozna konkurentnost

U 2015. godini nefinansijski sektor privrede ostvario je ukupnu spoljnotrgovinsku razmenu od 3.362,8 mlrd. dinara (27,8 mil. EUR) pri čemu je uvoz (1.923,0 mlrd. dinara ili 15,9 mil. EUR) za 483,2 mlrd. dinara veći od izvoza (1.439,8 mlrd. dinara – 11,9 mil. EUR). Najveće učešće u ostvarenoj spoljnotrgovinskoj razmeni ima prerađivačka industrija (61,6%) koja ostvaruje 76,8% ukupnog izvoza, 50,2% uvoza i suficit od 140,3 mlrd. dinara (1,2 mlrd. EUR). U strukturi spoljnotrgovinske razmene prerađivačke industrije dominiraju velika preduzeća (64,3%), a posebno u izvozu gde učestvuju sa 66,2% (u uvozu učestvuju sa 62,0%). U 2015. godini u spoljnotrgovinskoj razmeni zabeleženi su pozitivni pomaci, jer pored velikih preduzeća (suficit od 198,4 mlrd. dinara – 1,1 mil. EUR), suficit su zabeležila i MMSPP od 6,1 mlrd. dinara (50,3 hilj. EUR).

Nakon krize 2009. godine, u periodu 2010-2015. godine spoljnotrgovinska aktivnost sektora MMSPP konstantno je povećavana. Najveći rast izvoza ostvaren je u 2012. godini 24,7% i uvoza 27,2%. Rezultati izvoza i uvoza u periodu 2014-2015. godine su zadovoljavajući (rast 11,3% i 10,0%, respektivno) izvoza i uvoza (8,1%, i 7,2%, respektivno). U okviru MMSPP sektora realan rast izvoza u odnosu na 2014. godinu ostvarila su preduzetnici 15,4%, mikro preduzeća 4,7% i srednja preduzeća 18,7%, dok su mala preduzeća zabeležila pad od 1,5%.

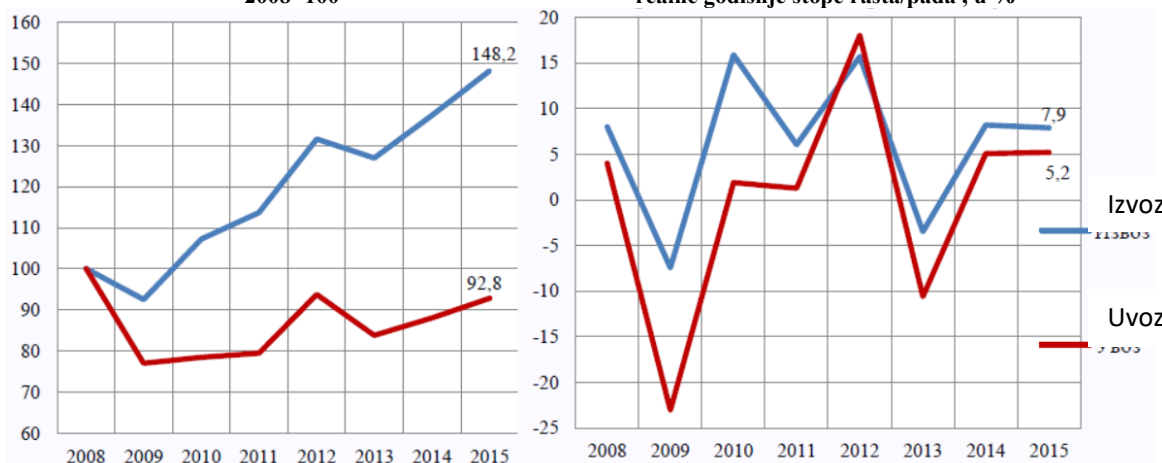
Visok rast deficita zabeležen je 2008. godine, nakon čega sledi period smanjenja (izuzev 2012. godine). Visok ukupan deficit u 2012. godini je posledica visokog rasta uvoza u sektoru MMSPP

(rast za 15 p.p.) i izvoza (za 7 p.p.). Pozitivne tendencije u kretanju izvoza i uvoza sektora MMSPP uticale su na značajan pad spoljnotrgovinskog deficita. U periodu 2014-2015. godine zabeležene su veće stope rasta deficita u velikim preduzećima (rast 5,9% i 9,2%, respektivno) u odnosu na MMSPP (4,1% i 3,5%, respektivno).

Pokrivenost uvoza izvozom nefinansijskog sektora konstantno se povećava (u 2015. iznosi 74,9%). Iako je pokrivenost uvoza izvozom povećana i kod sektora MMSPP i velikih preduzeća, ona je znatno veća kod velikih preduzeća (96,2% u 2015.) u odnosu na sektor MMSPP gde pokrivenost uvoza izvozom iznosi 58,4%.

Na veću spoljnotrgovinsku orijentisanost privrede ukazuje veći procenat ukupnog prometa koji je ostvaren izvozom. Konstantno povećanje učesća izvoza u prometu beleže i velika preduzeća i sektor MMSPP, ali duplo veća vrednost koeficijenta kod velikih preduzeća ukazuje na veću izvoznju orijentisanost velikih preduzeća u odnosu na sektor MMSPP.

Grafikon 4 : Spoljnotrgovinska razmena sektora MMSPP u periodu 2008-2014. godine
 - 2008=100 -

Činjenice o izvoznjoj konkurentnosti Srbije⁵

- Srbija je u celini beležila pozitivnu konkurentnost u postkriznom periodu.
- Izvozna pozicija Srbije unapređena je kod 70% izvoznih destinacija.
- Većina konkurentnih sektora resursno su intenzivni (proizvodnja proizvoda od plastike i gume; proizvodnja metalnih proizvoda; proizvodnja drveta i papira; proizvodnja koksa; proizvodnja naftnih derivata).
- Srbija ostvaruje najveću otkrivenu komparativnu prednost u sektorima poljoprivrede i agrobiznisa.
- Većina oblasti iz sektora poljoprivrede i agrobiznisa nisu bile u stanju da poboljšaju ili bar zadrže prethodno stečene izvozne pozicije na inostranim tržištima.

⁵ „PERFORMANSA REALNOG SEKTORA U SRBIJI: Iskazana konkurentnost prema veličini, sektoru i regionu“, (2014)

- Konkurentnost većine najbolje rangiranih sektora zasnivala se na malom broju preduzeća.
- Ogromna većina konkurentnih sektora ispoljava umeren ili visok stepen koncentracije.
- Ukupno 85% velikih, 71% srednjih i 51% malih preduzeća su izvoznici (u sektoru razmenljivih dobara; podaci iz 2014.).
- Izvoznici su, uopšte uzevši, uspešniji, produktivniji, profitabilniji i dinamičniji od firmi koje ne izvoze.
- Veliki broj konkurentnih sektora oslanja se na strane direktne investicije.

Obim izvoza

Obim izvoza odnosi se na sposobnost jednog sektora da zauzme snažan položaj na inostranom tržištu i postane značajan faktor u izvozu matične zemlje. Obimom izvoza se po definiciji smatra količina izvezenih proizvoda (Balassa, 1975). On ukazuje na stečenu izvoznu poziciju jednog sektora, kao i na njegovu snagu u pogledu kapaciteta, resursa i efikasnosti za proizvodnju proizvoda koji se izvoze. U tom smislu, obim izvoza donekle predstavlja i meru komparativne prednosti jednog sektora.

Pod komparativnom prednošću podrazumevamo kritičnu masu resursa i sposobnosti neophodnih za ostvarenje kvalitetne izvozne performanse. Sposobnost da se postigne visok obim izvoza jasan je pokazatelj toga da je određeni sektor zauzeo značajan položaj na inostranim tržištima, što opet ukazuje na prisustvo stečenog skupa resursa i kapaciteta koji su omogućili postizanje takvog pozitivnog rezultata.

Obim izvoza sagledavamo sa dve relativne tačke gledišta: sa jedne strane, poredimo relativan izvozni potencijal sektora u Srbiji, a sa druge, poredimo relativan obim izvoza svakog sektora u odnosu na inostrana tržišta. Vrednost izvoza koristimo kao približni pokazatelj obima izvoza.

Prvi korak jeste da se ilustruje relativni značaj pojedinih sektora u „izvoznoj korpi“ Srbije kroz prepoznavanje sektora čija je ukupna vrednost izvoza relativno visoka u poređenju sa drugim sektorima srpske privrede - indikator obima izvoza: učešće vrednosti izvoza posmatranog sektora u ukupnoj vrednosti izvoza iz Srbije.

Drugi korak je poređenje relativne vrednosti izvoza pojedinačnih sektora u odnosu na inostrana tržišta. U literaturi se za merenje snažnijih i slabijih sektora jedne zemlje koristi više tehnika. Među najčešće korišćenim metodima je koncept „otkrivene komparativne prednosti“ (Revealed Competitive Advantage, RCA) koji je razvio Balasa (Balassa, 1965). Cilj metode RCA je da se objasni relativni značaj svakog proizvoda u ukupnoj „korpi“ proizvoda koje jedna zemlja izvozi u poređenju sa istim odnosom na globalnom nivou.

Obim izvoza je značajan pokazatelj sposobnosti jednog sektora da proizvede dobra i proda ih na inostranim tržištima.

Na sledećoj slici je grafički prikaz svih sektora u Srbiji prema doprinosu ukupnom izvozu iz Srbije (predstavljenog veličinom kruga) u vrednošću RCA (predstavljenom bojom kruga). Sivom bojom označeni su sektori koji nemaju otkrivenu komparativnu prednost (tj. čija je vrednost RCA ispod 1). Sa druge strane, različitim nijansama zelene boje obeleženi su sektori sa većom vrednošću RCA: što je zelena boja tamnija, to je vrednost RCA veća.

GRAFIKON 5: Izvozni sektori Srbije

Izvor: Izveštaj o konkurentnosti MSP u Srbiji - USAID Projekat održivog lokalnog razvoja (SLDP)

Kao što se iz ove slike vidi, značajan doprinos jednog sektora izvozu zemlje u celini ne podrazumeva nužno i da taj sektor uživa komparativnu prednost.

SEKTORI SA NAJVEĆIM POTENCIJALOM U SRBIJI

Sektori sa najvećim potencijalom u Srbiji jesu oni koji firmama pružaju adekvatne resurse uz koje su one u stanju da na sistematičan način proizvode međunarodno konkurentne proizvode dok im je poslovanje istovremeno profitabilno, produktivno i dinamično.

Takvi sektori podstiču razvoj konkurentnih firmi čiji će rast biti u stanju da pokrene privredu Srbije u celini; stoga te sektore smatramo najpogodnijim za razvoj firmi. To ne znači da će svaka firma koja je deo industrije sa potencijalom zaista i biti uspešna i konkurentna na

međunarodnom nivou. Pa ipak, prosečna firma ima veće šanse da uspe u okviru ovakvog sektora. Da li će neko preduzeće uspeti ili ne zavisi prvenstveno od pojedinačnih atributa samog tog preduzeća.

Sektori sa najvećim potencijalom prepoznati su na osnovu integracije rezultata dve kompleksne analize – analize izvozne performanse i analize performanse sektora u celini.

Konačni cilj analize jeste da se prepoznaju sektori koji poseduju resurse i sposobnosti neophodne za snažan, dinamičan, diversifikovan i održiv izvoz. Uspeh na inostranim tržištima jasan je odraz sistematske sposobnosti jednog sektora da proizvede konkurentan proizvod, ali istovremeno i da neprekidno unapređuje svoj položaj na tržištu u uslovima konkurencije iz drugih zemalja.

Iz modela izvozne performanse i njenih determinanti – konkurentne prednosti, komparativne prednosti, kompleksnosti proizvoda i diversifikacije izvoza – možemo izvesti određene opšte zaključke o međunarodnom poslovanju srpske privrede. Može se zaključiti da je izvozna konkurentnost Srbije u celini sistematski i sveobuhvatno unapređena u posmatranom postkriznom periodu. Izvozna pozicija, merena kroz povećanje učešća na tržištu, poboljšana je na preko 70% najvažnijih izvoznih destinacija. Međutim, indikativno je i to što je ta performansa bila pretežno zasnovana na poslovanju manjeg broja sektora razmenljivih dobara, a prvenstveno izuzetno konkurentne autoindustrije. Ostali konkurentni sektori uglavnom pripadaju resursno intenzivnim oblastima (plastika, guma, metalni proizvodi, drvo i papir, koks, derivati nafte). Iako su poljoprivreda i agrobiznis među sektorima najznačajnijim za izvoz iz Srbije, kada njihove performanse posmatramo kroz prizmu konkurentnosti možemo videti da poljoprivreda i agrobiznis nisu bili u stanju da konkurišu rivalima u postkriznom periodu, od 2009. do 2013.

Kako merimo potencijale sektora?⁶

Potencijale sektora merimo pomoću indeksa sastavljenog od četiri glavne komponente: ostvarene performanse, potencijala za ekonomski razvoj, doprinosa društveno-ekonomskim ciljevima i ekspertskih mišljenja. Komponente su komplementarne i sukcesivno pojačavaju efekat jedna drugoj.

- *Ostvarena performansa* prikazuje učinak koji su kompanije ostvarile na tržištu u posmatranom periodu. Komponenta ukazuje na to koliko su firme unutar sektora bile sposobne da se izbore sa negativnim posledicama krize, da rastu i dinamično se razvijaju, poslujući uspešno u okviru svoje „core“ delatnosti.

- *Potencijal za dalji ekonomski razvoj* „koriguje“ performansu ostvarenu u prošlosti za nova očekivanja, naglašavajući „efekat“ pozitivnog trenda kod onih kod kojih se očekuje da prosperiraju i u budućnosti i ističući one koji sopstvenim prosperiranjem podstiču i rast drugih.

- *Doprinos društveno-ekonomskim ciljevima*, nadgrađujući se nad već ostvarenim i očekivanim u budućnosti, specijalan značaj daje sektorima koji imaju kapacitet da pomognu pri ostvarivanju nacionalnih prioriteta

⁶ „Indeks razvojnih potencijala razmenjivih sektora u Srbiji - IRP 2014 –“

• *Ekspertska mišljenja* uključuju dozu iskustva i subjektivnosti, što za cilj ima da koriguje nesavršenosti podataka, metodologije, procesa aproksimiranja i ostalih “neuspeha” oslanjanja isključivo na kvantitativne pokazatelje.

Ovih 4 glavnih komponenti se mogu razložiti na devet glavnih stubova:

Komponenta 1:

(1) generalna performansa

(2) **izvozna performansa**

(3) održiva performansa

Komponenta 2:

(4) potencijal za rast

(5) potencijal za prelivanje efekata

(6) potencijal za usložnjavanje

Komponenta 3:

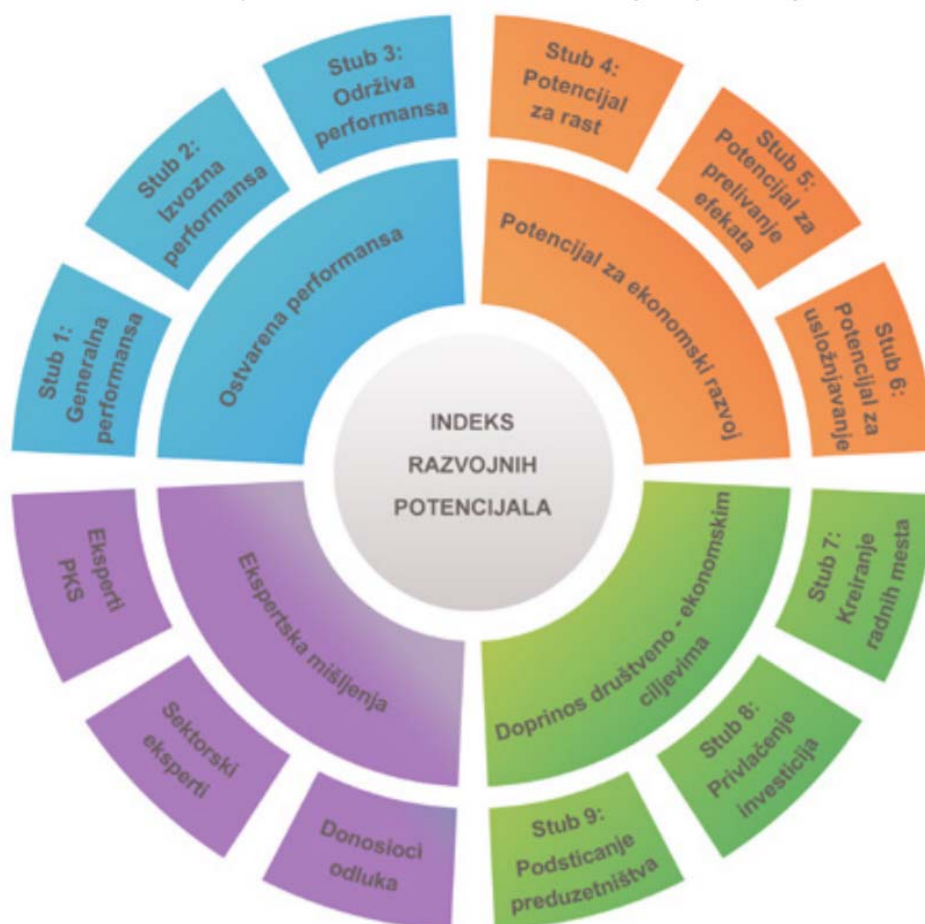
(7) kreiranje zaposlenosti

(8) privlačenje investicija

(9) podsticanje preduzetništva

Korektivna komponenta – Ekspertska mišljenja

GRAFIKON 6: Grafički prikaz strukture indeksa razvojnih potencijala sektora⁷

Stub 1: Generalna performansa

Generalna performansa prikazuje sposobnost firmi u okviru sektora da rastu brzo, produktivno i profitabilno, stvarajući dodatnu vrednost i radna mesta. Za sektor koji je ostvario bolju generalnu performansu se može reći da je atraktivniji i pogodniji za razvoj firmi.

Rast aktivnosti jedne kompanije pokazuje njenu sposobnost da generiše tražnju i uvećava svoje prihode – bilo kroz sposobnost da prodaje više proizvoda postojećim i novim mušterijama, bilo kroz uvećanje cene na bazi diferenciranja od konkurencije. Rast aktivnosti je preduslov zdravog razvoja, ali svakako nije dovoljan uslov – oslikava prihodnu, ali ne i troškovnu stranu, a ne govori dovoljno ni o samoj efikasnosti rasta. Stoga, u okviru generalne performanse, koristi se još indikatora sa ciljem da se slika kompletira.

⁷ Indeks razvojnih potencijala razmenjivih sektora u Srbiji - IRP 2014 –

Profitabilnost i produktivnost ukazuju na kapacitet firmi da ponude „pravi“ proizvod, poželjan u očima kupaca, i to na način da svoje inpute u proizvodnji upošljavaju na efikasan način. Oba podstuba u dugom roku ukazuju i na efikasnost i na efektivnost poslovnih aktivnosti kompanije, što se ogleda i kroz podsticaj vlasnika i drugih interesnih grupa da ulažu sve veća sredstva. Visoka prosečna profitabilnost posledično privlači i veliki broj novih investitora, što dodatno unapređuje značaj i rast samog sektora.

Brzorastuće kompanije, tzv. „gazele“, posebno se izdvajaju među uspešnim kompanijama. To su firme koje su uspele snažno i konstantno da rastu i zapošljavaju, i da u periodu od četiri godine dupliraju svoju početnu imovinu. Njihov značaj se prevashodno ogleda u kreiranju značajnog dela kreiranih radnih mesta. Za razliku od njih, veliki sistemi u najvećoj meri ne kreiraju nova radna mesta -- u Srbiji vrlo često, usled neefikasnosti poslovanja, dovode i do gašenja pozicija. Procenat gazela u Srbiji je 3%, odnosno, od 100 firmi, 3 se mogu smatrati gazelama.

Stub 2: Izvozna performansa

Izvozna performansa izdvaja one sektore koji poseduju resurse neophodne za snažan, dinamičan, diversifikovan, inkluzivan i održiv izvoz. Uspeh na inostranim tržištima signalizira sposobnost sektora da proizvodi konkurentan proizvod, ali takođe da kontinuirano unapređuje svoju tržišnu poziciju dok se takmiči sa inostranim rivalima. Stoga, ovaj stub obezbeđuje sveobuhvatniju sliku o sposobnosti sektora da ostvaruje održiv rast zasnovan na sve većem učešću u globalnoj trgovini. Prva dva podstuba opisuju sposobnost sektora da obezbedi povoljnu poziciju na inostranim tržištima, i kapacitet da tako stečenu poziciju unapredi.

Volumen izvoza sektora kroz svoju ostvarenu poziciju na inostranim tržištima otkriva postojanje komparativnih prednosti. Na taj način ukazuje na postojanje sposobnosti, resursa i efikasnosti u proizvodnji proizvoda i njihovoj prodaji van granica domaćeg tržišta. Sa druge strane, analiza dinamike izvoza utvrđuje prisustvo sposobnosti da se stečena pozicija dodatno unapređuje. Stoga, dinamika indikuje postojanje konkurentne prednosti, kao sposobnosti sektora da inovira i unapredi poslovne procese da bi održao i unapredio svoju izvoznu poziciju. Pretpostavka su pojmovi održivosti i unapređenja, gde sektor mora kontinuirano da transformiše postojeće sposobnosti u prednosti, kako bi se konkurentnost postigla i zadržala. Pod pritiskom svetske ekonomske krize, koja je dovela do zasićenja domaćeg tržišta, započeta je i promena paradigme srpskog privrednog rasta. Firme su se u većoj meri okrenule ogromnom i likvidnijem evropskom tržištu, što je rezultiralo porastom izvoza u periodu 2009-2014. Ipak, osim značajnog rasta izvoza, još je značajnija informacija da je rast bio baziran na rastu konkurentnosti. Od ukupnog rasta izvoza, najveći deo je posledica toga što je Srbija „preotela“ rivalima deo tržišnog kolača. Ipak, iako su izvozne aktivnosti doživele ekspanziju, izvoz i dalje čini svega nešto manje od 45% BDP-a, te prostor za rast izvoza ostaje najveći neiskorišćeni potencijal na putu privrednog razvoja.

Postizanje diversifikovanosti u izvozu ukazuje na stepen uspeha u eliminisanju ključnih rizika. Oslanjanje na jedno izvozno tržište, jedan proizvod ili jednog kupca izlaže kompanije različitim vrstama rizika. Diversifikovanje izvoza utiče na to da se ti rizici smanje. Diversifikovanost tako definiše obuhvata proizvodnu i tržišnu komponentu. Sektori koji uspevaju da proizvedu veliki broj konkurentnih proizvoda i da unapređuju tržišno učešće na velikom broju inostranih tržišta snose manji rizik u svom poslovanju. Diversifikovanost ukazuje na sposobnost kompanija unutar

sektora da svoju proizvodnju prilagode različitim potrebama, vrednostima i kulturama. Na taj način, osim što umanjuje neizvesnost, kao posledicu eksternih šokova i promena u tražnji na pojedinačnim tržištima, diversifikovanost izvoza ukazuje na prisustvo šireg spektra neophodnih kapaciteta i znanja. Rast izvoza i konkurentnosti srpske privrede, očitao se u većini izvoznih proizvoda i na većini inostranih tržišta. Ipak, druga strana medalje, apsolutna, ukazuje da je konkurentnost dominantno kreirana od strane svega par sektora – u kojima je upliv stranih direktnih investicija omogućio rast konkurentnosti. Inkluzivnost izvoza ukazuje na sistematičnu sposobnost kompanija unutar sektora da prepoznaju i zadovolje potrebe inostranih kupaca, i uspešno se takmiče sa inostranim konkurentima. Koliko firmi jednog sektora uspeva da prati dinamične globalne trendove opredeljujuće utiče i na održivost izvozne performanse u budućnosti. Ukoliko je izvozna pozicija koncentrisana, ona sužava prostor za budući rast izvoza koji bi se inače dobio većom inkluzivnošću. Nedovoljna inkluzivnost izvoza predstavlja važnu barijeru snažnijoj internacionalizaciji privrede – relativno mali broj firmi iz razmenjivih sektora plasira svoje proizvode na inostrano tržište, dok je plasman u vodećim sektorima visoko koncentrisan, što upućuje na to da izvoz prevashodno zavisi od manjeg broja većih izvoznika. U Srbiji najvećih 5% izvoznika čini 84% ukupnog izvoza Srbije. Srpske kompanije se suočavaju sa problemima kako prilikom izlaska na inostrana tržišta, tako i prilikom opstanka na njima. Kako bi se omogućilo stvaranje šire i zdravije baze izvoznika, neophodno je identifikovati kritične faktore koji dominantno utiču na uspeh kompanija na inostranim tržištima. Proces prevazilaženja prepreka koje stoje pred potencijalnim i postojećim izvoznicima, mora biti podržan i olakšan od strane donosioca odluka zajedno sa relevantnim institucijama. Povećanje inkluzivnosti izvoza predstavlja osnov za narednu komponentu stuba, a to je kreiranje održivog rasta i kontinuirano unapređenje izvoza. Održivost izvozne performanse je finalna perspektiva koja daje vremensku dubinu celom stubu, sa naglaskom na potencijal da se unapređenje izvoza nastavi i u budućnosti. Kao osnova održivosti izvozne performanse ističe se kako povećanje broja izvoznika, tako i održavanje postojećih izvoznika na inostranoj trgovinskoj sceni. Istraživanja ukazuju na činjenicu da srpske izvoznike karakteriše izraženi problem u ostvarivanju kontinuiteta u izvoznim aktivnostima. Ukrštanje informacije težine opstanka sa već malim brojem postojećih izvoznika jasno ukazuje na potrebu za kreiranje vertikalnih politika koje bi omogućile perspektivnim firmama istrajnije aktivnosti na međunarodnom tržištu. Sam podstub održivosti u sebi objedinjuje i rast broja izvoznika, kao i broj uspešnih kompanija koje trenutno ne izvoze kao indikator relativno „spremnog“ potencijala kompanija da se u narednom periodu uključe u izvoz.

Izvozna konkurentnost MSP je i najstroži indikator sposobnosti MSP, gde svoju uspešnost iskazuju ne samo poslovanjem na domaćem tržištu, već i kroz takmičenje na inostranim tržištima u mnogo zahtevnijim uslovima. Međutim, obzirom na niže i kapitalne i ljudske resurse, MSP se prilikom izlaska na inostrana tržišta suočavaju sa nizom barijera. Najsnažnije barijere za podizanje izvoznih performansi MSP tiču se inkluzivnosti i održivosti izvoza - srpska MSP, osim problema oko izlaska na inostrana tržišta, podjednako imaju teškoće da na njima opstanu. U ukupnom broju malih i srednjih preduzeća, samo 10,6% izvozi svoje proizvode, a tek 6,4% izvozi svoje proizvode kontinuirano. Ako izuzmemo etablirane izvoznike, koji svoje proizvode plasiraju na inostrana tržišta iz godine u godinu, ostaje jedna velika grupa firmi koja ili ne izvozi, ili neredovno izvozi. S druge strane, kada firme izađu na inostrano tržište, u proseku samo 41,2 odsto njih uspe da izveze na to tržište i sledeće godine, a samo 18,7% tri godine za redom. Zato je važno identifikovati mehanizme koji će omogućiti većem broju firmi da lakše pronalaze inostrane kupce i izvoze u kontinuitetu.

Stub 3: Održiva performansa

Treći stub ostvarene konkurentnosti - „zdravlje“ firmi, daje održivu perspektivu komponente. Uprkos profitabilnom i produktivnom poslovanju, i uspešnom plasmanu proizvoda na inostrana tržišta, upravljanje finansijama predstavlja često gorući problem firmi. Problemi prezaduženosti i nelikvidnosti mogu onemogućiti poslovanje i zatvoriti celokupan biznis u određenom roku. Stoga, dobre performanse kompanija je značajno ukrstiti sa njihovom sposobnošću da to čine dugoročno i održivo. Osnovni indikator prisutnosti zdravih kompanija u određenom sektoru je učešće kompanija koje pre svega uspevaju da opstanu. U određenim sektorima, tako i za manja preduzeća, očekivana stopa opstanka je relativno niža. Prezaduženost - Ovaj problem naročito pogađa mikro i mala preduzeća, pa nekad i srednja, koja često nemaju rešeno pitanje vođenja računovodstvenog posla, a posledično ni finansijskog plana. Firme često nisu u stanju da upravljaju svojim novčanim tokovima, što vodi problemu nelikvidnosti. Problem nenaplativih potraživanja, kao gorući problem celokupne srpske privrede, usko je povezan i značajno utiče na nelikvidnost kompanija. Određeni broj kompanija ulazi u nelikvidnost, ne zbog lošeg poslovanja ili lošeg vođenja finansija, već usled nemogućnosti da sopstvena potraživanja naplate u dogovorenom, predvidivom roku. Posledična nelikvidnost uz slabu dostupnost izvora finansiranja, nepotpuni oporavak proizvodnih kapaciteta, i regulatorna opterećenja vodi u stvaranje svojevrsnog začaranog kola, koje je teško rešiti. Sve zajedno, vodi problemu opšte nelikvidnosti celokupne privrede.

Stub 4: Potencijal za rast

Govoreći o potencijalu za rast, pre svega govorimo o ukrštanju dva toka informacija: koje su potrebe za proizvodima na domaćem i međunarodnom tržištu; i koje su mogućnosti da ih Srbija proizvede. Kako je ukrštanje potreba i mogućnosti bazično, ali i vrlo opšte gledište, potrebno je definisati okvire kroz koje će se ti tokovi prepoznati i „uhvatiti“. Praćenje potencijala za rast, za svrhu kreiranja indeksa realnih potencijala (IRP-a), ne pretenduje da u potpunosti precizno definiše obrasce tražnje, već da sagleda osnovne i dominantne trendove. Potencijale za rast određenog sektora prevashodno posmatramo kroz tokove tražnje za proizvodima na domaćem i međunarodnom tržištu, njenu strukturu i dinamiku. Na taj način identifikujemo potrebe, kroz rast i održivost tražnje svakog sektora, kao polazne tačke analize budućih potencijala. Davanje na taj način šireg okvira potencijala ekspanzije određenog sektora, usmerava ka utvrđivanju internih kapaciteta i potencijala za ostvarenje rasta samo sektora u Srbiji. Kada govorimo o mogućnostima (potencijalu) da rast sektora prati rast tražnje, pre svega se govori o određenoj verovatnoći za ostvarenje. Polazeći od trenutnih resursa, i proizvodnih sposobnosti i kapaciteta u zemlji, moguće je stvoriti mrežu očekivanja koja će indikovati koji su najverovatniji pravci delovanja, i koji pravci sa najvećom verovatnoćom mogu značajno doprineti razvoju. Potencijal za rast sektora u Srbiji upravo se odnosi na verovatnoću da se stvore kapaciteti za proizvodnju i stepen neiskorišćenosti tih maksimalnih kapaciteta. Ovaj potencijal takođe uključuje postojanje resursnih baza kao što su poljoprivredni, šumski, mineralni resursi itd.

Stub 5: Potencijal za prelivanje efekata

Sposobnost sektora da pogura rast drugih i doprinese sveukupnom ekonomskom razvoju posmatramo kroz kvantifikovanje potencijala za prelivanje. Sam potencijal za prelivanje efekta

razdvajamo na intrasektorski i intersektorski potencijal. Intrasektorsko prelivanje efekata obuhvata potencijal da rast i razvoj pojedinačnih kompanija, ili određenih proizvodnih grupa unutar sektora, pogura celokupan razvoj samog sektora. Sa druge strane, potencijal za intersektorsko prelivanje efekata predviđa mogućnost ostvarivanja šireg razvoja na taj način, da razvoj jednog sektora, pogura razvoj drugih sektora. Takvo prelivanje podrazumeva tri pravca delovanja: prelivanje kroz lanac vrednosti; prelivanje kroz grupu sektora koji koriste sličnu tehnologiju, znanje i inpute; i najšire gledano, prelivanje kroz celokupnu privredu. Teško je predvideti koji od kanala prelivanja će se ostvariti i koji će dominirati u celokupnim ostvarenim pozitivnim eksternalijama. Neki sektori su po samoj prirodi više izolovani, sa poteškoćama da svoj rast prenesu i na rast drugih. Međutim, definisanje mreže međusektorske povezanosti i vrste povezanosti otvara prostor za utvrđivanje sklonosti ka širenju efekata. Na taj način definišemo koji sektori imaju veću sklonost da doprinesu širem ekonomskom razvoju, a koji ne.

Stub 6: Potencijal za usložnjavanje

U ekonomskoj stručnoj javnosti postoji konsenzus da tajna ekonomskog razvoja leži u uvećanju sofisticiranosti proizvodne korpe jedne zemlje. Sofisticirani sektori doprinose ubrzanju šireg ekonomskog razvoja, time što unapređuju tehnologiju, proizvodne procese i dovode do kreiranja veće dodate vrednosti u odnosu na više resursno-bazirane proizvode. Unapređenje ekonomskog razvoja jedne zemlje se postiže kroz proizvodnju sve većeg broja novih, kompleksnih proizvoda, proizvedenih na bazi unapređenih tehnologija i znanja. Prosto uvećanje proizvodnje postojećih proizvoda, naročito niske kompleksnosti, dovodi do rasta, ali do nedovoljnog razvoja privrede. Kompleksnost proizvoda predstavlja ključni element unapređenja sofisticiranosti proizvodnje jedne zemlje, i proizvodne korpe koju „nudi“ međunarodnom tržištu. Unapređenje sofisticiranosti proizvoda osim što obezbeđuje ubrzan razvoj kako samog sektora, tako i služi kao poluga razvoja celokupnog ekonomskog razvoja. Proširenje proizvodne baze proizvoda više kompleksnosti doprinosi uvećanju kolektivnog znanja jednog društva. Prisustvo sofisticiranog i unapređenog kolektivnog znanja, otvara prostor za značajne efekte prelivanja kroz unapređenje proizvoda drugih sektora. Ulaganje u inovacione aktivnosti, zajedno sa ulaganjem u istraživanje i razvoj, predstavlja kanal koji direktno utiče na uvećanje produktivnosti kompanija i unapređenja i diversifikacije samih proizvoda. Nivo tehnološkog razvoja opredeljujuće utiče na uspeh jedne kompanije, i posledično celokupnog sektora. Unapređenje tehnologije, inovacije samog proizvoda, proizvodnog procesa i marketinških aktivnosti dovodi do kreiranja komparativne prednosti i ubrzanje rasta. Ono što dalje ubrzava, a služi i kao okidač procesa razvoja, je brzina usvajanja i kvalitet pojedinačnog obrazovanja, kao i mogućnost i brzina difuzije kolektivnog znanja. Nivo obrazovanja posmatran kroz prosečan nivo obrazovanosti radne snage, ali pre svega i kvalitet obrazovnog sistema je odlučujući faktor prosperiteta jednog društva. Kvalitet obrazovanja je prevashodan kriterijum koji opredeljuje takođe i uspeh određenog sektora. On se odnosi na obrazovanje celokupnog raspona radne snage: od sposobnosti vlasnika/menadžera da upravljaju preduzećem, specijalizovanih eksperata da kreiraju i unapređuju proizvod, do operativnih radnika da efikasno i kvalitetno kreiraju proizvod i sprovedu operativne procese. Međutim, značajan aspekt razvoja celokupne privrede, predstavlja i mogućnost korišćenja kolektivnog znanja. Socio-ekonomski prioriteti prikazuju koliko rast određenog sektora doprinosi unapređenju ključnih segmenata društvenog i ekonomskog blagostanja. Može se tvrditi da gotovo svako kreiranje vrednosti i rasta doprinosi opštem privrednom rastu zemlje. Međutim, nije svaki rast podjednako značajan za privredni

rast. Isto tako, ni svaki privredni rast nije podjednako značajan za uvećanje blagostanja građana. Donosioci odluka, pitanjima opšteg ekonomskog rasta i razvoja, dodaju kao cilj i unapređenje kvaliteta tog rasta, naročito sa aspekta blagostanja građana. Sa društvenog stanovišta, rast koji u isto vreme i kreira zaposlenost je u određenoj meri poželjniji. Takav opšti cilj naročito dobija svoj značaj u uslovima velike nezaposlenosti, u kojima se nalazi Srbija. Međutim, kreiranje zaposlenosti važno je posmatrati kroz dva pravca: sposobnost sektora da kreira i uveća broj radnih mesta, i sposobnost sektora da kreira kvalitetna radna mesta. Tek u sinergiji ta dva pravca, rast zaposlenosti ostvaruje svoj pun doprinos unapređenju blagostanja građana. Za razliku od potencijala za ekonomski razvoj, ova komponenta indeksa posmatra specifične prioritete ekonomskog rasta, ali i kvaliteta tog rasta, koji se odražava na kvalitet uvećanja blagostanja građana.

Stub 7: Doprinos kreiranju zaposlenosti

Kreiranje kvalitetnih radnih mesta je najpoželjniji mogući „nusproizvod“ ekonomskog rasta. Takav ekonomski rast istinski utiče na popravljavanje životnog standarda, smanjenja siromaštva, pravičniju raspodelu dohotka, jačanje tržišta rada i prava radnika, radni moral, motivaciju i smanjenje odliva najtalentovanije radne snage. Takav opšti cilj naročito dobija na značaju u uslovima velike nezaposlenosti, u kojima se nalazi Srbija – preko 18% građana radnog uzrasta je nezaposleno, a čak 43% mladih koji traže posao trenutno ne radi. Ili, posmatrano iz vizure ukupnog broja građana radnog uzrasta, tek svaki drugi obavlja plaćeni posao, radeći barem sat vremena nedeljno. Ekonomski rast, sam po sebi, nije nužno praćen stvaranjem radnih mesta. Takozvani „jobeless growth“, iskusila je i privreda Srbije tokom prethodne decenije.

Iako je produktivnost značajno porasla, predimenzionirani, tehnološki zastareli i nekonkurentni realni sektor privrede se polako, iz godine u godinu, prilagođavao novim tržišnim uslovima, odnosno znatno manjem domaćem tržištu i znatno većem broju rivala na istom. Kako bi došlo do zaokreta i promene paradigme, neophodno je da donosioci odluka postave ciljeve, a zatim da kroz analizu i primenu politika upravljaju privrednim rastom, vodeći računa i o drugim njegovim karakteristikama osim stope po kojoj se uvećava. Sektori koji rastući istovremeno imaju potencijal da kreiraju kvalitetna radna mesta treba da budu od posebnog značaja za kreatore politika. Takvi sektori pre svega treba da budu prepoznati, a zatim i targetirani politikama koje bi omogućile da se efekti njihovog ekonomskog rasta u što većoj meri preliju na blagostanje društva. Sektori se razlikuju, kako prema sposobnosti da kreiraju radna mesta, tako i prema sposobnosti da obezbede kvalitetna radnih mesta.

Stub 8: Doprinos privlačenju investicija

Privlačenje investicija, naročito inostranih, jedno je od vodećih ciljeva ekonomske politike Srbije. Međutim, ne doprinose svi sektori podjednako kroz investicije, niti su svi sektori podjednako privlačni budućim investitorima. Potencijal za investiranje sinergetski determinišu dve komponente: prostor za investiranje i atraktivnost sektora. Što je sektor atraktivniji i što je prostor za investicije otvoreniji, to je veći i investicioni potencijal. Ukoliko je sektor atraktivan, ali prostora za investiranje nema, ili ukoliko je prostor za investiranje širok, ali sektor nije privlačan, investicioni potencijal je manji. Prostor za investiranje je određen mogućnošću ulaska investitora na tržište. Taj prostor zavisi od regulatornih barijera (primera radi, nije moguće

investirati u namensku industriju - stoga, prostor za investiranje ne postoji), resursnih barijera (nije moguće očekivati ni investiciju koja bi podrazumevala dodatnu eksploataciju već prenapregnutih energetske potencijala – nafta, gas, ugalj), ali i trenutne strukture tržišta - od prisustva drugih privatnih investitora, pogotovo velikih (sužen investicioni potencijal u duvanskoj industriji, u kojoj već postoji oligopol kreiran od strane velikih stranih kompanija), koji su se već marketinški i logistički pozicionirali na tržištu, i crpe resurse i znanje .

Atraktivnost sektora zavisi od mogućnosti održivog i dinamičnog profitabilnog poslovanja. S obzirom da je srpsko tržište malo, atraktivnost je pre svega određena kretanjima na svetskom tržištu – promenama tražnje, cene proizvoda, cena sirovina. Ipak, atraktivnost zavisi i od domaćeg tržišta, odnosno tražnje na istom i cene rada.

Stub 9: Podsticanje preduzetništva

Sektor mikro, malih i srednjih preduzeća predstavlja vitalni deo srpske privrede, čineći 99% ukupnog broja firmi.

Osim što generiše više od pola stvorene vrednosti i kreirane zaposlenosti u privredi, predstavlja i veliki potencijal budućeg rasta. U uslovima oskudnosti međunarodnih tokova kapitala, očekivanja da će se desiti snažniji priliv kapitala kroz strane direktne investicije su malo izvesna. Oslanjanje na domaću privredu je mogućnost, ali i neophodnost.

Međutim, „mala“ privreda (sektor malih i srednjih preduzeća) u Srbiji se suočava sa značajnim poteškoćama kako u poslovanju, tako i u generalnom preživljavanju. Stoga, kako bi se omogućio održiv i dinamičan razvoj, neophodno je razumeti probleme i potrebe ovog sektora, kao i stvoriti uslove za njihov prosperitet. Podsticanje preduzetništva i razvoj sektora malih i srednjih preduzeća (MSP) mora imati holistički pristup, koji će paralelno stvarati zdravo i stabilno okruženje za ulazak novih firmi, kao i podsticajno okruženje za prosperitet postojećih firmi. Na prvom mestu se to odnosi na stvaranje institucionalnog i makroekonomskog okruženja koje će omogućiti neometano i plodotvorno poslovanje svih aktera u jednoj privredi. Zatim, kao nadogradnja zdravog ambijenta dolazi posebno usmeravanje pažnje na podizanje svesti o preduzetništvu, i razvijanju preduzetničkog duha i veština kako kroz sistem obrazovanja, tako kroz i institucionalnu podršku realizacije preduzetničkih ideja. Na samom kraju, ali ne i po značaju, donosioci odluka treba da omogućie inkluzivnu podršku razvoju novog (start up) biznisa -- kroz administrativnu podršku, pristup finansijama (i mikro finansijama), kao i omogućavanje platforme za poslovno savetovanje i monitoring.

Srpsku privredu karakteriše nedovoljan stepen razvijenosti u odnosu na evropski proseak. To se odnosi ne samo na fenomen „missing middle“, već i na fenomen „missing small“. Za razliku od proseka EU, gde mala preduzeća čine 6,4 odsto a srednja jedan odsto ukupne privrede, u Srbiji je učešće malih firmi 3,2 odsto a srednjih tek 0,7 odsto, dok je čak 96 odsto preduzeća mikro veličine. Takva preduzeća, i kada su sposobna da proizvedu kvalitetan proizvod, retko imaju kapacitet da ostvaruju rast. Stoga je ključno pitanje kako obezbediti uslove za veći broj uspešnih i prosperitetnih MSP i njihovo prerastanje iz malih u srednje i velike firme?

Unapređenje konkurentnosti MSP u procesu privrednog razvoja i kreiranja zaposlenosti predstavlja jedan od četiri prioriteta kohezivne politike EU 2014-2020. MSP su prepoznata kao ključni pokretač ekonomskog razvoja, inovativnosti, zapošljavanja i socijalne integracije. Ovo se naročito ogleda kao poluga u procesu ravnomernog lokalnog i regionalnog razvoja jedne zemlje.

MSP u Evropi se dalje definišu kao ključ oporavka, naročito kroz kreiranje zaposlenosti, gde 2 od 3 radna mesta u privatnom sektoru su kreirana od strane MSP, a dok je stopa rasta zaposlenosti duplo veća u odnosu na velike sisteme. Međutim, kako MSP imaju problem sa privlačenjem visoko obučene radne snage, pristupom finansijama, i otpornošću na globalne promene, pažnja donosioca odluka mora biti veća.

Razvojnih potencijal sektora imaju za cilj upravo da prepozna sektore u kojima je uočena relativno veća baza zdravih i dinamičnih MSP, sposobnih da rastu, uspešno se integrišu u globalne tokove, a da je ulazak novih igrača nesputan i opstanak verovatniji. Mada nisu dovoljno prepoznatljivi u široj javnosti, u srpskoj privredi jasno se izdvajaju sektori koji su ostvarili dinamičan rast upravo zahvaljujući jakom jezgru malih i srednjih preduzeća, koja zdravo posluju i kontinuirano uspevaju da unaprede domaću i internacionalnu aktivnost. To su, prvenstveno, sektori srednje dodate vrednosti, koji se nalaze u centru lanaca vrednosti, kao „pomažuća karika“ koja obezbeđuje inpute sektorima najvišeg nivoa kompleksnosti.

U procesu prepoznavanja sektora koji su značajni sa aspekta podsticanja preduzetništva i razvoja MSP, odgovore treba pronalaziti postepeno. Na prvom mestu treba prepoznati koji sektori su dovoljno „otvoreni“ za ulazak i opstanak MSP; zatim koji sektori već poseduju relativno široku bazu zdravih i agilnih MSP koji uspevaju ne samo da opstanu, već i da rastu u i razvijaju se; i na kraju, kao najzahtevniji kriterijum, identifikovani sektore čije firme su uspevale da svoj proizvod plasiraju i na inostrana tržišta, i na njima vremenom sve više uvećaju svoje tržišno učešće. Na taj način, stub se sastoji od tri podstuba: lakoća ulaska i sposobnost opstanka MSP; zdrava baza MSP; izvozna konkurentnost MSP.

Prvo značajno pitanje za integraciju i poslovanje MSP u nekom sektoru, predstavlja lakoća ulaska i sposobnost opstanka na tržištu. Sektori se razlikuju po stepenu koncentrisanosti, a oni visoko koncentrisani često ne predstavljaju „prijateljsko okruženje“ za razvoj MSP. Teško je očekivati da će jedno mikro ili malo preduzeće sa lakoćom pokrenuti posao proizvodnje motornih vozila ili u naftnoj industriji, naročito ako na tržištu već postoji jedan ili nekoliko dominantnih igrača koji lakše i jeftinije dolaze do kupaca. Međutim, nisko koncentrisani sektori osim velikih firmi, sačinjeni su od velikog broja MSP koja uspevaju na lakši način bore za sopstveno tržišno učešće. Sa druge strane, veliki broj firmi nakon osnivanja ne uspeva da svoje poslovanje ostvari u dugom roku. U periodu od 2005. do danas, od novoosnovanih preduzeća 66,1% je uspevalo da preživi u roku od tri godine, dok je tek polovina to uspela u roku od pet godina. Međutim, ove stope se razlikuju od sektora do sektora, pa samim tim verovatnoća opstanka u različitim granama nije ista.

Najznačajniji pokazatelj ovog stuba odnosi se na postojanje široke baze zdravih i dinamičnih MSP koja su se u post-kriznom periodu pokazala otpornijim i spremnijim da se takmiče i posluju profitabilno. U prethodnom periodu, prosečno MSP je ostvarilo pad performansi od -3,9%, dok je ukupan sektor MSP stagnirao sa rastom od neznatnih 0,5%. Međutim, MSP se razlikuju među sobom u velikom broju karakteristika -- od proizvoda koje proizvode, tržišnih uslova u kojima posluju, vlasničke strukture, integrisanosti u međunarodne tokove itd. Stoga je važno bolje razumeti samu strukturu ovog sektora i prepoznati u kojim delovima su se našli dobri, pa i istaknuti primeri MSP. Tako od ukupnog broja MSP, njih 26,3% je bilo uspešno. Naročito su se istakli pojedini sektori, koji su svoj ukupan uspeh i rast ostvarili na bazi upravo značajnom broju dinamičnih i uspešnih MSP. Jedan od primera su sektori hemijske industrije (proizvodnja široke palete proizvoda od gume i plastike) i metalske industrije (sektori proizvodnje fabrikovanih metalnih proizvoda - alata, sečiva, ambalaže, konstrukcija itd.)

Izvozna konkurentnost MSP je treći i najstroži indikator sposobnosti MSP, gde svoju uspešnost iskazuju ne samo poslovanjem na domaćem tržištu, već i kroz takmičenje na inostranim tržištima u mnogo zahtevnijim uslovima.

Međutim, obzirom na niže i kapitalne i ljudske resurse, MSP se prilikom izlaska na inostrana tržišta MSP se suočavaju sa nizom barijera. Najsnažnije barijere za podizanje izvoznih performansi MSP tiču se inkluzivnosti i održivosti izvoza - srpska MSP, osim problema oko izlaska na inostrana tržišta, podjednako imaju teškoće da na njima opstanu.

U ukupnom broju malih i srednjih preduzeća, samo 10,6% izvozi svoje proizvode, a tek 6,4% izvozi svoje proizvode kontinuirano. Ako izuzmemo etablirane izvoznike, koji svoje proizvode plasiraju na inostrana tržišta iz godine u godinu, ostaje jedna velika grupa firmi koja ili ne izvozi, ili neredovno izvozi. S druge strane, kada firme izađu na inostrano tržište, u proseku samo 41,2 odsto njih uspe da izveze na to tržište i sledeće godine, a samo 18,7 odsto tri godine za redom. Zato je važno identifikovati mehanizme koji će omogućiti većem broju firmi da lakše pronalaze inostrane kupce i izvoze u kontinuitetu.

RANG LISTA SEKTORA U SRBIJI PREMA RAZVOJNIM POTENCIJALIMA

Istraživanjem, koje je 2014-te godine Centar za visoke ekonomske studije (CEVES) sproveo u saradnji sa Privrednom komorom Srbije (PKS), identifikovani su sektori koji poseduju visok razvojni potencijal – sastavljeni su od konkurentnih firmi, i treba da predstavljaju pokretačku snagu razvoja srpske privrede.

Finalni rezultati indeksa predstavljeni su kroz rangiranje 114 sektora prema njihovim razvojnim potencijalima. Finalni rang oslikava razvojne potencijale sektora prema njihovoj ostvarenoj konkurentnosti, sposobnosti da svoj rast preliju na ostatak srpske privrede i da doprinesu razvoju društveno-ekonomskih ciljeva.

Sektori koji su se istakli u top 10 prema razvojnim potencijalima su: proizvodnja motornih vozila; proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila; proizvodnja čarapa; aparati za domaćinstvo; prerada i konzervisanje voća i povrća; proizvodnja guma za vozila; proizvodnja električne energije; mašine opšte namene; životinjska hrana; proizvodnja papira, celuloze i kartona. Među njima, 7 sektora je koncentrisano, što znači da je njihov rast pretežno determinisan poslovanjem jednog ili manjeg broja preduzeća.

Sektori koji su pokazali najniži razvojni potencijal su: ostali plemeniti i obojeni metali, akumulatori i baterije; umetnost i kultura; proizvodnja aluminijuma; proizvodi od stakla; keramički proizvodi; eksploatacija uglja; ostale životinje; proizvodnja i distribucija gasa.

Na osnovu ovih rezultata istraživanja, možemo da odabrane sektore sa kontinuiranim rastom vrednosti izvoza u Rumuniju i Makedoniju posmatramo kroz detaljniju analizu njihovih realnih potencijala, uključujući i izvoznu performansu.

TABELA 9: Konačna rang lista – finalni rang sektora prema razvojnim potencijalima

Finalni rang	Naziv sektora	Generalna performansa	Izvozna performansa	Održiva performansa	Potencijal za rast	Potencijal za prelivanje efekata	Potencijal za usloznavanje	Kreiranje zaposlenosti / kreiranje poslova	Privlačenje investicija	Podsticanje preduzetništva
1	Proizvodnja motornih vozila	3	1	112	12	96	1	40	-	113
2	Proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila	1	4	16	32	30	67	1	-	87
3	Proizvodnja čarapa	6	2	46	105	11	93	16	-	102
4	Aparati za domaćinstvo	4	6	11	53	63	26	17	-	92
5	Prerada i konzervisanje voća i povrća	7	9	91	69	15	68	18	-	12
6	Proizvodnja guma za vozila	5	7	41	52	90	63	8	-	104
7	Proizvodnja električne energije	62	3	65	104	8	73	102	-	96
8	Mašine opšte namene	46	24	33	1	4	20	15	-	66
9	Životinjska hrana	17	10	97	40	7	50	23	-	23
10	Proizvodnja papira, celuloze i kartona	8	14	80	21	91	5	12	-	82
11	Proizvodnja ambalaže od plastike	12	22	64	61	9	102	39	-	6
12	Ostali proizvodi od plastike	18	19	54	47	46	71	30	-	2
13	Mašine specijalne namene	21	52	6	5	52	12	26	-	7
14	Proizvodnja derivata nafte	29	26	10	17	87	31	49	-	13
15	Elektronski provodnici i optički kablovi	28	17	15	23	59	18	67	-	73
16	Proizvodnja alata i sečiva	10	62	4	30	85	23	71	-	8
17	Mašine za industriju hrane i pića	25	35	35	58	83	27	37	-	3
18	Agrohemija	22	61	20	60	73	25	2	-	15
19	Proizvodnja elektromotora i generatora	63	18	14	59	40	13	55	-	44
20	Proizvodnja furnira i ploča od drveta	45	12	107	37	23	69	84	-	4
21	Proizvodnja plastičnih profila	24	41	5	31	36	53	21	-	65
22	Metalna ambalaža i grejna tela	57	23	34	93	84	19	60	-	10
23	Papirne i kartonske ambalaže	9	60	94	63	27	83	27	-	5
24	Proizvodnja rublja	19	20	44	108	5	107	25	-	89
25	Merni elektronski instrumenti	39	79	9	3	105	3	46	-	14
26	Proizvodnja osnovnih hemikalija	15	67	56	15	67	4	57	-	85
27	Mlečni proizvodi	14	42	90	25	38	35	36	-	83
28	Rezanje i obrada drveta	32	40	95	33	13	74	64	-	16
29	Mlinski i skrobni proizvodi	41	31	82	82	10	103	54	-	20
30	Proizvodnja medicinskih instrumenata	30	44	8	27	94	6	22	-	74
31	Ostali proizvodi od gume	26	36	13	35	61	70	68	-	68
32	Nameštaj	54	29	89	39	41	44	10	-	63
33	Ostali prehrambeni proizvodi	40	37	77	41	34	49	6	-	75
34	Prerada čaja i kafe	37	51	74	26	76	47	35	-	11
35	Proizvodi od papira	38	56	71	71	37	38	51	-	18
36	Oprema za prenos i upravljanje električnom energijom	70	32	2	18	47	14	33	-	84
37	Boje i lakovi	53	64	32	44	62	17	34	-	22
38	Proizvodnja karoserija	60	54	22	22	77	66	3	-	19
39	Uslužne poljoprivredne delatnosti	20	70	27	90	19	79	65	-	54

Finalni rang	Naziv sektora	Generalna performansa	Izvozna performansa	Održiva performansa	Potencijal za rast	Potencijal za prelivanje efekata	Potencijal za usloznavanje	Kreiranje zaposlenosti / kreiranje poslova	Privlačenje investicija	Podsticanje preduzetništva
40	Metalne konstrukcije i okviri	66	38	62	87	33	24	29	-	46
41	Odeća	49	33	79	114	2	84	24	-	43
42	Namenska industrija	65	8	109	99	72	11	90	-	103
43	Rashladna i ventilaciona oprema	42	49	21	42	88	105	59	-	21
44	Obuća	59	28	63	96	42	87	48	-	61
45	Kućna hemija i lična higijena	44	47	53	54	22	29	32	-	98
46	Mašine za obradu metala	23	100	43	13	66	9	13	-	37
47	Metalni proizvodi opšte namene	68	46	42	24	18	42	56	-	52
48	Drvena ambalaža i proizvodi od drveta	71	25	98	48	44	57	63	-	26
49	Štampanje i umnožavanje	56	76	39	91	29	8	53	-	39
50	Voće	58	30	69	98	28	99	106	-	29
51	Žitarice	43	73	59	102	6	88	42	-	34
52	Proizvodi od plastike za građevinarstvo	50	39	81	79	68	30	41	-	93
53	Proizvodnja delova i opreme za motorna vozila	88	27	76	4	24	48	66	-	69
54	Farmaceutski proizvodi	82	55	38	6	100	2	11	-	100
55	Elektronski uređaji široke potrošnje	13	58	48	75	111	113	75	-	9
56	Eksploatacija ostalih ruda	34	68	29	97	104	45	85	-	31
57	Livenje i obrada metala	31	86	36	65	69	80	20	-	56
58	Livenje gvožđa i čelika	67	57	67	11	3	109	96	-	40
59	Tekstilni proizvodi	64	50	50	110	39	62	28	-	60
60	Pekarski proizvodi	55	71	100	46	1	95	5	-	86
61	Konditorski proizvodi	11	93	72	55	58	76	58	-	76
62	Ostala električna oprema	61	87	47	28	79	34	47	-	25
63	Ostali hemijski proizvodi	77	77	18	14	74	10	95	-	24
64	Proizvodnja osvežavajućih pića	86	16	103	62	14	58	44	-	101
65	Eksploatacija ruda metala	2	84	70	111	93	108	100	-	108
66	Veštačka đubriva	97	21	85	49	64	39	31	-	67
67	Proizvodnja šećera	73	43	68	64	21	92	14	-	78
68	Proizvodnja bakra	75	13	55	78	71	52	76	-	111
69	Proizvodnja sokova	93	15	96	76	70	82	69	-	72
70	Optička i fotografska oprema	36	98	23	19	107	110	43	-	17
71	Mašine za rudnike i kameno-lome	78	69	12	45	78	32	105	-	41
72	Prerada i konzervisanje mesa	47	81	106	109	16	59	19	-	95
73	Mašine za poljoprivredu	79	63	37	88	50	28	113	-	30
74	Eksploatacija sirove nafte	33	78	3	7	102	100	4	-	114
75	Lov i ribolov	103	34	57	80	45	36	87	-	45
76	Oprema za osvetljenje	87	74	19	43	103	41	80	-	27
77	Živinarstvo	35	95	88	85	35	86	89	-	77
78	Proizvodnja vina	92	48	45	73	55	61	111	-	48
79	Duvanski proizvodi	111	5	92	103	12	106	45	-	110
80	Proizvodnja plastičnih masa	90	53	110	8	49	16	110	-	99
81	Eksploatacija sirovina za građevinarstvo	80	83	73	100	43	51	94	-	33

Finalni rang	Naziv sektora	Generalna performansa	Izvozna performansa	Održiva performansa	Potencijal za rast	Potencijal za prelivanje efekata	Potencijal za uslozljavanje	Kreiranje zaposlenosti / kreiranje poslova	Privlačenje investicija	Podsticanje preduzetništva
82	Proizvodnja mesnih prerađevina	76	59	111	51	60	55	83	-	90
83	Ostala proizvodnja	51	99	51	74	99	89	62	-	81
84	Tekstil i tkanina	52	94	83	112	81	94	98	-	47
85	Ostala pića	100	102	1	81	75	46	70	-	1
86	Proizvodnja transportne opreme	72	101	52	29	82	60	88	-	49
87	Šumarstvo i seča drveća	74	72	17	56	101	85	112	-	80
88	Svinjogojstvo	83	88	24	83	89	22	109	-	88
89	Građevinski materijal	89	91	86	70	25	96	78	-	55
90	Mašine za podizanje i prenošenje	81	106	7	34	56	54	73	-	62
91	Čelični profili	85	92	105	86	32	78	108	-	28
92	Ulja i masti	84	45	102	101	54	104	61	-	106
93	Proizvodnja građevinske stolarije i elemenata	102	80	93	50	17	56	91	-	51
94	Proizvodnja alkoholnih pića	91	65	78	66	65	75	103	-	94
95	Proizvodnja opeke i crepa	110	11	108	92	20	72	107	-	91
96	Proizvodnja računara	94	107	28	20	108	15	7	-	57
97	Komunikaciona oprema	101	104	26	10	109	7	72	-	36
98	Povrće	69	108	87	95	26	111	92	-	32
99	Proizvodi od kože	99	66	99	107	86	90	86	-	64
100	Proizvodnja nakita	104	85	75	16	110	37	93	-	50
101	Proizvodnja piva	98	96	30	67	31	64	38	-	109
102	Gvožđe i čelik	48	110	104	38	48	40	77	-	107
103	Izgradnja zgrada	108	90	84	84	51	91	9	-	70
104	Elektronski elementi i ploče	105	105	31	9	113	21	50	-	35
105	Proizvodnja i distribucija gasa	27	114	66	2	114	101	74	-	42
106	Ostale životinje	95	97	101	94	57	114	101	-	79
107	Eksploatacija uglja	16	111	114	106	106	97	52	-	105
108	Keramički proizvodi	107	103	58	77	95	65	114	-	38
109	Proizvodi od stakla	113	75	60	68	97	33	97	-	71
110	Proizvodnja aluminijuma	109	82	61	72	80	81	82	-	112
111	Ostale biljke	106	89	113	113	53	112	99	-	97
112	Umetnost i kultura	96	113	49	36	112	77	79	-	58
113	Akumulatori i baterije	112	109	40	57	98	43	81	-	59
114	Ostali plemeniti i obojeni metali	114	112	25	89	92	98	104	-	53

Na osnovu konačne rang liste – finalni rang sektora prema razvojnim potencijalima (zajedno sa parcijalnim rangovima po stubovima indeksa) prvih deset sektora su:

1. Proizvodnja motornih vozila
2. Proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila
3. Proizvodnja čarapa
4. Aparati za domaćinstvo
5. Prerada i konzervisanje voća i povrća
6. Proizvodnja guma za vozila
7. Proizvodnja električne energije
8. Mašine opšte namene
9. Životinjska hrana
10. Proizvodnja papira, celuloze i kartona

Sektori sa najvećom izvoznom performansom su prikazani u sledećoj tabeli.

TABELA 10: Sektori razvrstani po izvoznj performansu

Red. Br.	Sektor	Obim izvoza	Dinamičnost izvoza	Diversifikovanost izvoza	Inkluzivnost izvoza	Održivost izvoza
1	Proizvodnja motornih vozila	4	1	63	32	80
2	Proizvodnja čarapa	1	4	3	29	82
3	Proizvodnja električne energije	2	2	12	103	24
4	Proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila	12	3	8	4	19
5	Duvanski proizvodi	9	5	38	3	67
6	Aparati za domaćinstvo	13	6	19	21	10
7	Proizvodnja guma za vozila	7	9	23	45	1
8	Namenska industrija	5	7	62	1	101
9	Prerada i konzervisanje voća i povrća	3	26	55	66	55
10	Životinjska hrana	29	22	1	75	5
11	Proizvodnja opeke i crepa	10	10	7	64	94
12	Proizvodnja furnira i ploča od drveta	35	27	16	54	2
13	Proizvodnja bakra	15	18	89	2	57
14	Proizvodnja papira, celuloze i kartona	27	16	42	63	14
15	Proizvodnja sokova	24	15	35	44	25
16	Proizvodnja osvežavajućih pića	11	31	13	73	45
17	Elektronski provodnici i optički kablovi	75	28	9	7	11

Red. Br.	Sektor	Obim izvoza	Dinamičnost izvoza	Diversifikovanost izvoza	Inkluzivnost izvoza	Održivost izvoza
18	Proizvodnja elektromotora i generatora	19	12	44	34	86
19	Ostali proizvodi od plastike	55	20	4	24	35
20	Proizvodnja rublja	39	23	33	42	13
21	Veštačka đubriva	66	32	40	11	3
22	Proizvodnja ambalaže od plastike	50	34	2	33	20
23	Metalna ambalaža i grejna tela	22	29	36	22	44
24	Mašine opšte namene	54	11	57	16	38
25	Drvena ambalaža i proizvodi od drveta	20	36	15	72	59
26	Proizvodnja derivata nafte	102	8	65	48	6
27	Proizvodnja delova i opreme za motorna vozila	99	14	6	20	33
28	Obuća	23	41	43	28	39
29	Nameštaj	33	24	17	60	66
30	Voće	26	13	49	86	79

Izvor: „Indeks razvojnih potencijala razmenjivih sektora u Srbiji - IRP 2014 –“

KAKO ČITATI SEKTORSKE PROFILE

Karakteristike sektora

1

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	28	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	1.344,5	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	53,4%	3,2%
Broj zaposlenih	5.495	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	722	-86.307
Broj izvoznika	9	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	1.363,8	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	110,0%	14,2%
HHI indeks	9.802	-

*Razmenjivi sektori privrede

Na samom početku dat je prikaz generalne strukture svakog sektora. Na osnovu generalnih karakteristika može se utvrditi veličina i dinamika sektora. Veličina sektora u 2014. godini prikazana je kroz broj preduzeća koliko ga čini, koliko oni vrednosti stvaraju, koliko ljudi zapošljavaju, kao i koliko je izvoznika i koja veličina izvoza je bila. Dinamika sektora se prati kroz prosečne godišnje stope rasta

prihoda i izvoza, kao i uvećanja broja zaposlenosti. Karakteristike su tako odabrane i prikazane, da mogu sektori lako da se porede, i da se stvori uporedna slika o veličini i dinamici. Takođe, sve prikazane karakteristike mogu se uporediti sa prosekom privrede, odnosno prosekom razmenjivog dela srpske privrede.

Rangiranje sektora prema stubovima indeksa

2

Stub	Rang
Generalna performansa	3
Izvozna performansa	1
Održiva performansa	112
Potencijal za rast	12
Potencijal za prelivanje efekata	96
Potencijal za usloznajvanje	1
Kreiranje zaposlenosti	25
Privlačenje investicija	-
Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	113

Ovaj deo profila prikazuje ostvarene performanse sektora prema stubovima indeksa razvojnih potencijala. Prikaz daje poziciju sektora među 114 rangiranih sektora u srpskoj privredi. Što je niža prikazana vrednost ranga, to je sektor bolje rangiran prema tom stubu.

Mreža razvojnih potencijala

Čitanje prikaza mreže razvojnih potencijala se razlikuje od ostalih prikaza na prvoj strani profila. Tu su prikazani skorovi prema performansama po stubovima, i samim tim vrednosti se čitaju „što više, to je bolje“. Na mreži su uporedno prikazane performanse sektora, grane kojoj pripada i proseka privrede. Na taj način, može se očitati po kojim stubovima i koliko je bolje ili lošije performanse ostvario sektor. Recimo, ukoliko je sektor na mreži pozicioniran sa spoljne strane kruga proseka privrede, to znači da je sektor ostvario bolje performanse od proseka privrede.

RUMUNIJA

SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMENA SRBIJA – RUMUNIJA

Rumunija, kao najveća susedna zemlja predstavlja značajnog spoljnotrgovinskog partnera Republike Srbije. Bilateralna trgovina se odvija u skladu sa Prelaznim sporazumom o trgovini i trgovinskim pitanjima između Evropske unije sa jedne i Republike Srbije sa druge strane. Među 164 zemlje u koje je Srbija plasirala proizvode u 2015. godini Rumunija zauzima 4. mesto najznačajnijih spoljnotrgovinskih partnera Srbije. U isto vreme, na listi od 187 zemalja iz kojih je Srbija uvozila proizvode, Rumunija je bila na 12. mestu, prema vrednosti realizovanog uvoza. U 2015. godini ukupna robna razmena iznosila je 1.135 miliona evra, i veća je za 6% u odnosu na prethodnu godinu. Izvoz Srbije u Rumuniju iznosio 670,5 miliona evra i veći je za 7%, a uvoz iz Rumunije iznosio je 464,4 miliona evra. Srbija je zabeležila suficit u robnoj razmeni sa Rumunijom u iznosu od oko 206 miliona evra.

Tabela 11: Vrednost izvoza i uvoza sa Republikom Rumunijom u milionima evra

Godina	Izvoz	Indeks	Uvoz	Indeks	Ukupno	Saldo	% pokrivenosti uvoza izvozom
2008.	272,2	141,0	428,8	137,5	701,0	-156,6	63,5
2009.	342,8	125,7	376,3	77,0	719,1	-33,5	91,1
2010.	490,9	143,2	449,5	119,5	940,4	41,4	109,3
2011.	583,1	118,8	637,9	141,9	1221,0	-54,8	91,4
2012.	703,1	120,6	640,5	100,4	1343,5	62,6	109,8
2013.	590,9	84,0	438,4	68,3	1029,3	152,5	134,8
2014.	627,6	106,3	443,2	101,1	1070,8	184,4	141,6
2015.	670,5	106,8	464,4	104,8	1135,0	206,1	144,4
2016/6	354,0	88,1	242,0	102,8	596,0	112,0	146,3

Izvor : Republički zavod za statistiku

Karakteristike privrede Republike Rumunije

Rumunija je članica Evropske Unije od 2007.g. i poslednjih desetak godina privreda je pretrpela značajne promene kako u javnom tako i privatnom sektoru.

Što se tiče najrazvijenijih privrednih sektora u Rumuniji to su: proizvodnja mašina i transportnih sredstava (uključujući tu veoma razvijenu automobilsku industriju i proizvodnju delova za

automobile), energetika, hemijska industrija, obnovljivi izvori energije, IT sektor i prehrambena industrija.

Kada govorimo o automobilske industriji treba reći da se najveći deo proizvodnje ove industrije ostvari u fabrikama koje su u vlasništvu drugih EU zemalja iako ima i domaćih kao Roman Brasov, Igero Bus. Na ovom tržištu je prisutan Ford koji je kupio Daewoo Rumunija, dok je Renault sa svojim brendom Dacie i u 2009.g. ostvario vodeće rezultate u prodaji vozila. Rumunija ima značajne izvore prirodnog gasa i uglja i najveći procenat proizvodnje elek.energije potiče od eksploatacije uglja, prirodnog gasa, hidropotencijala i nuklearnih izvora. Najvažniji partneri u izvozu Rumunije sa svetom su: Nemačka, Italija, Francuska, Mađarska i Poljska.

Najvažniji proizvodi u izvozu Rumunije u svet 2015. godini su: električni i elektronski uređaji, vozila osim tramvajskih i železničkih, mašine i oprema, mineralna goriva i ulja, nameštaj.

Najvažniji partneri u uvozu su: Nemačka, Italija, Mađarska, Francuska, Poljska, Kina, Holandija, Austrija, Turska, Ruska Federacija.

Najvažniji proizvodi u uvozu Rumunije iz sveta u 2015. godini su: Električni i elektronski uređaji, mašine i oprema, vozila osim tramvajskih i železničkih, mineralna goriva i ulja, plastika.

Analizu izvoza Srbije prema Republici Rumuniji posmatraćemo kroz dve klasifikacije:

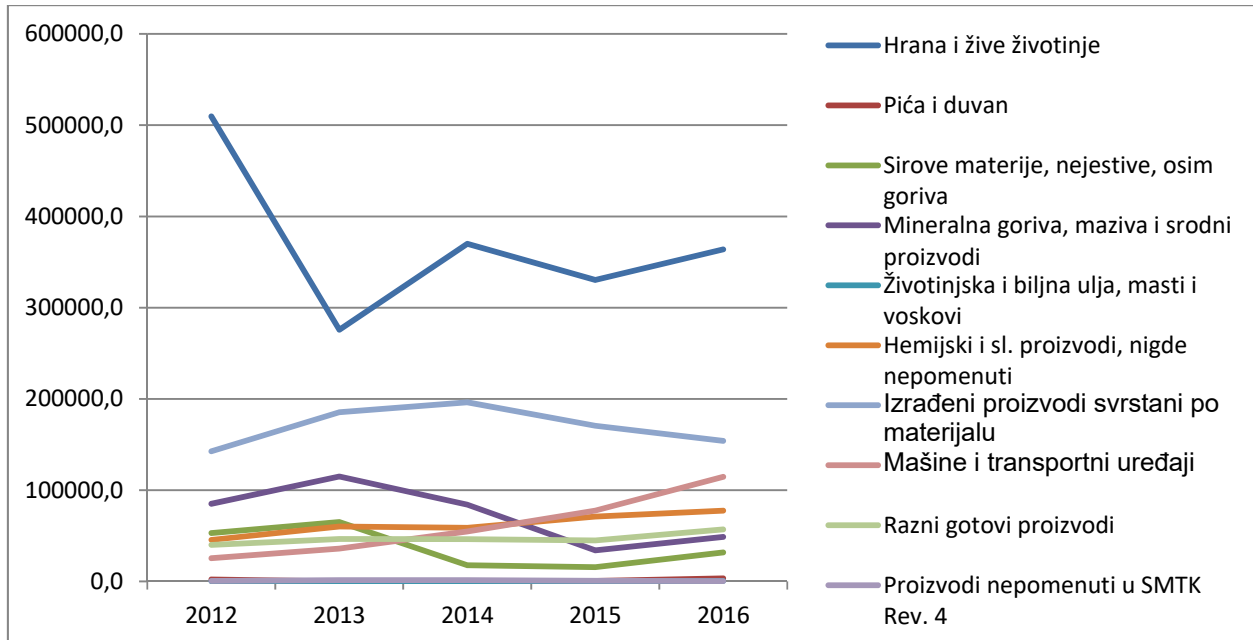
- Ostvarena vrednost izvoza sektora SMTK - Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija uz detaljniji pregled odseka SMTK
- Ostvarena vrednost izvoza kroz sektore KD (Klasifikacija delatnosti) uz dodatni pregled grupe delatnosti

Tabela 12: Vrednost izvoza u Rumuniju po sektorima SMTK u hilj. eur

SEKTORI SMTK	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Hrana i žive životinje	509621.7	275817.8	370065.7	330345.0	363784.5
Pića i duvan	2201.0	36.1	241.6	461.5	3440.1
Sirove materije, nejestive, osim goriva	53129.6	65099.6	17805.5	15608.2	31768.2
Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	85050.6	114885.3	84100.5	34125.7	48728.3
Životinjska i biljna ulja, masti i voskovi	191.4	61.0	56.5	161.0	454.2
Hemijski i sl. proizvodi, nigde nepomenuti	45588.3	60209.8	58927.5	71201.9	77577.5
Izrađeni proizvodi svrstani po materijalu	142660.1	185430.6	196411.2	170573.2	154012.5
Mašine i transportni uređaji	25372.7	36018.9	54685.4	77673.7	114541.5
Razni gotovi proizvodi	40048.3	46530.2	46382.7	44861.0	56917.7
Proizvodi nepomenuti u SMTK Rev. 4	545.9	1419.0	1311.0	615.3	383.8

Izvor: Republički zavod za statistiku

GRAFIKON 7: Pregled kretanja vrednosti izvoza u Rumuniju po sektorima SMTK

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 13: Vrednost izvoza u Rumuniju po odsecima SMTK

u hilj. USD

ODSEK SMTK	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
0 0 Žive životinje, osim životinja iz odseka 03		8.5	0.1	0.0	0.0
0 1 Meso i prerade od mesa	0.0	0.0	0.0	174.7	23.6
0 2 Mlečni proizvodi i ptičja jaja	899.5	818.6	568.6	660.8	1260.6
0 3 Ribe, ljuskari, mekušci i prerađevine od njih		16.8	4.8	4.8	28.3
0 4 Žitarice i proizvodi na bazi žitarica	490107.4	265781.0	330598.9	299964.1	334396.7
0 5 Povrće i voće	1529.5	4204.8	3926.8	5808.7	4831.1
0 6 Šećer, proizvodi od šećera i med	11720.4	745.8	29797.9	18074.1	16571.6
0 7 Kafa, čaj, kakao, začini i proizvodi od njih	534.7	763.6	863.6	1465.8	1869.1
0 8 Stočna hrana (osim žita u zrnu)	740.7	863.2	1018.5	987.3	1490.7

41

ODSEK SMTK		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
0						
9	Razni proizvodi za hranu i preradivine	4089.6	2615.6	3286.5	3204.7	3312.7
1						
1	Pića	2094.2	23.0	231.1	450.1	1144.2
1						
2	Duvan i proizvodi od duvana	106.8	13.1	10.5	11.4	2295.9
2						
1	Kože i krzno,sirovi	0.0	0.0	0.1	0.8	0.6
2						
2	Uljano semenje i uljani plodovi	5759.4	1225.4	1619.3	6970.1	19609.4
2						
3	Sirovi kaučuk,uklj.sintetički i regenerisani	142.6	273.0	479.1	946.2	900.8
2						
4	Pluta i drvo	344.2	627.0	917.8	1361.0	3579.1
2						
5	Celuloza i otpaci od hartije	0.0	0.0	14.4	0.0	0.0
2						
6	Tekstilna vlakna i otpaci	7.0	21.6	6.8	0.3	14.7
2						
7	Sirova đubriva(osim iz odseka 56) i minerali	432.9	328.1	808.1	1044.0	847.6
2						
8	Metalne rude i otpaci metala	45805.8	61418.3	12981.6	5017.0	6677.3
2						
9	Životinjske i biljne sirove materije,nn	637.8	1206.1	978.2	268.9	138.7
3						
2	Kameni ugalj,koks i briketi	6.8	13.2	7.6	0.9	0.3
3						
3	Nafta,naftini derivati i srodni proizvodi	83863.5	107737.9	82254.4	33603.4	41348.9
3						
4	Gas,prirodni i industrijski	760.5	0.0	0.3	72.9	9.6
3						
5	Električna energija	419.7	7134.2	1838.1	448.6	7369.4
4						
1	Životinjska ulja i masti			0.0	0.0	
4						
2	Čvrste biljne masti i ulja,sirove,rafinisane	165.9	21.2	10.3	129.3	438.6
4						
3	Životinjske i biljne masti i ulja,prerađeni	25.4	39.8	46.3	31.7	15.7
5						
1	Organski hemijski proizvodi	7545.6	4220.7	2936.6	11991.7	16596.2
5						
2	Neorganski hemijski proizvodi	3977.9	4519.7	4276.5	5538.3	5666.9
5						
3	Proizvodi za bojenje i štavljenje	485.2	415.6	764.9	426.1	538.8
5						
4	Medicinski i farmaceutski proizvodi	8257.9	8249.7	8963.6	10049.8	8100.9
5						
5	Eterična ulja,parfimer. i toaletni preparati	9417.2	10618.5	9301.7	11460.5	11077.2
5						
5	Đubriva(osim sirovih)	808.8	2465.3	1695.7	5937.6	5724.3

ODSEK SMTK		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
6						
5						
7	Plastične materije u primarnim oblicima	7917.2	22110.2	19900.0	13540.0	15376.1
5						
8	Plastične mase u ostalim oblicima	4339.5	4588.0	6644.7	6682.2	7030.8
5						
9	Hemijske materije i proizvodi,nn	2839.1	3022.0	4443.7	5575.7	7466.4
6						
1	Koža,proizvodi od kože,nn, i obrađena krzna	98.0	234.6	885.2	206.2	650.6
6						
2	Proizvodi od kaučuka,nigde nepomenuti	16220.2	15490.7	17440.4	21715.7	26063.2
6						
3	Proizvodi od plute i drveta(osim nameštaja)	2713.9	2518.7	4124.6	4502.9	5698.2
6						
4	Hartija,karton i proizvodi od celuloze	15482.9	16316.2	17998.1	15744.8	17434.7
6						
5	Predivo,tkanine i tekstilni proizvodi	2957.9	7804.0	23382.8	24951.6	23685.6
6						
6	Proizvodi od nemetalnih minerala	18987.7	20776.4	22482.6	19079.7	19485.6
6						
7	Gvožđe i čelik	65444.4	90292.3	80866.1	54753.9	23594.9
6						
8	Obojeni metali	8717.7	7308.1	5261.5	7181.4	10827.7
6						
9	Proizvodi od metala,nigde nepomenuti	12037.5	24689.5	23970.0	22437.0	26572.1
7						
1	Pogonske mašine i uređaji	597.8	463.1	198.0	11982.4	11260.2
7						
2	Mašine specijalizovane za industriju	2872.5	3436.7	4990.6	3327.6	4400.0
7						
3	Mašine za obradu metala	1451.4	732.9	1390.9	3026.0	308.6
7						
4	Industrijske mašine za opštu upotrebu,nn	2643.8	2120.0	3098.8	4244.4	6850.4
7						
5	Kancelarijske mašine i mašine za AOP	48.4	221.3	100.8	120.9	237.1
7						
6	Telekomunikacioni i audio aparati i oprema	106.3	129.8	100.1	177.8	211.7
7						
7	Električne mašine,aparati i uređaji,nn	4058.6	7691.2	26050.1	30505.9	68309.1
7						
8	Drumska vozila(uključujući i ACV vozila)	10683.8	19197.2	17734.3	23295.5	22350.7
7						
9	Ostala transportna sredstva i oprema	2910.2	2026.7	1021.8	993.1	613.7
8						
1	Montažne zgrade;sanitarni i drugi uređaji	868.2	1158.7	1876.0	1694.8	2417.7
8						
2	Nameštaj i delovi;posteljina,madraci,jastuci	9236.1	11974.8	15401.8	17157.7	22177.4
8						
3	Predmeti za putovanje,ručne torbe i slično	0.7	45.5	61.2	92.7	106.8

ODSEK SMTK		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
84	Odevni predmeti i pribor za odevanje	12599.6	12038.8	9891.7	7887.5	6973.3
85	Obuća	5906.1	6028.5	3369.1	3326.3	6048.8
87	Profesionalni,naučni i kontrolni instrumenti	315.9	170.3	646.1	298.6	747.5
88	Fotoaparati;optič.proizvodi;časovnici,satovi	68.4	17.1	8.8	1.6	22.1
89	Razni gotovi proizvodi,nigde nepomenuti	11053.2	15096.5	15127.9	14401.8	18424.1
96	Metalni novac,koji nije sredstvo plaćanja					
97	Zlato(osim ruda i koncentrata zlata)					
99	Nerazvrstana roba	545.9	1419.0	1311.0	615.3	383.8

Izvor: Republički zavod za statistiku

Kontinuirani rast vrednosti obima izvoza u Republiku Rumuniju, u poslednjih 5 godina, beleže sledeći odseci SMTK:

- Kafa, čaj, kakao, začini i proizvodi od njih
- Pluta i drvo
- Plastične mase u ostalim oblicima
- Industrijske mašine za opštu upotrebu, nn
- Električne mašine, aparati i uređaji, nn
- Nameštaj i delovi; posteljina, madraci, jastuci

Tabela 14: Oblasti delatnosti KD - rang prema izvozu - vrednosti u hilj.EUR

Šifra	Naziv	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
01	Poljoprivredna proizvodnja, lov i uslužne delatnosti	385566	201050	254181	276296	320772
02	Šumarstvo i seča drveća	35	-	40	97	841
08	Ostalo rudarstvo	310	242	594	921	741
10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	15821	7746	30881	27543	27732
11	Proizvodnja pića	1614	17	177	407	1033
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	13	10	8	10	2072
13	Proizvodnja tekstila	2306	5629	17510	22862	22240
14	Proizvodnja odevnih predmeta	9771	9060	7409	7084	6291
15	Proizvodnja kože i predmeta od kože	4689	4761	3238	3254	6105
16	Prerada drveta i proizvodi od drveta, osim nameštaja	2347	2366	3757	5173	7485
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	12036	12391	13588	14279	15875

Šifra	Naziv	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
19	Proizvodnja koksa i derivata nafte	65370	80987	61565	30395	37287
20	Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	40596	72122	35060	49479	56424
21	Proizvodnja osnovnih farmaceut. proizvoda i preparata	6553	6196	6762	9073	7325
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	20491	21317	24810	33885	40178
23	Proizvodnja proizvoda od nemetalnih minerala	14944	15677	16913	17216	17499
24	Proizvodnja osnovnih metala	57389	73549	64979	55837	31963
25	Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina	9884	20009	19449	20801	23437
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	562	419	614	420	2021
27	Proizvodnja električne opreme	2375	3495	4628	17146	24927
28	Proizvodnja nepomenutih mašina i opreme	5347	4554	6546	8656	10157
29	Proizvodnja motornih vozila i prikolica	10195	17775	27950	40908	68734
30	Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava	2248	1544	765	896	709
31	Proizvodnja nameštaja	7168	8941	11625	14823	18869
32	Ostale prerađivačke delatnosti	748	660	302	518	551
35	Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom	329	5416	1342	404	6547
38	Sakupljanje, tretman i odlaganje otpada	20996	10272	8957	8000	6216
58	Izdavačke delatnosti	3145	4531	4307	4124	5429
59	Kinematografska, televizijska i muzička produkcija	76	28	0	12	5
89	Neklasifikovano po KD	10	27	15	9	14
90	Stvaralačke, umetničke i zabavne delatnosti	1	1			
UKUPNO		702944	590793	627974	670539	769479

GRAFIKON 8: Vrednost izvoza u Rumuniju - oblasti KD (u hilj. EUR)

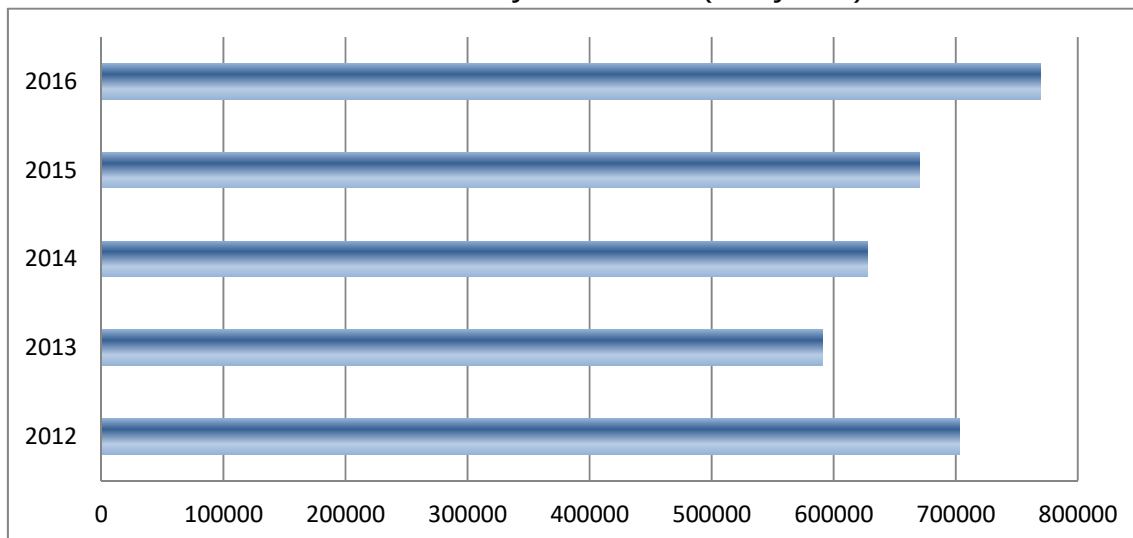

TABELA 15: Izvoz Srbije u Rumuniju po sektorima KD (grupe delatnosti) (u hilj.USD)

Napomena: Zasečene su grupe delatnosti koje ostvaruju kontinuitet u povećanju vrednosti izvoza

SEKTORI KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
UKUPNO		702944	590793	627974	670539	769479
0111	Gajenje žita (osim pirinča), leguminoza i uljarica	384537	199398	252560	274515	319344
0113	Gajenje povrća, korenastih i krtolastih biljaka	321	323	295	576	484
0119	Gajenje ostalih jednogodišnjih i dvogodišnjih biljaka	97	184	87	93	58
0121	Gajenje grožđa	0	7	1	1	34
0123	Gajenje agruma	0	7			24
0124	Gajenje jabučastog i koštičavog voća	121	442	595	666	581
0125	Gajenje ostalog žbunastog i jezgrastog voća	20	23	150	136	26
0128	Gajenje začinskog, aromatičnog i lekovitog bilja	0	0	18	51	0
0129	Gajenje ostalih višegodišnjih biljaka	168	83	47	2	0
0130	Gajenje sadnog materijala	145	546	392	84	63
0149	Uzgoj ostalih životinja	85	30	34	173	157
0220	Seča drveća	35	0	40	95	840
0811	Eksploatacija građevinskog i ukrasnog kamena	-	4	2	2	0
0812	Eksploatacija šljunka, peska, gline i kaolina	228	212	563	892	669
0891	Eksploatacija minerala	0	0	0	12	47
0892	Eksploatacija treseta	5	10	6	1	0
0893	Eksploatacija natrijum-hlorida	37	16	23	14	22
0899	Eksploatacija ostalih nemetaličnih ruda i minerala	40		0	0	3
1013	Proizvodnja mesnih prerađevina	0	0	0	15	22
1020	Prerada i konzervisanje ribe, ljuskara i mekušaca	0	12	4	4	26
1031	Prerada i konzervisanje krompira	0	0	2	2	0

SEKTORI KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
1032	Proizvodnja sokova od voća i povrća	1	1	58	146	191
1039	Ostala prerada i konzervisanje voća i povrća	803	2458	2005	3734	3023
1041	Proizvodnja ulja i masti	761	606	610	697	1082
1051	Prerada mleka i proizvodnja sireva	0	0	193	327	499
1052	Proizvodnja sladoleda	701	625	235	269	635
1061	Proizvodnja mlinskih proizvoda	35	56	258	18	155
1062	Proizvodnja skroba i skrobnih proizvoda	55	73	150	534	538
1071	Proizvodnja hleba, svežeg peciva i kolača	0	0	1	42	35
1072	Proizvodnja dvopeka, keksa, trajnog peciva i kolača	84	140	206	444	602
1073	Proizvodnja makarona, rezanaca i sličnih proizvoda	0	9	1	6	0
1081	Proizvodnja šećera	9181	540	23148	16159	14976
1082	Proizvodnja čokolade i konditorskih proizvoda	444	610	716	1298	1666
1083	Prerada čaja i kafe	0	0	0	27	85
1084	Proizvodnja začina i drugih dodataka hrani	80	63	493	799	883
1085	Proizvodnja gotovih jela	149	151	138	292	488
1086	Proizvodnja hranljivih preparata i dijetetske hrane	0	0	6	0	0
1089	Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda	2945	1755	1893	1839	1641
1091	Proizvodnja gotove hrane za domaće životinje	437	363	435	506	662
1092	Proizvodnja gotove hrane za kućne ljubimce	145	285	323	383	523
1101	Destilacija, prečišćavanje i mešanje pića	13	9	7	39	62
1102	Proizvodnja vina od grožđa	1590	0	18	3	0
1107	Proizvodnja osvežavajućih pića i flaširane vode	10	6	151	363	970
1200	Proizvodnja duvanskih proizvoda	13	10	8	10	2072
1310	Priprema i pređenje tekstilnih vlakana	43	45	26	131	240
1320	Proizvodnja tkanina	987	469	154	210	1049
1391	Proizvodnja pletenih i kukičanih materijala	0	5	5	397	2269
1392	Proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda, osim odeće	27	3406	8649	10729	6304
1393	Proizvodnja tepiha i prekrivača za pod	996	1120	1376	1940	2416
1394	Proizvodnja užadi, kanapa, pletenica i mreža	134	335	663	595	834
1395	Proizvodnja netkanog tekstila i predmeta, osim odeće	1	113	6082	7783	7961
1396	Proizvodnja tehničkog i industrijskog tekstila	117	122	45	52	478
1399	Proizvodnja ostalih tekstilnih predmeta	1	13	511	1025	689
1412	Proizvodnja radne odeće	1	1	10	5	4
1413	Proizvodnja ostale odeće	41	5	6	143	79
1414	Proizvodnja rublja	16	26	38	70	256
1419	Proizvodnja ostalih odevnih predmeta i pribora	9	13	18	71	278
1431	Proizvodnja pletenih i kukičanih čarapa	9703	9015	7336	6795	5674
1511	Štavljenje i dorada kože, dorada i bojenje krzna	66	166	643	169	579
1512	Proizvodnja putnih i ručnih torbi i kaiševa	11	45	58	100	105
1520	Proizvodnja obuće	4612	4551	2537	2985	5421

SEKTORI KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
1610	Rezanje i obrada drveta	235	472	645	1119	2356
1621	Proizvodnja furnira i ploča od drveta	851	562	1702	2322	2824
1622	Proizvodnja parketa	1228	1297	1329	1656	2123
1623	Proizvodnja ostale građevinske stolarije i elemenata	14	0	36	11	26
1624	Proizvodnja drvene ambalaže	3	13	33	51	140
1629	Proizvodnja proizvoda od drveta, plute, slame i pruča	17	21	14	14	16
1712	Proizvodnja papira i kartona	9247	9440	11267	11287	12509
1721	Proizvodnja talasastog papira, kartona i ambalaže	2350	2327	1653	1852	1558
1722	Proizvodnja predmeta od papira za ličnu upotrebu	395	620	618	1002	1645
1723	Proizvodnja kancelarijskih predmeta od papira	0	0	31	72	83
1729	Proizvodnja ostalih proizvoda od papira i kartona	44	4	18	65	79
1920	Proizvodnja derivata nafte	65370	80987	61565	30395	37287
2011	Proizvodnja industrijskih gasova	1994	1939	1994	2111	1881
2012	Proizvodnja sredstava za pripremanje boja i pigmenta	35	32	30	23	18
2013	Proizvodnja ostalih osnovnih neorganskih hemikalija	19053	40844	6740	2873	3228
2014	Proizvodnja ostalih osnovnih organskih hemikalija	5748	3197	2251	11045	15024
2015	Proizvodnja veštačkih đubriva i azotnih jedinjenja	649	1881	1256	5361	5145
2016	Proizvodnja plastičnih masa u primarnim oblicima	3167	13541	11569	12005	13620
2017	Proizvodnja sintetičkog kaučuka	104	207	349	847	807
2020	Proizvodnja pesticida i hemikalija za poljoprivredu	5	166	106	11	13
2030	Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza	345	282	545	361	467
2041	Proizvodnja deterdženata, sapuna i sredstava za čišćenje	7198	7779	6710	9953	9535
2042	Proizvodnja parfema i toaletnih preparata	120	161	203	363	423
2051	Proizvodnja eksploziva	1692	1541	1979	3901	5548
2052	Proizvodnja sredstava za lepljenje	7	8	36	29	23
2053	Proizvodnja eteričnih ulja	28	48	97	16	23
2059	Proizvodnja ostalih hemijskih proizvoda	448	491	1159	511	622
2060	Proizvodnja veštačkih vlakana	3	8	35	70	46
2110	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda	123	-	-	48	26
2120	Proizvodnja farmaceutskih preparata	6430	6196	6762	9025	7299
2211	Proizvodnja guma za vozila, protektiranje guma	12282	11202	12659	18683	20912
2219	Proizvodnja ostalih proizvoda od gume	363	563	500	900	2668
2221	Proizvodnja ploča, listova, cevi i profila	3373	3444	4929	5986	5963
2222	Proizvodnja ambalaže od plastike	2046	3491	3682	4068	5620
2223	Proizvodnja predmeta od plastike za građevinarstvo	1738	1796	2127	2401	2770
2229	Proizvodnja ostalih proizvoda od plastike	688	821	913	1848	2246
2312	Oblikovanje i obrada ravnog stakla	65	324	6	24	57
2313	Proizvodnja šupljeg stakla	52	29	38	53	6
2314	Proizvodnja staklenih vlakana	3	28	92	121	129
2319	Proizvodnja i obrada ostalog stakla	16	11	0	3	1

SEKTORI KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
2320	Proizvodnja vatrostalnih proizvoda	16	45	11	11	9
2331	Proizvodnja keramičkih pločica i ploča	257	354	580	915	941
2332	Proizvodnja opeke, crepa i građevinskih proizvoda	8519	7805	7980	8815	9081
2344	Proizvodnja ostalih tehničkih proizvoda od keramike	0	0	228	3	0
2349	Proizvodnja ostalih keramičkih proizvoda	2	6	9	13	9
2361	Proizvodnja proizvoda od betona za građevinarstvo	44	19	16	25	81
2369	Proizvodnja ostalih proizvoda od betona i gipsa	28	15	12	18	11
2391	Proizvodnja brusnih proizvoda	174	171	189	192	39
2399	Proizvodnja proizvoda od nemetalnih minerala	5707	6859	7743	7022	7132
2410	Proizvodnja sirovog gvožđa, čelika i ferolegura	46637	62708	55392	44519	14178
2420	Proizvodnja čeličnih cevi, profila i fitinga	2678	4182	3805	3357	6331
2431	Hladno valjanje šipki	0	0	0	5	29
2432	Hladno valjanje pljosnatih proizvoda	1183	1087	971	1072	766
2433	Hladno oblikovanje profila	37	42	735	373	843
2434	Hladno vučenje žice	1	12	24	31	23
2442	Proizvodnja aluminijuma	378	368	282	909	1079
2443	Proizvodnja olova, cinka i kalaja	701	3	55	688	1169
2444	Proizvodnja bakra	5763	5121	3695	4881	7541
2451	Livenje gvožđa	11	26	20	1	3
2511	Proizvodnja metalnih konstrukcija i delova	576	1517	422	1332	3061
2512	Proizvodnja metalnih vrata i prozora	44	33	0	5	6
2521	Proizvodnja kotlova i radijatora za grejanje	414	782	1268	1342	1985
2529	Proizvodnja ostalih metalnih cisterni i kontejnera	0	83	40	225	290
2530	Proizvodnja parnih kotlova, osim za centr. grejanje	385	299	0	237	0
2540	Proizvodnja oružja i municije	428	1050	984	532	618
2571	Proizvodnja sečiva	0	2	3	48	11
2572	Proizvodnja brava i okova	459	504	826	998	1157
2573	Proizvodnja alata	273	473	932	1256	975
2591	Proizvodnja čeličnih buradi i slične ambalaže	5	5	76	4	6
2592	Proizvodnja ambalaže od lakih metala	5701	6950	7232	6987	8234
2593	Proizvodnja žičanih proizvoda, lanaca i opruga	72	69	160	130	185
2594	Proizvodnja veznih elemenata i vijčanih proizvoda	42	54	81	99	253
2599	Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda	1486	8188	7426	7606	6655
2611	Proizvodnja elektronskih elemenata	2	0	1	7	1077
2612	Proizvodnja štampanih elektronskih ploča	212	15	14	1	8
2620	Proizvodnja računara i periferne opreme	15	173	51	95	72
2630	Proizvodnja komunikacione opreme	62	74	55	86	124
2640	Proizvodnja elektronskih uređaja za široku potrošnju	21	6	19	73	67
2651	Proizvodnja mernih instrumenata i aparata	237	104	464	158	634
2711	Proizvodnja elektromot. generatora i transformatora	135	76	252	10650	10152

SEKTORI KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
2712	Proizvodnja opreme za distribuciju elektr. energije	44	85	167	83	39
2720	Proizvodnja baterija i akumulatora	33	27	10	0	0
2732	Proizvodnja ostalih elektronskih i elektr. kablova	41	34	13	62	5418
2733	Proizvodnja opreme za povezivanje žica i kablova	151	150	121	234	346
2740	Proizvodnja opreme za osvetljenje	131	29	106	186	218
2751	Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo	850	1964	2582	3396	5612
2752	Proizvodnja neelektričnih aparata za domaćinstvo	948	1081	1277	2362	2908
2790	Proizvodnja ostale električne opreme	42	48	100	172	232
2811	Proizvodnja motora i turbina, osim za motorna vozila	21	42	35	35	32
2812	Proizvodnja hidrauličnih pogonskih uređaja	51	1	4	20	112
2813	Proizvodnja ostalih pumpi i kompresora	76	96	123	287	1482
2814	Proizvodnja ostalih slavina i ventila	112	110	174	149	125
2815	Proizvodnja ležajeva, zupčanika i zupčastih elemenata	66	107	68	361	338
2821	Proizvodnja industrijskih peći i gorionika	509	150	155	43	131
2822	Proizvodnja opreme za podizanje i prenošenje	59	68	81	158	380
2823	Proizvodnja kancelarijskih mašina i opreme	24	9	25	15	147
2824	Proizvodnja ručnih pogonskih aparata sa mehanizmima	1	0	11	29	37
2825	Proizvodnja rashladne i ventilacione opreme	315	45	24	619	817
2829	Proizvodnja ostalih mašina i aparata opšte namene	402	454	584	1089	2259
2830	Proizvodnja mašina za poljoprivredu i šumarstvo	1247	1495	1383	1183	923
2841	Proizvodnja mašina za obradu metala	1117	513	1054	2702	232
2849	Proizvodnja ostalih alatnih mašina	4	142	109	90	133
2891	Proizvodnja mašina za metalurgiju	8	38	23	13	11
2892	Proizvodnja mašina za rudnike i građevinarstvo	167	431	1040	549	1277
2893	Proizvodnja mašina za industr. hrane, pića i duvana	323	385	432	171	105
2894	Proizvodnja mašina za industr. tekstila, odeće i kože	155	9	10	13	35
2895	Proizvodnja mašina za industriju papira i kartona	140	184	807	340	828
2896	Proizvodnja mašina za izradu plastike i gume	237	149	55	30	38
2899	Proizvodnja mašina za ostale specijalne namene	313	126	350	757	715
2910	Proizvodnja motornih vozila	75	5132	7205	14690	14531
2920	Proizvodnja karoserija za motorna vozila i prikolice	121	49	286	221	426
2931	Proizvodnja električne opreme za motorna vozila	1850	3240	14537	19987	48645
2932	Proizvodnja ostalih delova za motorna vozila	8149	9354	5922	6011	5132
3011	Izgradnja brodova i plovni objekata	2199	1488	633	675	285
3012	Izrada čamaca za sport i razonodu	1	1	0	0	2
3020	Proizvodnja lokomotiva i šinskih vozila	35	41	123	203	276
3030	Proizvodnja vazдушnih i svemirskih letelica	13		9	5	0
3091	Proizvodnja motocikala	0	0	0	3	15
3092	Proizvodnja bicikala i invalidskih kolica	0	8	0	7	2
3099	Proizvodnja ostale transportne opreme	0	5	0	2	127

SEKTORI KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
3101	Proizvodnja nameštaja za poslovne prostore	55	28	42	217	205
3102	Proizvodnja kuhinjskog nameštaja	22	0	16	33	98
3103	Proizvodnja madraca	0	2	5	2	50
3109	Proizvodnja ostalog nameštaja	7091	8911	11562	14571	18517
3212	Proizvodnja nakita i srodnih predmeta	1	0	1	7	10
3230	Proizvodnja sportske opreme	25	48	53	47	69
3240	Proizvodnja igara i igračkara	572	408	34	24	62
3250	Proizvodnja medicinskih i stomatoloških materijala	83	96	46	131	50
3291	Proizvodnja metli i četki	35	62	96	189	136
3299	Proizvodnja ostalih predmeta	32	47	72	120	218
3511	Proizvodnja električne energije	329	5416	1342	404	6547
3811	Skupljanje otpada koji nije opasan	20996	10150	7226	4704	6203
3812	Skupljanje opasnog otpada	0	122	1731	3296	13
5811	Izdavanje knjiga	1568	1572	2306	2650	3698
5814	Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja	1451	2700	1972	1399	1478
5819	Ostala izdavačka delatnost	126	259	30	75	253
5911	Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa	76	28	0	12	5
8999	Neklasifikovano po KD	10	27	15	9	14

SEKTORI SA POTENCIJALIMA ZA IZVOZ U REPUBLIKU RUMUNIJU

Analizom statističkih podataka vrednosti obima izvoza koju Republika Srbija ostvaruje prema Republici Rumuniji za poslednjih 5 godina, identifikovano je 7 sektora sa kontinuiranim rastom vrednosti izvoza. Ove sektore prepoznajemo kao primarne potencijale za izvoz u Republiku Rumuniju.

Za odabrane sektore su u nastavku prikazani profili – njihovo rangiranje (Rang sektora prema razvojnim potencijalima - Studija „Indeks razvojnih potencijala razmenjivih sektora u Srbiji - IRP 2014 –“).

1. Proizvodnja električne opreme za motorna vozila (Rang 2)
2. Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo (Rang 4)
3. Proizvodnja ostalih mašina i aparata opšte namene (Rang 8)
4. Proizvodnja ambalaže od plastike (Rang 11)
5. Proizvodnja ostalih proizvoda od plastike (Rang 12)
6. Metalna ambalaža i grejna tela (Rang 22)
7. Rezanje i obrada drveta (Rang 28)

Pored identifikovanih sektora (grupa delatnosti) sa potencijalom za povećanje izvoza u Republiku Rumuniju, sledeće grupe delatnosti takođe imaju kontinuiranu tržišnu zastupljenost i

pozitivnu vrednost izvoza u poslednjih 5 godina i možemo ih posmatrati kao sekundarne potencijale:

1. 1039 Ostala prerada i konzervisanje voća i povrća
2. 1062 Proizvodnja skroba i skrobnih proizvoda
3. 1072 Proizvodnja dvopeka, keksa, trajnog peciva i kolača
4. 1082 Proizvodnja čokolade i konditorskih proizvoda
5. 1084 Proizvodnja začina i drugih dodataka hrani
6. 1391 Proizvodnja pletenih i kukičanih materijala
7. 1393 Proizvodnja tepiha i prekrivača za pod
8. 1395 Proizvodnja netkanog tekstila i predmeta, osim odeće
9. 1512 Proizvodnja putnih i ručnih torbi i kaiševa
10. 1622 Proizvodnja parketa
11. 1624 Proizvodnja drvene ambalaže
12. 1712 Proizvodnja papira i kartona
13. 1722 Proizvodnja predmeta od papira za ličnu upotrebu
14. 2017 Proizvodnja sintetičkog kaučuka
15. 2042 Proizvodnja parfema i toaletnih preparata
16. 2221 Proizvodnja ploča, listova, cevi i profila
17. 2223 Proizvodnja predmeta od plastike za građevinarstvo
18. 2331 Proizvodnja keramičkih pločica i ploča
19. 2572 Proizvodnja brava i okova
20. 2752 Proizvodnja neelektričnih aparata za domaćinstvo
21. 2790 Proizvodnja ostale električne opreme
22. 2813 Proizvodnja ostalih pumpi i kompresora
23. 3109 Proizvodnja ostalog nameštaja
24. 5811 Izdavanje knjiga

PREGLED ODABRANIH PROFILA

Rang 2

Električna i elektronska oprema za motorna vozila

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	20	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	282,4	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	54,5%	3,2%
Broj zaposlenih	10.439	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	8.115	-86.307
Broj izvoznika	15	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	425,8	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	35,3%	14,2%
HHL indeks	2.410	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	1
● Izvozna performansa	4
● Održiva performansa	16
● Potencijal za rast	32
● Potencijal za prelivanje efekata	30
● Potencijal za usloznavanje	67
● Kreiranje zaposlenosti	1
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	87

Mreža razvojnih potencijala

— Prosjek privrede — Grana: Transportna sredstva — Sektor: Proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila.

Proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila obuhvata proizvodnju velikog broja električnih i elektronskih proizvoda za upotrebu u motornim vozilima. U tabeli ispod prikazana su najveća preduzeća u Srbiji, koja se bave proizvodnjom električne i elektronske opreme za motorna vozila. Ova preduzeća proizvode električnu opremu za paljenje i pokretanje motora sa unutrašnjim sagorevanjem (magneta za paljenje, dinamo-magneta, kalemova za paljenje, svećica za paljenje i zagrevanje...), brisače i uređaje za odmrzavanje i odmagljivanje, električne naprave za otvaranje prozora i vrata na automobilima, setove (garnitura) provodnika, regulatore voltaže, itd.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora proizvodnje električne i elektronske opreme za motorna vozila prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Yura Corporation	Rača	122,7	4.741
2.	Dat Dräxlmaier	Zrenjanin	34,9	0
3.	Robert Bosch	Beograd	29,6	162
4.	Dad Draxlmaier	Zrenjanin	28,7	3.021
5.	Shinwon	Niš	28,2	478
6.	Grah Automotive	Batočina	16,4	325
7.	Igb Automotive Comp	Indija	13,2	1277
8.	Pkc Wiring Systems		3,0	191
9.	Johnson Electric		2,3	130
10.	Elrad Ws-S	Vlasotince	1,6	61
	Ukupno (Top 10)		280,6	10.386
	Ukupno (ceo sektor)		282,4	10.439

Rang 4 Aparati za domaćinstvo

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	74	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	303,5	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	17,5%	3,2%
Broj zaposlenih	4.052	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	1.002	-86.307
Broj izvoznika	35	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	304,1	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	22,5%	14,2%
HHI indeks	3.295	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	4
● Izvozna performansa	6
● Održiva performansa	11
● Potencijal za rast	53
● Potencijal za prelivanje efekata	63
● Potencijal za uslozljavanje	26
● Kreiranje zaposlenosti	8
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	92

Proizvodnja aparata za domaćinstvo obuhvata proizvodnju električnih i neelektričnih aparata za domaćinstvo. Proizvodi koji spadaju u ove dve delatnosti su aparati za kuvanje i zagrevanje, mašine za pranje veša i sudova, frižideri i zamrzivači, usisivači, itd. U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih firmi, rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini. Ova preduzeća imaju širok asortiman proizvoda, među kojima spadaju mali (pegle, vage, mikseri...) i veliki (mašine za pranje i sušenje veša, frižideri, zamrzivači...) kućni aparati, kamini, razne vrste peći, bojleri, grejalice, klima uređaji i ostali sitni električni aparati.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora aparata za domaćinstvo prema poslovnim prihodima (2014. godina)

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Gorenje	Valjevo	164,8	1.314
2.	Alfa-Plam Ad	Vranje	39,5	718
3.	Gorenje Tiki	Stara Pazova	30,7	451
4.	Gorenje Home	Zaječar	21,1	121
5.	AD Milan Blagojević	Smederevo	14,0	380
6.	Termorad Group	Čestobrodica	5,5	88
7.	Metalac Bojler	Gornji Milanovac	3,7	78
8.	Tim Sistem	Nova Pazova	3,5	112
9.	Elrad Serbia	Vlasotince	2,9	375
10.	Preduzeće Blist	Valjevo	2,1	71
	Ukupno (Top 10)		287,8	3.708
	Ukupno (ceo sektor)		303,5	4.052

Rang 8

Mašine opšte namene

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	284	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	216,8	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	8,6%	3,2%
Broj zaposlenih	3.695	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-1.549	-86.307
Broj izvoznika	126	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	303,2	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	14,5%	14,2%
HHI indeks	1.560	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	46
● Izvozna performansa	24
● Održiva performansa	33
● Potencijal za rast	1
● Potencijal za prelivanje efekata	4
● Potencijal za usloznavanje	20
● Kreiranje zaposlenosti	18
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	66

Sektor proizvodnje mašina opšte namene obuhvata sledeće delatnosti: proizvodnja motora i turbina, industrijskih peći i gorionika, pumpi i kompresora, ručnih pogonskih aparata sa mehanizmima, proizvodnja ležajeva, zupčanika i zupčastih pogonskih elemenata, proizvodnja slavina i ventila, kancelarijskih mašina i opreme. Ovde spada veliki broj proizvoda, kao npr: parne, gasne i hidraulične turbine, motori sa unutrašnjim sagorevanjem, mašine i aparati za varenje i lemljenje, industrijske peći i gorionici, merne, centrifugalne i vazdušne pumpe, pumpe za gorivo, mašine za pranje suđa, itd. U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih preduzeća rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini. Ova preduzeća proizvode pumpe za vodosnabdevanje, otpadne vode i vodoprivredu, slavine i ventile, industrijsku armaturu, opremu za rudarstvo, rasute terete i pripremu mineralnih sirovina, motore, pumpe za ulje, reduktore, kancelarijske mašine, itd.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora proizvodnje mašina opšte namene prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Grundfos Srbija	Indija	82,4	328
2.	Fkl Ad Temerin	Temerin	13,2	602
3.	Rosan Armature	Kanjiza	7,9	12
4.	Atb Fod	Bor	6,3	236
5.	Galeb System	Šabac	6,2	85
6.	Doo Termovent Sc Temerin	Temerin	6,2	140
7.	Ansal Steel	Beograd	5,6	32
8.	Gasteh	Indija	5,4	104
9.	Kovis Bp	Bačka Palanka	4,5	82
10.	Albon	Šimanovci	4,2	25
	Ukupno (Top 10)		141,9	1.646
	Ukupno (ceo sektor)		216,8	3.695

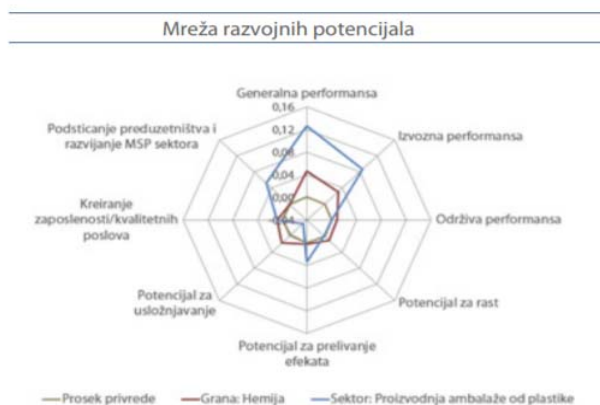
Rang 11

Proizvodnja ambalaže od plastike

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	314	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	213,0	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	6,3%	3,2%
Broj zaposlenih	3.083	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-123	-86.307
Broj izvoznika	130	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	115,9	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	27,7%	14,2%
HHI indeks	295	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	12
● Izvozna performansa	22
● Održiva performansa	64
● Potencijal za rast	61
● Potencijal za prelivanje efekata	9
● Potencijal za uslozljavanje	102
● Kreiranje zaposlenosti	24
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	6

Sektor proizvodnje ambalaže od plastike obuhvata proizvodnju velikog broja proizvoda od plastike koji služe za pakovanje, kao što su posude, poklopci, zatvarači, itd. U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih preduzeća rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini. Ova preduzeća proizvode plastične folije, čaše za mlekersku industriju, haube za palete, kese (biorazgradive i reklamne), ambalažu za prehrambenu i neprehrambenu industriju, kutije, poklopce, itd.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora proizvodnje ambalaže od plastike prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Alpla	Mladenovac	14,5	32
2.	Preduzeće Divi	Užice	14,1	54
3.	Moto-Plast	Nova Pazova	11,3	88
4.	Borverk Eurotrade	Beograd	11,2	37
5.	Preduzeće Foka	Gornji Milanovac	9,7	143
6.	Bane-Komerc	Kumarevo	8,7	200
7.	Polipak	Batočina	8,2	132
8.	Zlatarplast Ad Bistrica Nova Varoš	Nova Varoš	8,1	265
9.	Ekstra-Pet	Beograd	8,0	13
10.	Mitić-Plast	Kumarevo	7,1	113
	Ukupno (Top 10)		100,9	1.077
	Ukupno (ceo sektor)		213,0	3.083

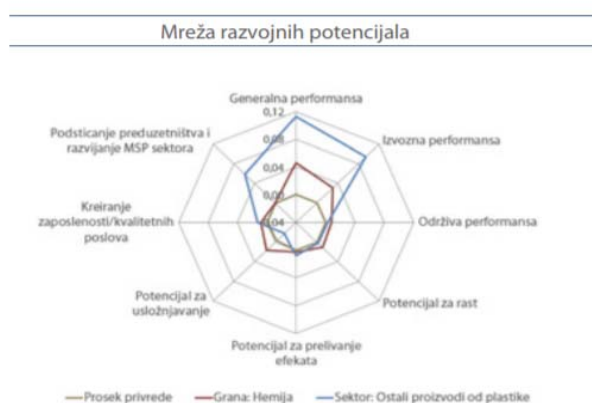
Rang 12

Ostali proizvodi od plastike

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	295	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	199,0	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	12,8%	3,2%
Broj zaposlenih	3.282	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	506	-86.307
Broj izvoznika	132	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	61,9	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	24,6%	14,2%
HHI indeks	505	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	18
● Izvozna performansa	19
● Održiva performansa	54
● Potencijal za rast	47
● Potencijal za prelivanje efekata	46
● Potencijal za usloznjavanje	71
● Kreiranje zaposlenosti	20
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	2

Sektor proizvodnje ostalih proizvoda od plastike obuhvata proizvodnju proizvoda kao što su veštačka creva (za kobasice i viršle) i ostalih proizvoda od plastike. U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih preduzeća rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini. Ova preduzeća proizvode boce za punjenje vode, osvežavajućih pića, piva, mleka, i hemijskih preparata, posude za odlaganje otpada, posude za domaćinstvo, stadionske stolice, baštenske garniture, balističke zaštitne opreme za telo, balističke i interventne šlemove, balističke ploče, medicinska pomagala. itd.

Tabela: Top 10 preduzeća proizvodnje ostalih proizvoda od plastike prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Energo - Pet	Beograd (grad)	25,2	38
2.	Mecaplast Serbia	Zrenjanin	20,8	202
3.	Sigit	Grošnica	14,1	175
4.	Greiner I Jp Packaging	Nova Pazova	12,0	159
5.	Atm	Sevojno	11,7	157
6.	Doo Tim	Banatski Karlovac	11,4	46
7.	Greiner Packaging	Odžaci	10,8	138
8.	Kolpa	Zrenjanin	7,9	90
9.	Proizvodnja Mile Dragić	Zrenjanin	6,1	198
10.	Krušik-Plastika	Osečina (varošica)	3,6	147
	Ukupno (Top 10)		123,6	1.350
	Ukupno (ceo sektor)		199,0	3.282

Rang 22

Metalna ambalaža i grejna tela

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	156	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	268,9	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	6,7%	3,2%
Broj zaposlenih	3.275	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-59	-86.307
Broj izvoznika	62	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	110,7	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	13,5%	14,2%
HHI indeks	2.497	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	57
● Izvozna performansa	23
● Održiva performansa	34
● Potencijal za rast	93
● Potencijal za prelivanje efekata	84
● Potencijal za usloznajvanje	19
● Kreiranje zaposlenosti	45
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	10

Sektor metalne ambalaže i grejnih tela obuhvata proizvodnju parnih kotlova i radijatora za centralno grejane, proizvodnju ostalih metalnih cisterni, rezervoara i kontejnera. Firme ovog sektora proizvode rezervoare, cisterne, bačve, od gvožđa, čelika ili aluminijuma, limenke, kutije i slične kontejnere.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora metalna ambalaža i grejna tela prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Ball Pakovanja Evropa	Beograd	130,3	173
2.	Via Ocel	Beograd	17,1	142
3.	Al Pack	Subotica	16,4	171
4.	Ad Radijator	Zrenjanin	13,0	475
5.	Doo Radijator-Inženjering	Kraljevo	10,5	292
6.	Galeb Metal Pack	Šabac	8,2	127
7.	Trijera	Novi Sad	7,3	11
8.	Fmp	Beograd	5,8	75
9.	Doo Termomont	Šimanovci	5,3	107
10.	Minel Kotlogradnja	Beograd	2,6	172
	Ukupno (Top 10)		216,5	1.745
	Ukupno (ceo sektor)		268,9	3.275

Rang 28 Rezanje i obrada drveta

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	563	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	129,4	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	1,7%	3,2%
Broj zaposlenih	3.499	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-2.345	-86.307
Broj izvoznika	153	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	39,6	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	11,1%	14,2%
HHI indeks	120	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	32
● Izvozna performansa	40
● Održiva performansa	95
● Potencijal za rast	33
● Potencijal za prelivanje efekata	13
● Potencijal za usloznjavanje	74
● Kreiranje zaposlenosti	43
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	16

Sektor rezanja i obrade drveta čine delatnosti rezanja i obrade drveta i obuhvata proizvodnju različitih oblika drveta ili drvenih čestica, železničkih ili tramvajskih pragova, drvo četinarskih vrsta i drvo nečetinarskih vrsta. U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih preduzeća rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora proizvodnje rezanja i obrade drveta prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Bio Energy Point	Beograd	5,6	62
2.	Ms Production		5,1	3
3.	Microtri	Beograd	4,4	142
4.	Star Jela	Prijepolje	3,1	47
5.	Ukras	Veliki Popović	2,8	42
6.	Preduzeće Bor	Majur	2,7	25
7.	Doo Tehnooprema	Konarevo	2,4	17
8.	Tri Jele	Konarevo	2,3	30
9.	Eko Furnir	Kovin	2,2	28
10.	Paksel	Apatin	2,1	23
	Ukupno (Top 10)		32,7	419
	Ukupno (ceo sektor)		129,4	3.499

PRIMERI DOBRE PRAKSE

ŠUKOM Knjaževac

ŠUKOM D.O.O. je jedna od najpoznatijih fabrika kotlova i energetske opreme u Srbiji. Osnovana je 1994. godine i zapošljava 60 radnika od čega 4 inženjera. Posедуje sopstveni proizvodni i poslovni prostor površine od 4000 m².

Kvalitet proizvoda je dokazan dobijanjem sertifikata: CE, TUV - Austria, EAC, Ukrajinski sertifikat kao i atesta sa Mašinskog fakulteta u Nišu i Kragujevcu.

U dvadeset trogodišnjem periodu proizvedeno je i isporučeno kupcima u zemlji i inostranstvu preko 10.000 kotlova na čvrsto, tečno i gasovito gorivo, raspona snage od 20 do 5.000 kW.

Zahvaljujući dugogodišnjem iskustvu u oblasti biomase i velikom broju izvedenih postrojenja na biomasu, ŠUKOM D.O.O. je postala retka kompanija koja se bavi sagorevanjem svih vrsta biomase, od drvne pa sve do poljoprivredne biomase, kao što su pšenična i sojina slama, kukuruzovina, koštice voća kao i peleta.

ŠUKOM nudi kotlovska postrojenja pojedinačno i po sistemu „ključ u ruke“, od idejnog rešenja, studije o ekonomski najboljem rešenju kao i o strateški važnom izboru goriva za kotao pa sve do montaže, puštanja postrojenja u pogon i samog servisa i održavanja.

Zahvaljujući svemu ovome, ŠUKOM je izašao iz granica naše zemlje i danas uspešno posluje na tržištima Švedske, Slovenije, Albanije, Rumunije, Bugarske, EX-YU republika, Mongolije, Ukrajine i Rusije, sa tendencijom daljeg širenja jer je oblast obnovljivih izvora energije sve više zanimljiva investitorima, ne samo u Evropi, već i širom sveta.

MAKEDONIJA

SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMENA SRBIJA – MAKEDONIJA

U ukupno ostvarenom izvozu Srbije u 2016. godini Makedonija je na 7. mestu, a po visini uvoza iz zemalja sveta, ostvareni uvoz iz Makedonije 2016. godine svrstava ovu zemlju na 23. mesto.

Ukupna robna razmena Srbije i Makedonije u 2016. godini iznosila je 726,5 miliona evra i beleži povećanje od 10,88% u odnosu na isti period 2015. godine. Izvoz u Makedoniju iznosio je 534,4 miliona evra, što je za 13,2% više u odnosu na 2015. godinu. Uvoz iz Makedonije porastao je za 4,8% u odnosu na isti period 2015. godine i iznosio je 192,1 miliona evra. Suficit u robnoj razmeni iznosio je 342,3 miliona evra.

Tabela 16: Vrednost izvoza i uvoza sa Republikom Makedonijom

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
IZVOZ					
Vrednost u mil EUR	377,2	433,6	453,9	472	534,4
Indeks	100,2	114,9	104,7	104,0	113,2
UVOZ					
Vrednost u mil EUR	230,8	199,1	190,3	183,2	192,1
Indeks	100,5	86,3	95,6	96,3	104,8
Saldo u mil EUR	146,4	234,5	263,6	288,8	342,3
Ukupna robna razmena u mil EUR	608	632,7	644,2	655,2	726,5
Pokrivenost uvoza izvozom (u %)	163,4	217,8	238,6	257,6	278,2

Izvor podataka: Privredna komora Srbije

U 2015. godini Srbija je najviše izvezla u Makedoniju valjane proizvode, neplatirane (5,3%), ulja od nafte i minerala (3,2%), pšenicu i napolicu u zrnu (2,8%), pigmente, lakove (2,6%), proizvode od žitarica, brašna, skroba (2,4%), jestive proizvode i prerađevine (2,4%), bezalkoholna pića (2,3%), električnu energiju (2,3%), čokoladu i ostale proizvode sa kakaoom (2,1%), šećer, melase i med (2,1%).

U 2016. godini Srbija je najviše izvezla u Makedoniju valjane proizvode, neplatirane (10,5%), električnu energiju (3,2%), ulje od suncokreta ili šafranike (2,9%), brašno od pšenice (1,7%), cigarete (1,7%), kitovi i punila za molersko farbarske radove (1,6%), butan tečni

(1,6%), ostala bezalkoholna piće (1,6%), otpaci i ostaci od gvožđa i čelika (1,4%), kukuruz (1,4%).

U 2015. godini Srbija je najviše uvezla iz Makedonije valjane proizvode, platirane (7,6%), lekove (7,2%), cevi sa šupljim profilima (6,9%), alkoholna pića (6,9%), povrće-sveže, smrznuto ili prerađeno (6,0%), voće, sveže ili suvo (5,9%), valjane proizvode, neplatirane (5,4%), nerazvrstanu robu (4,2%), povrće, korenje, gomolje, prerađeno (3,5%), čvrste biljne masti, meka ulja (3,5%).

U 2016. godini Srbija je najviše uvezla iz Makedonije nerazvrstane proizvode (9,1%), vina od grožđa (6,1%), ostale zavarene cevi, nisu kružne (5,5%), valjane proizvode, prevučene plastikom (5,3%), lekovi maloprodaja (5,2%), ulje od suncokreta ili šafranike (4,3%), toplo valjane proizvode, neplatirane (4,2%), cigarete koje sadrže duvan (2,4%), grožđe (2,2%).

Karakteristike privrede Republike Makedonije

Makedonija je prošle godine, i pored političke nestabilnosti, održala visok rast od 3,7% (BDP 9,1 mlrd. EUR), sličan onom iz prethodne dve godine, i jedna je od retkih članica CEFTA, koja je premašila nivo ekonomske aktivnosti od pre svetske krize. Ostvaren je visok industrijski rast, značajno smanjena nezaposlenost i blago je poboljšan trgovinski bilans. Rastu su najviše doprinele strane investicije i državne infrastrukturne investicije. Industrijska proizvodnja je porasla za 8%, a građevinarstvo, važan segment privrede, za 12%.

Makedonija je u poslednjih deset godina, uprkos svetskoj krizi, značajno smanjila nezaposlenost, sa 37% na 24,6% (i dalje visoka, posebno za mlade), a u poslednjoj godini je pala čak za 3%, zahvaljujući podsticajnim merama (npr. subvencije za otvaranje radnih mesta). Makedonija ima visok spoljnotrgovinski deficit (pokrivenost izvoza uvozom 70%) usled nedovoljno jakog izvoznog sektora, nerazvijene industrijske proizvodnje i visoke energetske zavisnosti. Budžetski deficit je prošle godine iznosio 3,5% BDP (niži nego 4,2% BDP iz prethodne godine), a u narednim godinama se očekuje približno isti nivo deficita. Javni dug je značajno porastao poslednjih godina ali nije alarmantan: zajedno sa garancijama za državna preduzeća predstavlja 47% BDP. Ukupan spoljni dug države i privrede je nešto nepovoljniji, oko 77% BDP.

U prethodnih pet godina Makedonija je najviše izvozila u Nemačku, Srbiju, Bugarsku, Italiju, Grčku, Belgiju, Kinu, Rumuniju, Španiju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Najznačajniji izvozni proizvodi i poluproizvodi su razni hemijski proizvodi, mašine, gvožđe i čelik, električni i elektronski uređaji, odeća i rude.

U istom periodu među vodećim partnerima u uvozu bili su Nemačka, Velika Britanija, Srbija, Grčka, Kina, Italija, Bugarska, Turska i Južna Afrika, a među najzastupljenijim uvoznim proizvodima našli su se biseri i drago kamenje, mineralna goriva i ulja, električni aparati i uređaji, mašine i oprema, gvožđe i čelik, vozila osim tramvajskih i železničkih.

Analizu izvoza Srbije prema Republici Rumuniji posmatraćemo kroz dve klasifikacije:

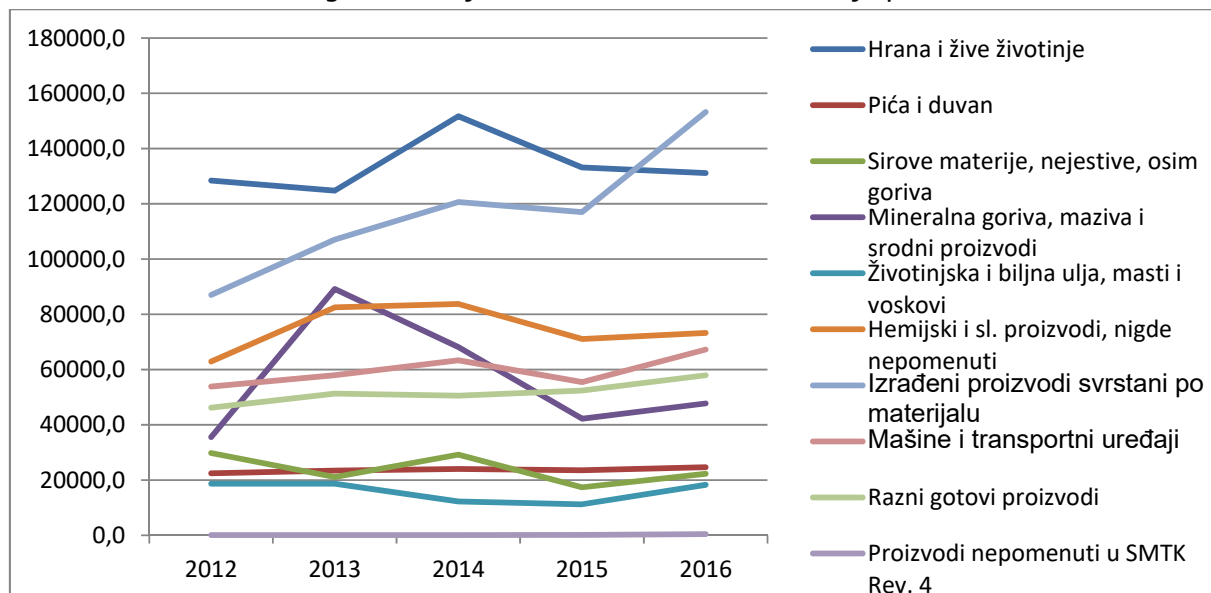
- Ostvarena vrednost izvoza sektora SMTK - Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija uz detaljniji pregled odseka SMTK
- Ostvarena vrednost izvoza kroz sektore KD (Klasifikacija delatnosti) uz dodatni pregled grupe delatnosti

Tabela 17: Vrednost izvoza u Makedoniju po sektorima SMTK

SEKTOR SMTK		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
0	Hrana i žive životinje	128412.4	124776.5	151716.1	133173.5	131121.2
1	Pića i duvan	22442.4	23460.2	24026.6	23549.3	24669.1
2	Sirove materije, nejestive, osim goriva	29749.1	21119.3	29215.7	17394.6	22304.5
3	Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	35553.4	89183.0	68122.5	42205.2	47744.6
4	Životinjska i biljna ulja, masti i voskovi	18669.6	18690.7	12271.5	11245.6	18306.2
5	Hemijski i sl. proizvodi, nigde nepomenuti	62897.5	82494.5	83739.3	71083.0	73240.8
6	Izrađeni proizvodi svrstani po materijalu	86998.4	107045.2	120626.1	117012.1	153229.6
7	Mašine i transportni uređaji	53818.0	57963.8	63375.1	55452.2	67232.4
8	Razni gotovi proizvodi	46203.5	51271.0	50543.0	52402.9	57937.4
9	Proizvodi nepomenuti u SMTK Rev. 4	107.3	73.2	102.2	149.8	429.7

Izvor: Republički zavod za statistiku

GRAFIKON 9: Pregled kretanja vrednosti izvoza u Makedoniju po sektorima SMTK

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 18: Vrednost izvoza u Makedoniju po odsecima SMTK u hilj. USD

ODSEK SMTK		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
00	Žive životinje, osim životinja iz odseka 03	12.0	6.0	59.6	51.7	515.1
01	Meso i prerade od mesa	4769.7	5311.3	5959.4	8913.4	13056.3
02	Mlečni proizvodi i ptičja jaja	11884.1	10043.9	12210.5	11790.1	11520.1
03	Ribe,ljuskari,mekušci i prerađevine od njih	1556.7	1763.5	1881.5	1134.2	679.4
04	Žitarice i proizvodi na bazi žitarica	57012.4	51340.3	53488.5	50128.5	44663.8
05	Povrće i voće	11070.1	13820.9	15120.0	14111.0	14181.1
06	Šećer,proizvodi od šećera i med	5445.3	4962.1	24624.8	12411.3	8553.0
07	Kafa,čaj,kakao,začini i proizvodi od njih	14172.0	15012.4	17642.0	16494.0	16771.8
08	Stočna hrana(osim žita u zrnju)	5325.8	4141.4	2512.9	2900.0	4999.4
09	Razni proizvodi za hranu i prerađevine	17164.4	18374.6	18216.8	15239.1	16181.1
11	Pića	16025.9	15824.8	13832.9	12941.2	13569.6
12	Duvan i proizvodi od duvana	6416.5	7635.5	10193.6	10608.1	11099.5
21	Kože i krzno,sirovi	0.0	0.0	0.0	22.6	0.0
22	Uljano semenje i uljani plodovi	695.8	1372.6	1483.6	2028.9	2524.2
23	Sirovi kaučuk,uklj.sintetički i regenerisani	1725.6	1788.2	1029.6	608.3	106.4
24	Pluta i drvo	2778.5	2986.0	4576.9	7225.4	7272.7
25	Celuloza i otpaci od hartije	3.9	5.2	5.2	16.2	38.2
26	Tekstilna vlakna i otpaci	40.2	13.4	94.0	213.3	217.1
27	Sirova đubriva(osim iz odseka 56) i minerali	2563.4	1346.0	1039.5	1308.4	868.3
28	Metalne rude i otpaci metala	19523.3	10843.8	17743.3	3642.6	8484.1
29	Životinjske i biljne sirove materije,nn	2418.5	2764.2	3243.6	2328.9	2793.4
32	Kameni ugalj,koks i briketi	3265.4	14250.0	6540.0	566.4	1104.2
33	Nafta,naftini derivati i srodni proizvodi	13192.1	32161.3	43887.8	20743.4	12001.0
34	Gas,prirodni i industrijski	1236.8	3648.3	2647.6	8827.1	11625.0
35	Električna energija	17859.1	39123.4	15047.0	12068.3	23014.4
41	Životinjska ulja i masti	124.8	90.8	105.3	53.9	130.8
42	Čvrste biljne masti i ulja,sirove,rafinisane	17452.1	17736.6	11480.9	10703.8	17672.7
43	Životinjske i biljne masti i ulja,prerađeni	1092.7	863.3	685.3	487.9	502.8
51	Organski hemijski proizvodi	1300.7	1168.2	992.8	992.9	981.6
52	Neorganski hemijski proizvodi	2086.5	1867.2	2002.5	1218.6	1346.1
53	Proizvodi za bojenje i štavljenje	13980.0	14547.1	15698.9	14112.0	16021.0
54	Medicinski i farmaceutski proizvodi	6982.8	7206.7	7541.4	7353.7	6605.5
55	Eterična ulja,parfimer. i toaletni preparati	12096.6	15452.7	17420.2	15678.0	17064.0
56	Đubriva(osim sirovih)	8855.8	13038.1	10679.8	8133.5	8428.5
57	Plastične materije u primarnim oblicima	2953.6	11026.2	8933.7	5580.4	4213.8

ODSEK SMTK		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
58	Plastične mase u ostalim oblicima	8375.5	11724.5	11104.9	10316.7	10331.6
59	Hemijske materije i proizvodi,nn	6266.0	6463.9	9365.2	7697.2	8248.7
61	Koža,proizvodi od kože,nn, i obrađena krzna	177.8	600.5	1295.1	1342.2	1114.5
62	Proizvodi od kaučuka,nigde nepomenuti	3776.3	4562.7	4654.1	4617.2	4940.6
63	Proizvodi od plute i drveta (osim nameštaja)	7216.6	7683.5	8862.4	9739.7	11530.7
64	Hartija,karton i proizvodi od celuloze	16790.1	19044.5	19487.2	18159.1	19356.8
65	Predivo,tkanine i tekstilni proizvodi	2942.3	5038.6	7483.5	6416.2	6296.6
66	Proizvodi od nemetalnih minerala	13391.2	15240.7	14648.4	13085.6	15183.8
67	Gvožđe i čelik	10590.6	28016.6	36808.8	31853.5	67521.4
68	Obojeni metali	13128.8	8858.4	6893.0	12263.0	5459.7
69	Proizvodi od metala,nigde nepomenuti	18984.8	17999.7	20493.6	19535.7	21825.6
71	Pogonske mašine i uređaji	3526.9	3130.8	1892.4	1927.0	1564.0
72	Mašine specijalizovane za industriju	4488.0	5997.8	6488.5	6604.5	10784.8
73	Mašine za obradu metala	556.5	674.1	570.8	776.5	915.5
74	Industrijske mašine za opštu upotrebu,nn	11600.9	13160.0	15598.4	12736.9	14485.5
75	Kancelarijske mašine i mašine za AOP	7237.5	6608.7	7047.0	5888.2	4153.1
76	Telekomunikacioni i audio aparati i oprema	4913.4	3966.6	6532.4	5967.6	6888.8
77	Električne mašine,aparati i uređaji,nn	14374.9	17072.5	16841.4	15263.8	19100.8
78	Drumska vozila(uključujući i ACV vozila)	6183.6	6391.4	7508.7	5608.1	9000.4
79	Ostala transportna sredstva i oprema	936.3	961.8	895.4	679.5	339.7
81	Montažne zgrade;sanitarni i drugi uređaji	2879.9	2750.4	1951.3	3003.3	3390.8
82	Nameštaj i delovi;posteljina,madraci,jastuci	7952.5	10294.8	8293.6	10591.3	10115.9
83	Predmeti za putovanje,ručne torbe i slično	636.4	739.2	786.6	873.2	1033.9
84	Odevni predmeti i pribor za odevanje	4878.5	6212.3	6758.4	5537.2	6538.4
85	Obuća	9038.7	9043.6	10105.0	11008.2	12731.2
87	Profesionalni,naučni i kontrolni instrumenti	3392.7	3692.8	2872.6	3700.3	3866.3
88	Fotoaparati;optič.proizvodi;časovnici,satovi	927.1	1164.3	1563.0	2518.1	2661.4
89	Razni gotovi proizvodi,nigde nepomenuti	16497.6	17373.6	18212.4	15171.2	17599.7
96	Metalni novac,koji nije sredstvo plaćanja					
97	Zlato(osim ruda i koncentrata zlata)					
99	Nerazvrstana roba	107.3	73.2	102.2	149.8	429.7

Kontinuirani rast vrednosti obima izvoza u Republiku Makedoniju, u poslednjih 5 godina, beleže sledeći odseci SMTK:

- Meso i prerade od mesa
- Uljano semenje i uljani plodovi
- Pluta i drvo

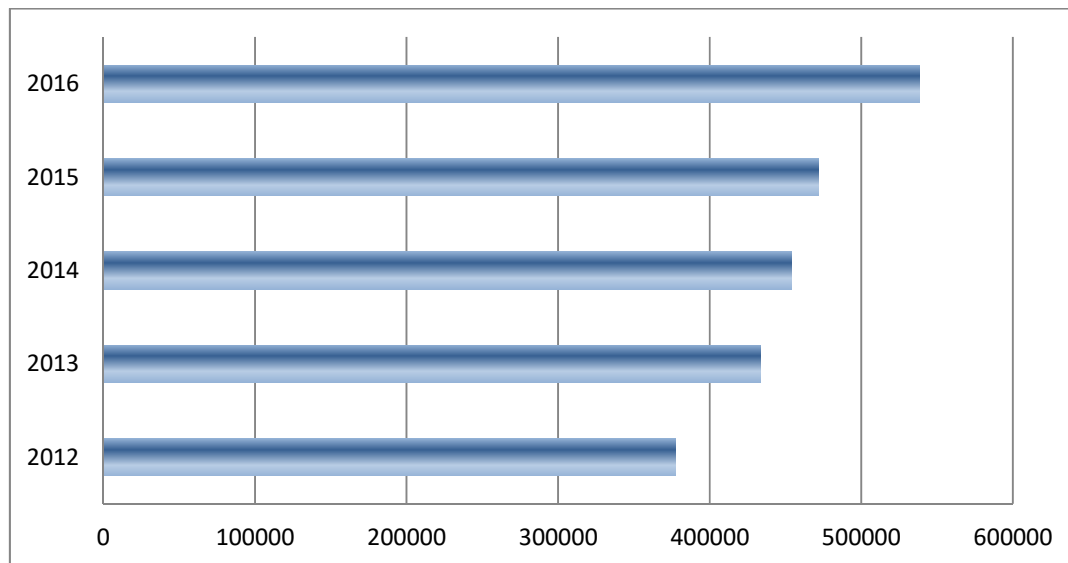
- Proizvodi od kaučuka, nigde nepomenuti
- Proizvodi od plute i drveta (osim nameštaja)
- Mašine specijalizovane za industriju
- Obuća
- Fotoaparati; optič.proizvodi; časovnici, satovi

Tabela 19: Oblasti delatnosti KD - rang prema izvozu - vrednosti u hilj.EUR

Šifra	Naziv	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
01	Poljoprivredna proizvodnja, lov i uslužne delatnosti	27536	22712	24320	29304	24828
02	Šumarstvo i seča drveća	96	59	149	1721	1477
03	Ribarstvo i akvakulture	413	461	416	108	374
05	Eksploatacija uglja	2459	4897	1065	118	389
08	Ostalo rudarstvo	1473	817	776	1119	679
10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	89441	88276	102684	105292	115018
11	Proizvodnja pića	12528	12152	10900	11824	12559
12	Proizvodnja duvanskih proizvoda	4835	5525	7724	9351	9966
13	Proizvodnja tekstila	1941	3401	4192	4328	3936
14	Proizvodnja odevnih predmeta	3737	4593	4905	4863	5694
15	Proizvodnja kože i predmeta od kože	7492	7675	8799	11529	13195
16	Prerada drveta i proizvodi od drveta, osim nameštaja	6676	6715	7414	9999	11350
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	13460	14617	15935	17542	18841
18	Štampanje i umnožavanje audio i video zapisa	36	17	14	42	43
19	Proizvodnja koksa i derivata nafte	11202	32511	38253	26870	21729
20	Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	37598	48183	49094	48875	52041
21	Proizvodnja osnovnih farmaceut. proizvoda i preparata	5536	5596	5836	6673	6092
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	17664	21565	21741	22873	23654
23	Proizvodnja proizvoda od nemetalnih minerala	10860	11866	11211	12139	14118
24	Proizvodnja osnovnih metala	20534	29177	35647	42650	69383
25	Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina	11508	11149	10435	13071	14953
26	Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	9959	8949	11579	13490	12758
27	Proizvodnja električne opreme	16367	17315	16768	19222	21985
28	Proizvodnja nepomenutih mašina i opreme	14973	17632	19854	20101	25256
29	Proizvodnja motornih vozila i prikolica	4893	3918	4769	4421	7284
30	Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava	1181	1389	1196	1326	1320

Šifra	Naziv	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
31	Proizvodnja nameštaja	6133	7642	6015	9385	8829
32	Ostale prerađivačke delatnosti	3006	2921	3170	3977	6602
35	Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom	13808	29594	11219	10810	20626
38	Sakupljanje, tretman i odlaganje otpada	17483	10661	16192	7217	11833
58	Izdavačke delatnosti	1269	1285	1438	1408	1590
59	Kinematografska, televizijska i muzička produkcija	224	196	157	299	119
74	Ostale stručne, naučne i tehničke delatnosti	118	110	62	27	33
89	Neklasifikovano po KD	31	36	29	29	23
90	Stvaralačke, umetničke i zabavne delatnosti	690	23	1		1
96	Ostale lične uslužne delatnosti					2
UKUPNO		377164	433635	453957	472002	538584

GRAFIKON 10: Vrednost izvoza u Makedoniju - oblasti KD (u hilj. EUR)

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

Tabela 20: Vrednost izvoza grupe delatnosti KD

SEKTOR KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
UKUPNO		377164	433635	453957	472002	538584
0111	Gajenje žita (osim pirinča), leguminoza i uljarica	24360	18708	20151	24509	19524
0113	Gajenje povrća, korenastih i krtolastih biljaka	573	703	731	1064	1229
0115	Gajenje duvana	144	222	-	191	41

SEKTOR KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
0116	Gajenje biljaka za proizvodnju vlakana	-	-	0		
0119	Gajenje ostalih jednogodišnjih i dvogodišnjih biljaka	219	235	258	197	203
0121	Gajenje grožđa	4	69	11	24	-
0122	Gajenje tropskog i suptropskog voća	152	322	45	6	129
0123	Gajenje agruma	40	22	37	75	69
0124	Gajenje jabučastog i koštičavog voća	93	156	152	165	182
0125	Gajenje ostalog žbunastog i jezgrastog voća	6	67	263	269	70
0126	Gajenje uljnih plodova			6	3	3
0127	Gajenje biljaka za pripremanje napitaka	12	1	5	11	30
0128	Gajenje začinskog, aromatičnog i lekovitog bilja	553	385	552	641	588
0129	Gajenje ostalih višegodišnjih biljaka	16	18	26	39	32
0130	Gajenje sadnog materijala	729	1114	1388	1222	1431
0143	Uzgoj konja i drugih kopitara	1		1		2
0146	Uzgoj svinja	7	-	0		
0147	Uzgoj živine	1	25	263	430	1136
0149	Uzgoj ostalih životinja	625	666	431	459	161
0210	Gajenje šuma i ostale šumarske delatnosti	0			7	31
0220	Seča drveća	93	53	140	1704	1435
0230	Sakupljanje šumskih plodova	3	6	10	10	12
0311	Morski ribolov	293	290	240	29	4
0312	Slatkovodni ribolov	69	120	107	7	362
0322	Slatkovodne akvakulture	50	51	69	73	9
0510	Eksploatacija kamenog uglja i antracita			76		10
0520	Eksploatacija lignita i mrkog uglja	2459	4897	989	118	379
0620	Eksploatacija prirodnog gasa					2
						0
0811	Eksploatacija građevinskog i ukrasnog kamena	13	50	2	1	0
0812	Eksploatacija šljunka, peska, gline i kaolina	276	333	343	316	228
0891	Eksploatacija minerala	5	0	6	7	11
0892	Eksploatacija treseta	82	69	80	95	166
0893	Eksploatacija natrijum-hlorida	45	94	60	78	80
0899	Eksploatacija ostalih nemetalčnih ruda i minerala	1053	271	284	621	195
1011	Prerada i konzervisanje mesa	472	799	610	2984	5706
1012	Prerada i konzervisanje živinskog mesa	536	62	65	57	125
1013	Proizvodnja mesnih prerađevina	2753	3179	3893	5143	6207
1020	Prerada i konzervisanje ribe, ljuskara i mekušaca	1038	1065	1222	944	244
1031	Prerada i konzervisanje krompira	3384	4478	4757	5050	5138
1032	Proizvodnja sokova od voća i povrća	1357	1297	1219	1220	1242
1039	Ostala prerada i konzervisanje voća i povrća	3140	3371	4285	4888	4828
1041	Proizvodnja ulja i masti	16481	14454	9540	10881	18227
1042	Proizvodnja margarina i sličnih jestivih masti	2331	2432	2540	2607	2849

SEKTOR KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
1051	Prerada mleka i proizvodnja sireva	6575	5198	6767	7844	7224
1052	Proizvodnja sladoleda	2703	2330	2146	2409	2484
1061	Proizvodnja mlinskih proizvoda	14012	12958	11756	13318	13877
1062	Proizvodnja skroba i skrobnih proizvoda	429	493	549	720	757
1071	Proizvodnja hleba, svežeg peciva i kolača	1	6	2	4	23
1072	Proizvodnja dvopeka, keksa, trajnog peciva i kolača	5616	6917	8295	8962	9285
1073	Proizvodnja makarona, rezanaca i sličnih proizvoda	557	580	455	331	310
1081	Proizvodnja šećera	3097	2658	17606	9958	6843
1082	Proizvodnja čokolade i konditorskih proizvoda	11536	11990	11897	12194	12316
1083	Prerada čaja i kafe	232	224	2267	3291	3768
1084	Proizvodnja začina i drugih dodataka hrani	3933	4010	3960	3775	3890
1085	Proizvodnja gotovih jela	3128	3666	3136	3060	3406
1086	Proizvodnja hranljivih preparata i dijetetske hrane	151	151	130	384	467
1089	Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda	3948	3744	4234	4172	4285
1091	Proizvodnja gotove hrane za domaće životinje	1931	2050	1157	924	1355
1092	Proizvodnja gotove hrane za kućne ljubimce	102	167	194	172	164
1101	Destilacija, prečišćavanje i mešanje pića	111	116	165	247	239
1102	Proizvodnja vina od grožđa	34	48	20	48	59
1103	Proizvodnja pića i ostalih voćnih vina	7	7	35	7	13
1104	Proizvodnja nedestilovanih fermentisanih pića	1	1	1	2	
1105	Proizvodnja piva	1395	1602	234	435	651
1106	Proizvodnja slada	12	214	511	160	321
1107	Proizvodnja osvežavajućih pića i flaširane vode	10969	10164	9934	10924	11276
1200	Proizvodnja duvanskih proizvoda	4835	5525	7724	9351	9966
1310	Priprema i predenje tekstilnih vlakana	32	36	89	53	107
1320	Proizvodnja tkanina	429	535	437	544	522
1391	Proizvodnja pletenih i kukičanih materijala	57	64	97	139	177
1392	Proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda, osim odeće	627	1403	1634	1318	1393
1393	Proizvodnja tepiha i prekrivača za pod	242	426	358	579	592
1394	Proizvodnja užadi, kanapa, pletenica i mreža	122	189	387	351	273
1395	Proizvodnja netkanog tekstila i predmeta, osim odeće	147	132	92	151	196
1396	Proizvodnja tehničkog i industrijskog tekstila	146	130	172	153	138
1399	Proizvodnja ostalih tekstilnih predmeta	138	485	924	1041	537
1411	Proizvodnja kožne odeće	87	78	86	87	149
1412	Proizvodnja radne odeće	10	32	54	133	71
1413	Proizvodnja ostale odeće	885	1038	987	1177	1683
1414	Proizvodnja rublja	1632	2292	2070	1414	1560

SEKTOR KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
1419	Proizvodnja ostalih odevnih predmeta i pribora	763	878	1284	1785	1774
1420	Proizvodnja proizvoda od krzna	3	0	0	-	0
1431	Proizvodnja pletenih i kukičanih čarapa	273	225	368	213	336
1439	Proizvodnja ostale pletene i kukičane odeće	84	50	56	53	121
1511	Štavljenje i dorada kože, dorada i bojenje krzna	134	445	972	1193	996
1512	Proizvodnja putnih i ručnih torbi i kaiševa	499	560	596	802	941
1520	Proizvodnja obuće	6859	6671	7231	9535	11258
1610	Rezanje i obrada drveta	1031	920	884	1285	1102
1621	Proizvodnja furnira i ploča od drveta	3280	3370	3444	3857	4787
1622	Proizvodnja parketa	408	362	539	632	674
1623	Proizvodnja ostale građevinske stolarije i elemenata	311	320	791	1680	1361
1624	Proizvodnja drvne ambalaže	220	315	321	324	467
1629	Proizvodnja proizvoda od drveta, plute, slame i pruča	1426	1427	1436	2220	2958
1711	Proizvodnja vlakana celuloze	3	1	4	4	19
1712	Proizvodnja papira i kartona	4598	4875	5059	5847	6545
1721	Proizvodnja talasastog papira, kartona i ambalaže	3315	3562	4205	4560	4395
1722	Proizvodnja predmeta od papira za ličnu upotrebu	4793	5498	5935	6113	6612
1723	Proizvodnja kancelarijskih predmeta od papira	262	307	338	624	755
1724	Proizvodnja tapeta	21	11	0	0	1
1729	Proizvodnja ostalih proizvoda od papira i kartona	469	364	394	394	513
1813	Usluge pripreme za štampu	36	17	14	42	43
1910	Proizvodnja produkata koksovanja					5
1920	Proizvodnja derivata nafte	11202	32511	38253	26870	21724
2011	Proizvodnja industrijskih gasova	517	509	688	348	476
2012	Proizvodnja sredstava za pripremanje boja i pigmentata	395	400	340	452	490
2013	Proizvodnja ostalih osnovnih neorganskih hemikalija	902	726	620	651	634
2014	Proizvodnja ostalih osnovnih organskih hemikalija	992	834	765	1074	1066
2015	Proizvodnja veštačkih đubriva i azotnih jedinjenja	7536	10168	8134	7500	7895
2016	Proizvodnja plastičnih masa u primarnim oblicima	2309	8255	6703	5011	3798
2017	Proizvodnja sintetičkog kaučuka	2	1	3	3	53
2020	Proizvodnja pesticida i hemikalija za poljoprivredu	821	1220	3144	2121	2364
2030	Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza	10527	10622	11397	12312	13915
2041	Proizvodnja deterdženata, sapuna i sredstava za čišćenje	5505	5524	6159	6541	6795

SEKTOR KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
2042	Proizvodnja parfema i toaletnih preparata	3771	6042	6800	7418	8473
2051	Proizvodnja eksploziva	222	231	316	656	864
2052	Proizvodnja sredstava za lepljenje	1107	943	925	901	896
2053	Proizvodnja eteričnih ulja	125	79	158	198	194
2059	Proizvodnja ostalih hemijskih proizvoda	2464	2159	2300	2842	2924
2060	Proizvodnja veštačkih vlakana	403	469	644	847	1204
2110	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda	225	378	341	177	227
2120	Proizvodnja farmaceutskih preparata	5311	5218	5495	6496	5865
2211	Proizvodnja guma za vozila, protektiranje guma	2066	2312	2158	2986	3068
2219	Proizvodnja ostalih proizvoda od gume	1027	1319	1738	1466	1713
2221	Proizvodnja ploča, listova, cevi i profila	6431	8724	8250	9085	9036
2222	Proizvodnja ambalaže od plastike	5875	6231	6160	5891	6201
2223	Proizvodnja predmeta od plastike za građevinarstvo	1005	1281	1749	1471	1669
2229	Proizvodnja ostalih proizvoda od plastike	1262	1698	1686	1973	1966
2311	Proizvodnja ravnog stakla		2	27	14	52
2312	Oblikovanje i obrada ravnog stakla	81	212	337	393	220
2313	Proizvodnja šupljeg stakla	825	1264	1796	2165	1919
2314	Proizvodnja staklenih vlakana	256	276	362	199	208
2319	Proizvodnja i obrada ostalog stakla	104	216	106	95	135
2320	Proizvodnja vatrootalnih proizvoda	309	285	88	34	62
2331	Proizvodnja keramičkih pločica i ploča	2474	2466	2303	2998	3308
2332	Proizvodnja opeke, crepa i građevinskih proizvoda	4026	3584	3396	4179	4781
2341	Proizvodnja keramičkih predmeta za domaćinstvo	55	70	28	59	49
2342	Proizvodnja sanitarnih keramičkih proizvoda	225	87	72	148	198
2343	Proizvodnja izolatora i izolac. pribora od keramike	19	20	22	7	5
2344	Proizvodnja ostalih tehničkih proizvoda od keramike	1	4	2	2	20
2349	Proizvodnja ostalih keramičkih proizvoda	9	1	10	12	5
2351	Proizvodnja cementa			5	0	6
2352	Proizvodnja kreča i gipsa	18	6	13	14	6
2361	Proizvodnja proizvoda od betona za građevinarstvo	53	24	593	304	339
2362	Proizvodnja proizvoda od gipsa za građevinarstvo	89	1	-	1	0
2364	Proizvodnja maltera	30	39	35	75	92
2365	Proizvodnja proizvoda od cementa s vlaknima					9
2369	Proizvodnja ostalih proizvoda od betona i gipsa	35	37	518	62	1104
2370	Sečenje, oblikovanje i obrada kamena	880	1746	98	93	139

SEKTOR KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
2391	Proizvodnja brusnih proizvoda	194	169	175	169	165
2399	Proizvodnja proizvoda od nemetalnih minerala	1177	1359	1224	1116	1294
2410	Proizvodnja sirovog gvožđa, čelika i ferolegura	6446	19581	26107	26961	59570
2420	Proizvodnja čeličnih cevi, profila i fittinga	937	650	777	822	839
2431	Hladno valjanje šipki	9	83	32	17	18
2432	Hladno valjanje pljosnatih proizvoda	607	467	480	540	420
2433	Hladno oblikovanje profila	2124	1520	2910	3028	3441
2434	Hladno vučenje žice	219	170	122	214	112
2442	Proizvodnja aluminijuma	1886	1324	1139	1416	1449
2443	Proizvodnja olova, cinka i kalaja	33	244	223	137	45
2444	Proizvodnja bakra	8212	5121	3818	9477	3398
2445	Proizvodnja ostalih obojenih metala	34	4	24	6	25
2451	Livenje gvožđa	29	5	16	2	65
2452	Livenje čelika	-	9	1	28	0
2511	Proizvodnja metalnih konstrukcija i delova	2368	1528	2235	3125	3429
2512	Proizvodnja metalnih vrata i prozora	229	97	71	77	180
2521	Proizvodnja kotlova i radijatora za grejanje	1018	941	980	1467	1800
2529	Proizvodnja ostalih metalnih cisterni i kontejnera	91	122	179	146	322
2530	Proizvodnja parnih kotlova, osim za centr. grejanje	1825	1698	45	142	84
2540	Proizvodnja oružja i municije	282	246	269	529	188
2571	Proizvodnja sečiva	35	36	68	106	95
2572	Proizvodnja brava i okova	906	855	888	953	984
2573	Proizvodnja alata	646	508	588	968	1180
2591	Proizvodnja čeličnih buradi i slične ambalaže	70	100	65	50	107
2592	Proizvodnja ambalaže od lakih metala	602	570	906	814	697
2593	Proizvodnja žičanih proizvoda, lanaca i opruga	608	565	485	435	451
2594	Proizvodnja veznih elemenata i vijčanih proizvoda	736	511	438	516	746
2599	Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda	2091	3372	3216	3743	4689
2611	Proizvodnja elektronskih elemenata	12	14	51	64	46
2612	Proizvodnja štampanih elektronskih ploča	49	38	37	21	26
2620	Proizvodnja računara i periferne opreme	4323	3652	4289	4599	3090
2630	Proizvodnja komunikacione opreme	1734	1435	3337	2688	2966
2640	Proizvodnja elektronskih uređaja za široku potrošnju	739	665	651	1672	2674
2651	Proizvodnja mernih instrumenata i aparata	1644	1859	1482	2578	2235
2652	Proizvodnja satova	48	89	142	61	133
2660	Proizvodnja elektromedicinske opreme	117	286	423	241	323
2670	Proizvodnja optičkih instrumenata i fotogr. opreme	1276	894	1161	1525	1205
2680	Proizvodnja magnetnih i optičkih nosilaca zapisa	17	16	7	41	60

SEKTOR KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
2711	Proizvodnja elektromot. generatora i transformatora	486	577	856	1827	1309
2712	Proizvodnja opreme za distribuciju elektr. energije	679	634	812	1075	1179
2720	Proizvodnja baterija i akumulatora	1016	676	620	566	746
2731	Proizvodnja kablova od optičkih vlakana	8	23	57	73	33
2732	Proizvodnja ostalih elektronskih i elektr. kablova	4481	5605	3951	3440	3721
2733	Proizvodnja opreme za povezivanje žica i kablova	1077	1044	1019	1067	1224
2740	Proizvodnja opreme za osvetljenje	862	707	411	1146	1038
2751	Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo	2834	3241	4139	4862	5980
2752	Proizvodnja neelektričnih aparata za domaćinstvo	4550	4295	3913	3985	3969
2790	Proizvodnja ostale električne opreme	372	515	990	1180	2787
2811	Proizvodnja motora i turbina, osim za motorna vozila	218	409	806	390	471
2812	Proizvodnja hidrauličnih pogonskih uređaja	128	100	100	130	162
2813	Proizvodnja ostalih pumpi i kompresora	897	1128	1501	1449	1767
2814	Proizvodnja ostalih slavina i ventila	2191	2224	2755	2654	3120
2815	Proizvodnja ležajeva, zupčanika i zupčastih elemenata	839	517	415	624	654
2821	Proizvodnja industrijskih peći i gorionika	171	279	232	194	263
2822	Proizvodnja opreme za podizanje i prenošenje	1988	2611	2845	1230	1530
2823	Proizvodnja kancelarijskih mašina i opreme	1629	1561	1291	1037	1082
2824	Proizvodnja ručnih pogonskih aparata sa mehanizmima	342	425	505	613	812
2825	Proizvodnja rashladne i ventilacione opreme	569	1344	1329	1739	2274
2829	Proizvodnja ostalih mašina i aparata opšte namene	1849	1228	1823	2887	2256
2830	Proizvodnja mašina za poljoprivredu i šumarstvo	969	1954	2473	2572	2049
2841	Proizvodnja mašina za obradu metala	286	304	313	470	586
2849	Proizvodnja ostalih alatnih mašina	134	119	192	213	467
2891	Proizvodnja mašina za metalurgiju	2	72	3	19	17
2892	Proizvodnja mašina za rudnike i građevinarstvo	1053	1666	1344	1302	3494
2893	Proizvodnja mašina za industr. hrane, pića i duvana	524	594	562	864	2081
2894	Proizvodnja mašina za industr. tekstila, odeće i kože	79	132	46	196	539
2895	Proizvodnja mašina za industriju papira i kartona	36	176	204	208	118
2896	Proizvodnja mašina za izradu plastike i gume	104	124	126	201	68
2899	Proizvodnja mašina za ostale specijalne namene	966	667	989	1106	1447
2910	Proizvodnja motornih vozila	3749	2792	3213	2591	5014
2920	Proizvodnja karoserija za motorna vozila i prikolice	96	98	165	196	245

SEKTOR KD		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
2931	Proizvodnja električne opreme za motorna vozila	60	71	91	94	132
2932	Proizvodnja ostalih delova za motorna vozila	988	958	1301	1540	1893
3011	Izgradnja brodova i plovnih objekata	10	95	17	-	-
3012	Izrada čamaca za sport i razonodu	5	-	6	546	
3020	Proizvodnja lokomotiva i šinskih vozila	720	635	624	64	307
3030	Proizvodnja vazdušnih i svemirskih letelica	2	14	25	223	32
3091	Proizvodnja motocikala	61	194	120	401	586
3092	Proizvodnja bicikala i invalidskih kolica	323	401	336	91	288
3099	Proizvodnja ostale transportne opreme	61	50	67	309	107
3101	Proizvodnja nameštaja za poslovne prostore	261	210	266	185	331
3102	Proizvodnja kuhinjskog nameštaja	54	133	148	526	248
3103	Proizvodnja madraca	451	719	471		525
3109	Proizvodnja ostalog nameštaja	5368	6581	5130	8364	7725
3211	Kovanje novca					362
3212	Proizvodnja nakita i srodnih predmeta	118	105	143	164	357
3213	Proizvodnja imitacije nakita i srodnih proizvoda	21	59	92	106	47
3220	Proizvodnja muzičkih instrumenata	204	87	100	96	46
3230	Proizvodnja sportske opreme	94	150	148	206	265
3240	Proizvodnja igara i igraćaka	600	245	287	212	1759
3250	Proizvodnja medicinskih i stomatoloških materijala	1524	1708	1587	2243	2793
3291	Proizvodnja metli i četki	198	212	214	195	157
3299	Proizvodnja ostalih predmeta	246	356	599	756	815
3511	Proizvodnja električne energije	13808	29594	11219	10810	20626
3811	Skupljanje otpada koji nije opasan	17483	10661	16192	7171	11556
3812	Skupljanje opasnog otpada			415	47	277
5811	Izdavanje knjiga	233	301	142	324	459
5813	Izdavanje novina	236	282	671	9	
5814	Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja	721	590	184	743	721
5819	Ostala izdavačka delatnost	78	110	24	325	411
5829	Izdavanje ostalih softvera	1	1	157	7	0
5911	Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa	224	196	0	299	117
5920	Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike					2
7111	Arhitektonska delatnost		0		0	0
7420	Fotografske usluge	118	110	62	27	33
8999	Neklasifikovano po KD	31	36	29	29	23
9003	Umetničko stvaralaštvo	690	23	1	0	1
9602	Delatnost frizerskih i kozmetičkih salona					2

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

SEKTORI SA POTENCIJALIMA ZA IZVOZ U REPUBLIKU MAKEDONIJU

Analizom statističkih podataka vrednosti obima izvoza koju Republika ostvaruje prema Republici Makedoniji i to kroz dve klasifikacije: SMTK (Standardna Međunarodna trgovinska klasifikacija) i KD (klasifikacija delatnosti), za poslednjih 5 godina, identifikovano je 8 sektora - grupa delatnosti koje ostvaruju kontinuirani rast vrednosti izvoza. Ove sektore prepoznamo kao primarne potencijale za izvoz u Republiku Makedoniju.

Za odabrane sektore su u nastavku prikazani profili – njihovo rangiranje (Rang sektora prema razvojnim potencijalima - Studija „Indeks razvojnih potencijala razmenjivih sektora u Srbiji - IRP 2014 –“).

1. Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo (*Rang 4*)
2. Proizvodnja papira, celuloze i kartona (*Rang 10*)
3. Prerada čaja i kafe (*Rang 34*)
4. Rashladna i ventilaciona oprema (*Rang 43*)
5. Obuća (*Rang 44*)
6. Kućna hemija i lična higijena (*Rang 45*)
7. Prerada i konzervisanje mesa (*Rang 72*)
8. Živinarstvo (*Rang 77*)

Pored identifikovanih sektora (grupe delatnosti) sa potencijalom za povećanje izvoza u Republiku Makedoniju, sledeće grupe delatnosti takođe imaju kontinuiranu tržišnu zastupljenost i pozitivnu vrednost izvoza u poslednjih 5 godina i možemo ih posmatrati kao sekundarne potencijale:

1. 0113 Gajenje povrća, korenastih i krtolastih biljaka
2. 1013 Proizvodnja mesnih prerađevina
3. 1031 Prerada i konzervisanje krompira
4. 1042 Proizvodnja margarina i sličnih jestivih masti
5. 1072 Proizvodnja dvopeka, keksa, trajnog peciva i kolača
6. 1082 Proizvodnja čokolade i konditorskih proizvoda
7. 1200 Proizvodnja duvanskih proizvoda
8. 1621 Proizvodnja furnira i ploča od drveta
9. 1629 Proizvodnja proizvoda od drveta, plute, slame i pruća
10. 1721 Proizvodnja talasastog papira, kartona i ambalaže
11. 1722 Proizvodnja predmeta od papira za ličnu upotrebu
12. 1723 Proizvodnja kancelarijskih predmeta od papira
13. 2041 Proizvodnja deterdženata, sapuna i sredstava za čišćenje
14. 2433 Hladno oblikovanje profila
15. 2790 Proizvodnja ostale električne opreme
16. 2849 Proizvodnja ostalih alatnih mašina
17. 2893 Proizvodnja mašina za industr. hrane, pića i duvana
18. 2899 Proizvodnja mašina za ostale specijalne namene

- 19. 2920 Proizvodnja karoserija za motorna vozila i prikolice
- 20. 2932 Proizvodnja ostalih delova za motorna vozila
- 21. 3091 Proizvodnja motocikala
- 22. 3299 Proizvodnja ostalih predmeta

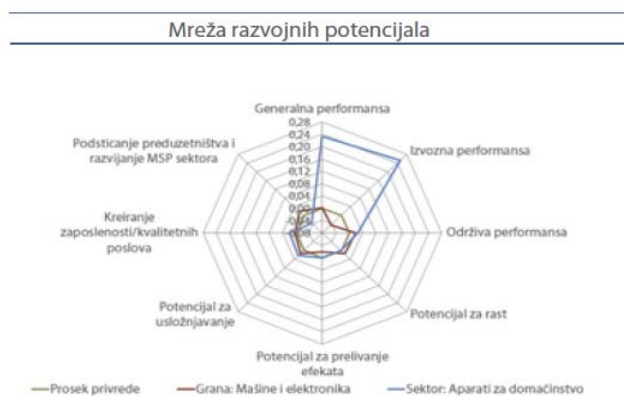
PREGLED ODABRANIH PROFILA

Rang 4 Aparati za domaćinstvo

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	74	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	303,5	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	17,5%	3,2%
Broj zaposlenih	4.052	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	1.002	-86.307
Broj izvoznika	35	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	304,1	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	22,5%	14,2%
HHI indeks	3.295	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	4
● Izvozna performansa	6
● Održiva performansa	11
● Potencijal za rast	53
● Potencijal za prelivanje efekata	63
● Potencijal za usloznavanje	26
● Kreiranje zaposlenosti	8
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	92

Proizvodnja aparata za domaćinstvo obuhvata proizvodnju električnih i neelektričnih aparata za domaćinstvo. Proizvodi koji spadaju u ove dve delatnosti su aparati za kuvanje i zagrevanje, mašine za pranje veša i sudova, frižideri i zamrzivači, usisivači, itd.

U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih firmi, rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini. Ova preduzeća imaju širok asortiman proizvoda, među kojima spadaju mali (pegle, vage, mikseri...) i veliki (mašine za pranje i sušenje veša, frižideri, zamrzivači...) kućni aparati, kamini, razne vrste peći, bojleri, grejalice, klima uređaji i ostali sitni električni aparati.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora aparata za domaćinstvo prema poslovnim prihodima (2014. godina)

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Gorenje	Valjevo	164,8	1.314
2.	Alfa-Plam Ad	Vranje	39,5	718
3.	Gorenje Tiki	Stara Pazova	30,7	451
4.	Gorenje Home	Zaječar	21,1	121
5.	AD Milan Blagojević	Smederevo	14,0	380
6.	Termorad Group	Čestobrodica	5,5	88
7.	Metalac Bojler	Gornji Milanovac	3,7	78
8.	Tim Sistem	Nova Pazova	3,5	112
9.	Elrad Serbia	Vlasotince	2,9	375
10.	Preduzeće Blist	Valjevo	2,1	71
	Ukupno (Top 10)		287,8	3.708
	Ukupno (ceo sektor)		303,5	4.052

Rang 10

Proizvodnja papira, celuloze i kartona

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	35	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	141,8	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	6,8%	3,2%
Broj zaposlenih	1.188	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-978	-86.307
Broj izvoznika	10	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	230,5	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	15,1%	14,2%
HHI indeks	3.387	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performans	8
● Izvozna performans	14
● Održiva performans	80
● Potencijal za rast	21
● Potencijal za prelivanje efekata	91
● Potencijal za uslozljavanje	5
● Kreiranje zaposlenosti	53
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	82

Sektor proizvodnje papira, celuloze i kartona obuhvata proizvodnju vlakana celuloze, papira i kartona, mehaničku drvenu celulozu, hemijsku drvenu celulozu, kraft papir i druge vrste papira i kartona.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora proizvodnje papira, celuloze i kartona prema poslovnim prihodima u 2014. godini

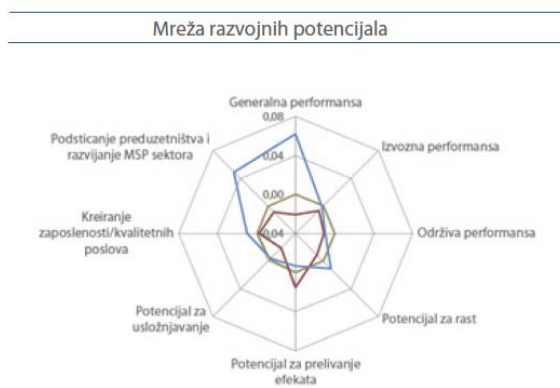
#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Drenik Nd	Beograd	57,3	462
2.	Umka	Umka	54,8	324
3.	Fabrika Hartije	Beograd	22,9	177
4.	Padika System	Preljina	1,7	0
5.	Fabrika Papira Papirpak	Čačak	1,0	70
6.	Doo Press 015 Majur Šabac	Majur	0,9	9
7.	Press-Kosmajturist	Rajkovac	0,6	8
8.	Inter-Papir	Beograd	0,5	14
9.	Jugo-Natron Dragi Jovanović	Hum	0,3	17
10.	Grafoprint	Užice	0,2	17
	Ukupno (Top 10)		140,2	1.098
	Ukupno (ceo sektor)		141,8	1.188

Rang 34 Prerada čaja i kafe

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	151	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	168,7	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	-6,8%	3,2%
Broj zaposlenih	1.436	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-318	-86.307
Broj izvoznika	21	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	11,3	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	47,6%	14,2%
HHI indeks	2.175	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	37
● Izvozna performansa	51
● Održiva performansa	74
● Potencijal za rast	26
● Potencijal za prelivanje efekata	76
● Potencijal za usloznjavanje	47
● Kreiranje zaposlenosti	33
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	11

Sektor prerada čaja i kafe obuhvata prženje kafe, ekstrakte, esencije i koncentrate kafe i čaja. U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih preduzeća rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini. Ova preduzeća proizvode tradicionalnu, instant kafu, espresso, čaj od nane, kamilice, hibiskusa, šipka, aronije, brusnice, itd.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora prerade čaja i kafe prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Grand Prom	Beograd	65,9	215
2.	Strauss Adriatic	Šimanovci	41,0	239
3.	Moravka Pro	Leskovac	8,6	85
4.	Alternativa Medica	Loznica	3,7	57
5.	Fructus	Bačka Palanka	3,6	63
6.	Doo Pašin-Farm Parage	Parage	3,3	58
7.	Rakić-Ltd	Radinac	3,2	29
8.	Promeks	Šabac	2,5	49
9.	Arabika	Kruševac	2,4	68
10.	Doo Sirela&Co	Preljina	2,1	18
	Ukupno (Top 10)		136,3	881
	Ukupno (ceo sektor)		168,7	1.436

Rang 43

Rashladna i ventilaciona oprema

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	131	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	79,7	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	4,6%	3,2%
Broj zaposlenih	1.314	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-4	-86.307
Broj izvoznika	52	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	18,2	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	8,6%	14,2%
HHI indeks	666	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	42
● Izvozna performansa	49
● Održiva performansa	21
● Potencijal za rast	42
● Potencijal za prelivanje efekata	88
● Potencijal za uslozljavanje	105
● Kreiranje zaposlenosti	47
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	21

Sektor proizvodnje rashladne i ventilacione opreme obuhvata frižidere, zamrzivače i ostale uređaje za hlađenje ili zamrzavanje (električna ili drugo), delove frižidera i zamrzivača, uređaje za klimatizaciju, ventilatore i aspiratore, itd.

U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih preduzeća rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini. Ova preduzeća proizvode opremu za klimatizaciju i hlađenje: klima uređaje, klima komore, klima ormane, rashladne komore, agregate, ventilatore, sve vrste rashladne, termičke i neutralne opreme i agregate, frižidere, zamrzivače, itd.

Tabela: Top 10 preduzeća proizvodnje rashladne i ventilacione opreme prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Soko Inženjering	Beograd	14,1	137
2.	Master Frigo	Borča	11,1	60
3.	Doo Frigo Žika-Soko Ruma	Ruma	4,6	108
4.	Termovent Komerac	Beograd	4,1	76
5.	Sena	Kragujevac	4,0	30
6.	Eko Elektrofrigo	Beograd	2,6	20
7.	Vos-System	Žabalj	2,4	28
8.	Čip	Prokuplje	2,3	48
9.	Maytech	Sremčica	2,0	36
10.	Esoteh	Beograd	2,0	9
	Ukupno (Top 10)		49,2	552
	Ukupno (ceo sektor)		79,7	1.314

Rang 44 Obuća

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	256	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	151,9	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	6,9%	3,2%
Broj zaposlenih	9.480	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-185	-86.307
Broj izvoznika	114	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	215,4	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	9,3%	14,2%
HHI indeks	354	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	59
● Izvozna performansa	28
● Održiva performansa	63
● Potencijal za rast	96
● Potencijal za prelivanje efekata	42
● Potencijal za usloznajvanje	87
● Kreiranje zaposlenosti	14
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	61

Mreža razvojnih potencijala

Sektor proizvodnje obuće obuhvata proizvodnju različite vrste obuće od kože, plastike, tekstila i gume. U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih preduzeća rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini. Ova preduzeća proizvode plitke, duboke cipele, čizme, patike, štikle, platforme, papuče, kloppe, japanke, sandale, anatomske uloške, itd.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora proizvodnje obuće prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Falc East	Knjaževac	17,0	524
2.	Tigar Obuća	Pirot	11,5	730
3.	Progetti	Vladimirci	9,4	942
4.	Technic Development	Beograd	7,8	205
5.	Fas Shoes Serbia	Senta	6,2	98
6.	Insert	Beograd	5,7	335
7.	Mubb-Product	Beograd	5,5	85
8.	Leon	Slepčević	4,0	111
9.	Grubin	Stara Pazova	4,0	98
10.	Dp Boreli Sombor	Sombor	3,4	505
	Ukupno (Top 10)		74,5	3.633
	Ukupno (ceo sektor)		151,9	9.480

Rang 45

Kućna hemija i lična higijena

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	171	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	265,7	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	-4,5%	3,2%
Broj zaposlenih	2.581	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-556	-86.307
Broj izvoznika	60	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	92,6	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	8,0%	14,2%
HHI indeks	3.037	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	44
● Izvozna performansa	47
● Održiva performansa	53
● Potencijal za rast	54
● Potencijal za prelivanje efekata	22
● Potencijal za usložnjavanje	29
● Kreiranje zaposlenosti	50
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	98

Sektor kućne hemije i lične higijene obuhvata proizvodnju parfema i toaletnih preparata i proizvodnju deterdženata, sapuna, sredstava za čišćenje i poliranje. Ove delatnosti obuhvataju sledeće proizvode: parfeme i toaletne vode, preparate za ulepšavanje i negu kože, kreme za sunčanje, preparate za kosu, dentalnu higijenu, za brijanje, sapune, kreme i sredstva za poliranje obuće, podova, stakla ili metala, itd. U tabeli ispod prikazano je 10 najvećih preduzeća rangiranih prema poslovnim prihodima u 2014. godini.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora kućne hemije i lične higijene prema poslovnim prihodima u 2014. godini

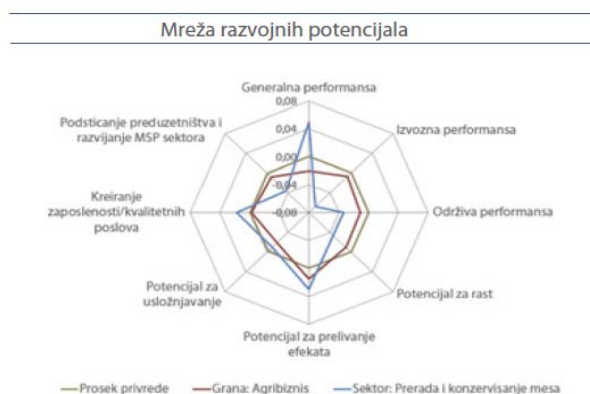
#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil EUR)	Broj zaposlenih
1.	Henkel Srbija	Beograd	137,2	425
2.	Beohemija-Inhem	Zrenjanin	38,3	216
3.	Beohemija	Beograd	32,6	414
4.	Dahlia	Beograd	4,2	140
5.	Bones Group	Beograd	3,7	85
6.	Tpk	Paraćin	3,5	11
7.	Ad Hi Panonija	Pančevo	3,4	130
8.	Aura	Niš	3,3	73
9.	Impuls-Hemija	Novi Sad	3,0	47
10.	Dcp-Hemigal	Leskovac	2,8	98
	Ukupno (Top 10)		232,0	1.639
	Ukupno (ceo sektor)		265,7	2.581

Rang 72 Prerada i konzervisanje mesa

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	291	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	666,6	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	2,6%	3,2%
Broj zaposlenih	8.931	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-1.549	-86.307
Broj izvoznika	35	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	124,1	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	23,6%	14,2%
HHI indeks	760	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performansa	47
● Izvozna performansa	81
● Održiva performansa	106
● Potencijal za rast	109
● Potencijal za prelivanje efekata	16
● Potencijal za usloznavanje	59
● Kreiranje zaposlenosti	7
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	95

Sektor prerade i konzervisanja mesa obuhvata meso goveda, meso ovaca ili koza, meso svinja, meso konja, magaraca, mula ili mazgi, sveže, rashlađeno ili smrznuto, meso i klanični proizvodi za jelo, sveže, rashlađeno ili smrznuto, iznutrice, riblje meso (mleveno ili ne), itd.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora prerade i konzervisanja mesa prema poslovnim prihodima u 2014. godini

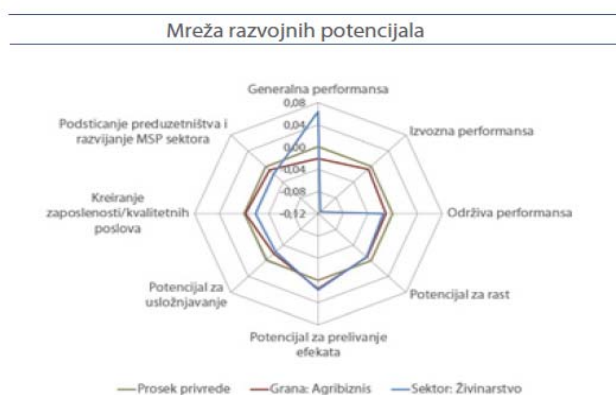
#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil. EUR)	Broj zaposlenih
1.	Im Matijević	Novi Sad	134,9	1.596
2.	Ad Neoplanta	Novi Sad	72,5	742
3.	Carnex	Vrbas	63,2	950
4.	Sztr Đurđević	Subotičke	38,1	232
5.	Big Bull Foods	Bačinci	34,3	239
6.	Agro- Papuk	Kukujevi	25,7	186
7.	Zlatiborac	Beograd	25,1	341
8.	Biftek Radojević Miloša	Niš	24,0	571
9.	Vindija	Lajkovac	21,9	359
10.	Im Topola	Bačka Topola	18,0	329
	Ukupno (Top 10)		457,7	5.545
	Ukupno (ceo sektor)		666,6	8.931

Rang 77 Živinarstvo

Karakteristike sektora (2014)	Sektor	Privreda*
Broj poslovnih subjekata	162	24.551
Poslovni prihodi (mil EUR)	169,1	27.118,3
Stopa rasta poslovnih prihoda (2009-2014)	-3,3%	3,2%
Broj zaposlenih	3.131	398.814
Rast zaposlenih (2009-2014)	-539	-86.307
Broj izvoznika	16	5.697
Vrednost izvoza (mil EUR)	2,3	11.081,7
Stopa rasta izvoza (2009-2014)	12,8%	14,2%
HHI indeks	836	-

*Razmenjivi sektori privrede

Stub	Rang
● Generalna performans	35
● Izvozna performans	95
● Održiva performans	88
● Potencijal za rast	85
● Potencijal za prelivanje efekata	35
● Potencijal za usloznjavanje	86
● Kreiranje zaposlenosti	79
● Privlačenje investicija	-
● Podsticanje preduzetništva i razvijanje MSP sektora	77

Sektor živanja obuhvata delatnosti uzgoja živine: kokoške, patke, guske, ćurke itd. Preduzeća u ovom sektoru proizvode ptičja jaja, u ljusci, sveža, konzervisana ili kuvana.

Tabela: Top 10 preduzeća sektora živanja prema poslovnim prihodima u 2014. godini

#	Naziv preduzeća	Mesto	Poslovni prihodi (mil. EUR)	Broj zaposlenih
1.	Perutnina Ptuj-Topiko	Bačka Topola	37,2	676
2.	Mikros-Union	Beograd	19,3	96
3.	Union Mz	Požarevac	15,8	485
4.	Agroživ Ad Žitište	Žitište	9,3	831
5.	Agro-Đole	Jagodina	7,5	48
6.	Agro-Koka	Ovča	7,4	13
7.	Mat-Pile	Srpski ltebej	7,1	33
8.	Chick Prom	Mali Idoš	6,4	162
9.	Vin Farm Doo Kulpin	Kulpin	4,5	42
10.	Doo Aviprom 2011 Kraljevo	Metikoš	3,8	7
	Ukupno (Top 10)		118,3	2.393
	Ukupno (ceo sektor)		169,1	3.131

PRIMERI DOBRE PRAKSE

FALC EAST D.O.O. KNJAŽEVAC

Od 2004. godine, kada je Kompanija Falc East Srbija kupila knjaževačku „Ledu“, te fabrike „Toza“ u Zrenjaninu i „Fruška gora“ u Rumi, u procese modernizacije tehnologije proizvodnje uloženo je blizu pet miliona evra. Danas, u pogonima Falc East Srbija radi više od 1300 radnika. Oni godišnje proizvedu 1.200.000 pari cipela za decu i odrasle. Naša kompanija dobar je primer kako je moguće posustalu obučarsku industriju staviti na zdrave noge.

Proizvodni program u Knjaževcu odvija se u savremenim halama, ukupne površine oko 20 hiljada kvadrata. Hale su opremljene najsavremenijim sistemom za grejanje, ventilacijom i klimatizacijom, što omogućava povoljne uslove za obavljanje svih poslova.

U proizvodnim pogonima Falc East d.o.o. Knjaževac odvija se kompletan proizvodni proces – od sirovine do gotove cipele: modeliranje, krojenje, šivenje, montaža, kontrola i pakovanje. Falc East d.o.o. Knjaževac ima i organizovanu proizvodnju noževa za krojenje, proizvodnju đonova, kapni i alata od aluminijuma.

Pored proizvodnog pogona, Falc East d.o.o. Knjaževac ima, u krugu fabrike, izuzetno popularan maloprodajni objekat, u kome se modernom obučom snabdevaju mnogi knjaževački mališani i deca iz cele Srbije.

U ovoj fabrici proizvede se svake godine oko milion pari obuće za decu i odrasle. Gotovo celokupna proizvodnja izvozi se na tržišta Amerike, Evropske unije, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Kine i Indije.

ZAKLJUČAK

U Srbiji mikro, mala i srednja preduzeća raspoređena su u brojnim sektorima i granama nacionalne ekonomije i zauzimaju veoma značajnu ulogu u ekonomskom razvoju i predstavljaju važan faktor u procesu približavanja srpske privrede razvijenim tržišnim ekonomijama.

Okrenuti dominantno poslovanju na domaćem tržištu, mikro, mala i srednja preduzeća se susreću sa padom tražnje i kupovne moći, kao i dugogodišnjim problemima nedovoljno podsticajnog poslovnog okruženja, sive ekonomije i obezbeđenja adekvatnih izvora finansiranja. U odnosu na zemlje na istom nivou razvijenosti, Srbija ima komparativne prednosti u veštinama koje poseduju početnici u biznisu i uvođenju novih proizvoda i tehnologija. Slabost je vezana za nedovoljno prilika za pokretanje novih firmi, neodgovarajući udeo ženskog preduzetništva i novih firmi u sektoru srednje i visoke tehnologije, niži kvalitet radne snage, nivoa konkurencije, mogućnostima za ostvarivanje brzog rasta i korišćenje različitog kapitala, kao i nedovoljan stepen internacionalizacije sektora MMSPP. Nepovoljni uslovi poslovanja utiču na nedovoljno prepoznavanje uočenih prilika za započinjanje novog posla, širenje straha od neuspeha vezano za rast rizičnosti ulaganja i nedovoljnu društvenu podršku preduzetničkim aktivnostima. Promocija preduzetništva i razvoj sistema nefinansijske podrške su doveli do povećanja obima potrebnih veština kojima raspolažu početnici, kao i njihove umreženosti (jačanje međusobnih veza i širenje korišćenja interneta).

Udeo preduzetnika koji posao počinju novim proizvodom, najniži je u odnosu na zemlje iz okruženja nove članice EU. Slično stanje je u oblastima mogućnosti preduzetnika da primenjuju poslovnu strategiju koja obezbeđuje brzi rast, nivoa okrenutosti novih preduzeća međunarodnom tržištu, kao i stepena angažovanja preduzetnog kapitala. Stoga je nužno povećanje nivoa razvijenosti MMSPP sektora zasnovano na izveznoj tražnji, povećanju zaposlenosti, investicija, smanjenju javne potrošnje, jačanju industrijskog sektora paralelno sa sektorom usluga.

Instrumenti i mere za podsticanje izvoza

Ključni principi za kreiranje pristupa promociji izvoza

Efektivna i efikasna promocija izvoza ne može se postići kroz izolovane aktivnosti preduzeća ili organizacija, već samo kroz adekvatno koordinirane napore i aktivnosti svih relevantnih aktera. Prilikom kreiranja i sprovođenja mehanizama izvozne promocije mora se voditi računa o nekoliko ključnih principa:

- **Saradnja:** Opseg i složenost barijera izvozu sugerišu da se ove barijere mogu uspešno savladavati samo putem saradnje svih relevantnih aktera u rasponu od ministarstava, agencija, univerziteta i privrednih udruženja do pojedinačnih preduzeća. Stoga, razvoj efikasnog mehanizma za promociju izvoza treba da se zasniva na principu saradnje i bliske interakcije navedenih aktera.
- **Tržišna orijentacija:** Efikasan pristup promociji izvoza mora da se zasniva na tržišnim mehanizmima. Tržišna orijentacija znači da bi izabrane mere za promociju izvoza trebalo da podrže premošćavanje jaza između unutrašnjih resursa i mogućnosti inovativnih preduzeća i struktura zahteva i potražnje potencijalnih izvoznih tržišta.
- **Fleksibilnost:** Kompanije, koje se pripremaju za izvoz, će uskoro postati deo visokodinamičnog, konkurentnog i globalizovanog svetskog tržišta. Globalno okruženje u visokotehnološkoj

industriji karakteriše konstantna promena tržišta i tehnoloških trendova. Firme koje posluju u ovakvoj sredini moraju da se brzo prilagođavaju, a jedina održiva konkurentna prednost je sposobnost da se ostane fleksibilan, tj. sposobnost kompanije da se prilagodi novim tehnologijama i da se unaprede kapaciteti. Ovo se, takođe, odnosi i na pristup promociji izvoza koje je neophodno uskladiti sa razvojnim trendovima i zahtevima novih tržišta, ali i tehnološkim trendovima, kako bi se generisali novi izvori konkurentskih prednosti za preduzeća u Srbiji.

- Održivost: Budući razvoj nacionalnih visokotehnoloških sektora je neophodan za uspostavljanje profitabilne ekonomije, zasnovane na znanju. Međutim, ovo svakako nije lak proces. Ovaj proces zahteva partnerstvo, odlučnost, posvećenost i vreme. Održivost ukazuje na pristup promociji izvoza, koji se zasniva na realnoj proceni postojećih kapaciteta i resursa u zemlji i sprovođenju mera koje dovode do sistemske konkurentnosti i ekonomskog rasta na dugoročnoj osnovi. Održivost podrazumeva razvoj kapaciteta svih relevantnih aktera.

Strateška vizija i ciljevi

Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetnika, koji čine preko 99% svih privrednih subjekata u Republici Srbiji, od presudnog je značaja za oporavak i razvoj srpske privrede, povećanje zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda građana. Vlada Republike Srbije je u martu 2015. godine usvojila **Strategiju za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine**⁸, sa Akcionim planom, koja utvrđuje okvir, ciljeve, prioritete i mere za unapređenje razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u narednom srednjoročnom periodu.

Cilj Strategije je da se unapredi stanje u ključnim oblastima za razvoj preduzetništva, kao što su poslovno okruženje, pristup izvorima finansiranja, razvoj ljudskih resursa, jačanje održivosti i konkurentnosti MMSPP, pristup novim tržištima i razvoj preduzetničkog duha, preduzetništva žena, mladih i socijalnog preduzetništva.

Strateška vizija jeste razvoj preduzetništva i konkurentnosti, zasnovan na privatnoj preduzetničkoj inicijativi, znanju i inovativnosti, u cilju osnaživanja domaćih mikro, malih, srednjih privrednih društava i preduzetnika u dovoljnoj meri da spremno odgovore na pritisak

⁸ *Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine i Akcioni plan za sprovođenje strategije za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za 2015. sa projekcijom za 2016. godinu*

konkurencije na zajedničkom tržištu EU i doprinesu poboljšanju životnog standarda u Republici Srbiji.

Unapređenje pristupa novim tržištima

Neophodno je sprovesti strateške mere koje se odnose na povećanje broja izvoznika, obima izvoza i kvaliteta izvoznih proizvoda MMSPP i podršku prilikom identifikacije potencijalnih tržišta za plasiranje proizvoda/usluga, izlazak i opstanak na istim.

Povećanje izvoza ima višestruki značaj za domaću privredu. Rast izvoza posledično dovodi do povećanja produktivnosti, privrednog rasta i nacionalnog dohotka i smanjivanja nezaposlenosti. U tom kontekstu, rast izvoza i izlazak preduzeća iz Republike Srbije na nova tržišta predstavlja jedan od prioriteta Srbije.

Izvoz je naročito važan ako se ima u vidu veličina domaćeg tržišta i kupovna moć, pa domaća tražnja ne može da bude snažan pokretač razvoja domaćih preduzeća.

Neophodno je ostvariti tri paralelna cilja. Prvo, povećati obim izvoza, drugo, unaprediti strukturu izvoza i treće, povećati učešće MMSPP u snabdevanju velikih domaćih privrednih sistema tj. zameniti njihov uvoz sirovina i repromaterijala.

Sektorska struktura izvoza privrede Republike Srbije i dalje je nepovoljna uz dominaciju proizvoda niže faze prerade (sirovina i poluproizvoda). Prema Izveštaju o globalnoj konkurentnosti Svetskog ekonomskog foruma, Republika Srbija zauzima 128. mesto prema širini lanca vrednosti, odnosno stepenu finalizacije proizvoda, a prema sofisticiranosti proizvodnog procesa 133. mesto od 144 zemlje.

Obezbeđivanje kontinuirane podrške MMSPP za izlazak na nova tržišta

Bez obzira na potencijal za razvoj koji strana tržišta donose MMSPP, pri izlasku na ta tržišta oni se susreću sa različitim preprekama koje, pored finansiranja i osiguravanja izvoza, obuhvataju nedostatak informacija o tržištima i probleme pronalaženja potencijalnih kupaca i odgovarajućih partnera. Pored toga, suočeni su i sa složenijim pravilima i procedurama spoljnotrgovinskog poslovanja i izazovima usaglašavanja sa stranim pravom i tehničkim propisima na izvoznim tržištima (npr. obavezujuća pravila ugovornog prava, carinske procedure, tehnički propisi i standardi).

MMSPP, za razliku od velikih kompanija, obično ne raspolažu unutrašnjim kapacitetima (stručnim i finansijskim) za prevazilaženje ovih prepreka. MMSPP izvoznici i potencijalnim izvoznici treba obezbediti kvalitetnu podršku, približiti izvozne procedure i olakšati tehničku pripremu izvoza.

Smanjenje i prevazilaženje tehničkih prepreka trgovini

Primena zahtevnih tehničkih propisa može predstavljati tehničke prepreke trgovini koje otežavaju izvoz domaćih proizvoda, ali treba imati u vidu da oni često postaju obaveza i na domaćem tržištu. Republika Srbija je poslednjih godina značajno napredovala u preuzimanju i primeni evropskih propisa i standarda, a u narednom periodu neophodno je zaokružiti ovaj proces. Paralelno s tim, veoma je važno, na jasan i razumljiv način, približiti privrednicima specifične zahteve ovih tehničkih propisa koji se moraju ispuniti kako za stavljanje proizvoda na domaće tržište, tako i na međunarodna tržišta.

Istovremeno, radi efikasne primene tehničkih propisa i standarda, neophodno je jačati institucionalni okvir infrastrukture kvaliteta (Institut za standardizaciju Srbije, Akreditaciono telo Srbije, Direkcija za mere i dragocene metale i tela za ocenjivanje usaglašenosti) kako bi se obezbedilo efikasno pružanje potrebnih usluga ispitivanja, etaloniranja, kontrolisanja i

sertifikacije, uz stvaranje uslova da domaće isprave o usaglašenosti budu priznate na inostranim tržištima.

POPIS TABELA I GRAFIKONA

TABELE:

TABELA 1: Indikatori razvijenosti MMSPP

TABELA 2: Broj i struktura privrednih subjekata u nefinansijskom sektoru u 2015.

TABELA 3: Indikatori poslovanja MMSPP po regionima, u 2015. godini

TABELA 4: Spoljnotrgovinska razmena Srbije (mil.\$) 2012-2016.g

TABELA 5: Glavni spoljnotrgovinski parteri Srbije

TABELA 6: Učešće prvih 5 odseka SMTK u spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije

TABELA 7: Rang zemalja namene, prema vrednosti izvoza

TABELA 8: Spoljnotrgovinsko poslovanje nefinansijskog sektora, u mlrd. dinara

TABELA 9: Konačna rang lista – finalni rang sektora prema razvojnim potencijalima

TABELA 10: Sektori razvrstani po izvoznoj performansi

TABELA 11: Vrednost izvoza i uvoza sa Republikom Rumunijom

TABELA 12: Vrednost izvoza u Rumuniju po sektorima SMTK

TABELA 13: Vrednost izvoza u Rumuniju po odsecima SMTK

TABELA 14: Oblasti delatnosti KD - rang prema izvozu (RU)

TABELA 15: Izvoz Srbije u Rumuniju po sektorima KD (grupe delatnosti)

TABELA 16: Vrednost izvoza i uvoza sa Republikom Makedonijom

TABELA 17: Vrednost izvoza u Makedoniju po sektorima SMTK

TABELA 18: Vrednost izvoza u Makedoniju po odsecima SMTK

TABELA 19: Oblasti delatnosti KD – rang prema izvozu (MK)

TABELA 20: Vrednost izvoza u Makedoniju - grupe delatnosti KD

GRAFIKONI:

GRAFIKON 1: Gustina malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u Evropi

GRAFIKON2: Učešće sektora MMSPP u zaposlenosti, prometu i BDV prema sektorima delatnosti

GRAFIKON 3 : Spoljnotrgovinska razmena Srbije (mil.\$) 2012.-2016.g.

GRAFIKON 4: Spoljnotrgovinska razmena sektora MMSPP u periodu 2008-2014. godine

GRAFIKON 5: Izvozni sektori Srbije

GRAFIKON 6: Grafički prikaz strukture indeksa razvojnih potencijala sektora

GRAFIKON 7: Pregled kretanja vrednosti izvoza u Rumuniju po sektorima SMTK

GRAFIKON 8: Vrednost izvoza u Rumuniju - oblasti KD (u hilj. EUR)

GRAFIKON 9: Pregled kretanja vrednosti izvoza u Makedoniju po sektorima SMTK

GRAFIKON 10: Vrednost izvoza u Makedoniju - oblasti KD

LITERATURA

Nemanja Šormaz, Danijela Bobić, Centar za visoke ekonomske studije, „*Indeks razvojnih potencijala razmenjivih sektora u Srbiji - IRP 2014 –*“

Kori Udovički, Nemanja Šormaz, Danijela Bobić, Bojan Božović, Centar za visoke ekonomske studije, „*PERFORMANSA REALNOG SEKTORA U SRBIJI: Iskazana konkurentnost prema veličini, sektoru i regionu*“, (2014)

Ministarstvo privrede Nacionalna agencija za regionalni razvoj, „*Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu za 2015. godinu*“

USAID Projekat održivog lokalnog razvoja (SLDP), „*Izveštaj o konkurentnosti MSP u Srbiji*“

Centar za visoke ekonomske studije (CEVES), „*Potencijal i preduslovi za rast MSP sektora u Srbiji*“, Beograd 2015

Mr Nebojša Gagović, „*Determinante rasta izvoza i analiza mogućnosti povećanja izvoza Srbije*“, Beograd 2016

Ministarstvo privrede, „*Strategija za podršku razvoja MSP, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine*“, Beograd 2015

Ivana Kostadinović, Marija Petrović Randjelović, „*Značaj unapređenja konkurentnosti sektora MSPP za razvoj privrede republike Srbije*“ Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Srbija

Isidora Beraha, „*Finansiranje malih i srednjih preduzeća u Srbiji*“, (2011)

Study on the SME's impact on the EU labour market, European Commission, (2012)